

การอ้างเหตุผลสนับสนุนการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยม



นายวรเทพ ว่องสรรพการ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา อักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

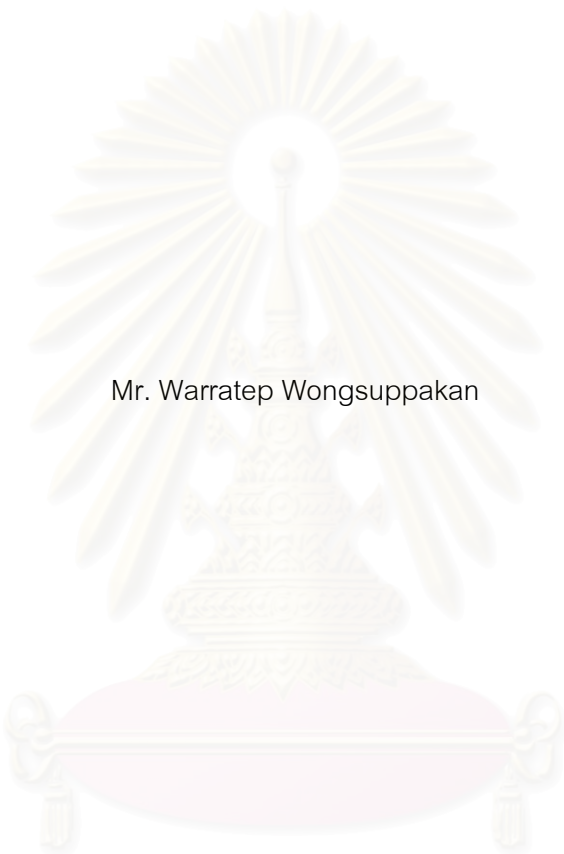
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-2012-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A COHERENTIST JUSTIFICATION OF THE EXISTENCE OF GOD



Mr. Warratep Wongsuppakan

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Philosophy

Department of Philosophy

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-2012-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การอ้างเหตุผลสนับสนุนการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสันถนัยนิยม
โดย	นายวรเทพ ว่องสรรพการ
สาขาวิชา	ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว. ดร. กัลยา ดิงศภิฑี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิเพ็ญ พิริยจิตรก รกิจ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณา สถาอนันท์)

สภาบัณฑิตศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วาทะ ว่องสรรพการ : การอ้างเหตุผลสนับสนุนการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎี
สหนัยนิยม. (A coherentist justification of the existence of God) อ. ที่ปรึกษา :
รศ. ดร. ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. 67 หน้า. ISBN 974-17-2012-2.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของ
พระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยมว่า สามารถเป็นทฤษฎีที่มีความเหมาะสมในการให้หลักการกับ
ความเชื่อทางศาสนาหรือไม่ ผมได้เสนอข้อโต้แย้งว่า ทฤษฎีที่ใช้ในการให้หลักการกับความเชื่อที่
ยอมรับอยู่โดยทั่วไป เช่น ทฤษฎีมูลฐานนิยมต่างๆ เป็นทฤษฎีที่ไม่เหมาะสมกับการให้หลักการแก่
ความเชื่อทางศาสนา ด้วยเหตุนี้ ทฤษฎีสหนัยนิยมจึงเป็นอีกทางเลือกที่ถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตาม
การให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบนี้ก็มิข้อโต้แย้งว่า ไม่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์
ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการกับความเชื่อที่จริงได้ ซึ่งผมก็ได้เสนอว่า ทรรศนะของปอยแมน
กับอัลสตัน ที่ไม่ระบุว่ากรณีหลักการจะต้องผูกพันกับความจริงโดยจำเป็นเป็นทรรศนะที่ชอบด้วย
เหตุผล หลุยส์ พี. ปอยแมน อธิบายว่า ด้วยพื้นฐานแนวคิดในแบบมุมมองนิยม การรับรู้สิ่งต่างๆ
ของมนุษย์เป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้กรอบของมโนทัศน์ที่มีของแต่ละบุคคลหรือชุมชน นอกจากนี้ วิ
ลเลียม พี. อัลสตัน ยังเสนอว่า การให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นการให้
หลักการในรูปแบบที่เรียกว่าการให้หลักการในขั้นต้น ที่เป็นการให้หลักการกับความเชื่อโดยความ
เชื่อที่อยู่ในพื้นฐานทางการปฏิบัติของแต่ละบุคคลหรือชุมชน สิ่งที่สำคัญในข้อเสนอของอัลสตัน
คือ การแสดงให้เห็นว่าความเชื่อที่ถูกหลักการเป็นความหมายกับความเชื่อที่เป็นจริง
เหตุผลที่ข้อเสนอของอัลสตันน่าเชื่อถือจึงอยู่ที่ว่า ความถูกต้องของหลักการพื้นฐานทางญาณ
วิทยาไม่ได้รวมเอาการให้หลักการกับความจริงไว้ด้วยกัน ด้วยขอบเขตความหมายนี้จึงถือได้ว่า
ทฤษฎีสหนัยนิยมมีความเหมาะสมในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า

ภาควิชา.....ปรัชญา..... ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา.....ปรัชญา..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2545.....

4280174022 : MAJOR PHILOSOPHY

KEYWORD: RELIGIOUS EPISTEMOLOGY / RELIGIOUS BELIEF / JUSTIFICATION

WARRATEP WONGSUPPAKAN : A COHERENTIST JUSTIFICATION OF THE
EXISTENCE OF GOD. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SORAJ
HONGLADAROM, Ph.D. 67 pp. ISBN 974-17-2012-2.

The aim of this thesis is to evaluate the coherentist theory of justification as applied to religious beliefs, such as the one that God does exist and to see whether such a theory is indeed appropriate as a theory of justification of religious beliefs. I offer an argument that commonly accepted theories of justification, such as the foundationalist ones, are not appropriate for justifying religious beliefs, the coherentist theory is thus the viable alternative. However, such a theory needs to explain how and why justified beliefs are related to truth, and I offer an argument that's Pojman's and Alston's arguments that do not rely on the necessary tie between justification and truth should be accepted. Louis P. Pojman's perspectivist theory that seeks to contextualize human cognition under conceptual schemes belonging to individuals or communities, and William P. Alston's idea that is purported to explain how justification and beliefs grounding religious practices is a preliminary one serving the practices of individuals or communities, are intensively studied and discussed. What is important in Alston's proposal is that he separates truth from justified religious beliefs. Thus the cogency and tenability of his argument is dependent upon the acceptance, and supporting argument to the effect that truth and justification can indeed be separated. The thesis offers such an argument and concludes that the coherentist theory is indeed a more appropriate one as the theory of justification of religious beliefs.

Department.....Philosophy..... Student's signature.....
Field of study.....Philosophy..... Advisor's signature.....
Academic year.....2002.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เริ่มต้น และลุล่วงลงด้วยคุณูปการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายท่าน

ผมขอขอบพระคุณ รศ. ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ ที่ให้ความกรุณาเป็นที่ปรึกษาดูแลวิทยานิพนธ์ และสละเวลาในการอ่านต้นฉบับ รวมถึงให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จนกระทั่งงานหนักสำหรับผมชิ้นนี้สามารถเป็นจริงได้ ผมขอขอบพระคุณ ผศ. ดร. สิริเพ็ญ พิริยจิตรก รกิจ และ รศ. ดร. สุวรรณฯ สถาอานันท์ ประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อาจารย์ทุกท่านในภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับความรู้ปรัชญา ซึ่งผมถือว่าเป็นความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง ขอขอบพระคุณ ร.ร.เลิศพัฒนาศึกษา ร.ร.วัดรัชฎาธิษฐาน ร.ร.สุวรรณพลับพลาพิทยาคม ร.ร.ทวิธาภิเศก สำหรับพื้นฐานทางการศึกษา และขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ทำให้ผมได้เรียนรู้เรื่องราวของชีวิตในแง่มุมต่างๆ มากมาย รวมถึงการเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับผม

ในอีกส่วนหนึ่ง ผมขอขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ และญาติพี่น้องของผมทุกท่าน ที่ให้กำเนิดและเอื้อเฟื้อเจือจุนกับผมมาโดยตลอด รวมถึงมิตรภาพดีๆ จากเพื่อนทุกๆ คนที่ได้เคยผ่านเข้ามาในชีวิตของผม ผมจะไม่ลืมเลยครับ

วรเทพ ว่องสรรพการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
บทที่ 2 ที่มาของปัญหา: ความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า	
2.1 ลักษณะของความเชื่อทางศาสนา.....	5
2.2 ข้อโต้แย้งเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนา.....	10
2.3 การให้หลักการกับความเชื่อ.....	16
2.4 ข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปทางญาณวิทยาของ อัลวิน แพลนดิ้งก้า.....	21
2.5 สรุป.....	27
บทที่ 3 การให้หลักการกับความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยม	
3.1 ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม.....	29
3.2 ข้อเสนอของ หลุยส์ พี. ปอยแมน.....	34
3.3 ข้อเสนอของ วิลเลียม พี. อัลสตัน.....	44
3.4 สรุป.....	51
บทที่ 4 แนวทางการแก้ปัญหา และบทสรุป	
4.1 แนวทางการแก้ปัญหา.....	52
4.2 บทสรุป.....	60
รายการอ้างอิง.....	62
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	67

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การให้หลักการกับความเชื่อ (belief justification)¹ คือ การอ้างหลักฐานโดยมีเป้าหมายในการสนับสนุนความเชื่อ เพื่อนำไปสู่หลักประกันว่าความเชื่อนั้นไม่ได้เป็นจริงโดยบังเอิญ โดยทั่วไปจึงถือว่า การให้หลักการกับความเชื่อเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นข้อหนึ่งสำหรับการพิจารณาสถานะในการเป็นความรู้ของความเชื่อ ปัญหาการพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าเป็นปัญหาที่มีการโต้แย้งมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน การพิจารณาปัญหานี้ในรูปแบบหนึ่ง คือ การพิจารณาว่าความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่สามารถทำให้ถูกหลักการได้หรือไม่ ผู้เขียนมีความสนใจปัญหาในรูปแบบนี้ และมีความเห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในการพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจถึงลักษณะของความเชื่อทางศาสนาให้มากยิ่งขึ้น วิทยานิพนธ์นี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การพิจารณาถึงปัญหาเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในเชิงญาณวิทยา หรือเรียกว่า “ญาณวิทยาศาสนา” (religious epistemology) ที่เป็นการพิจารณการมีอยู่ของพระเจ้าในฐานะที่เป็นความเชื่อหนึ่ง คือ “ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า” ว่าเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการในเชิงญาณวิทยาหรือไม่

¹ คำว่า “justification” โดยทั่วไป มีการแปลใช้ว่า “การให้เหตุผล” “การอ้างเหตุผลสนับสนุน” หรือ “การให้หลักการ” ซึ่งขึ้นอยู่กับความเห็นที่เหมาะสมของผู้ใช้ ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์ได้ใช้คำว่า “การอ้างเหตุผลสนับสนุน” เพื่อแปลคำว่า “justification” และกลายเป็นชื่อของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หลังจากนั้นได้รับคำแนะนำว่า การแปลคำว่า “justification” เป็น “การให้หลักการ” มีความเหมาะสม ชัดเจน และมีความหมายที่รัดกุมมากกว่า ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นด้วยว่าเป็นเช่นนั้นจริง และได้มีการปรับเปลี่ยน จากเหตุดังกล่าว จึงมีปัญหามาตามว่า การแปลใช้คำว่า “justification” ระหว่างชื่อวิทยานิพนธ์กับเนื้อหาภายในไม่ตรงกัน แต่ทั้งนั้นก็ไม่อยู่ในช่วงเวลาที่จะสามารถมีโอกาสทำเรื่องเพื่อแก้ไขชื่อวิทยานิพนธ์ให้ตรงกันได้ทัน ปัญหาดังกล่าวจึงอาจทำให้เกิดความไม่สะดวกขึ้นในการสืบค้นด้วยชื่อเรื่องและคำสำคัญ หรืออาจจะทำให้เกิดความสับสนขึ้นได้ ในที่นี้จึงขอทำความเข้าใจว่า ผู้เขียนได้ใช้คำว่า “การอ้างเหตุผลสนับสนุน” ในชื่อวิทยานิพนธ์ และจะใช้คำว่า “การให้หลักการ” ในเนื้อหา เป็นการแปลจากคำในภาษาอังกฤษคำเดียวกัน คือ “justification”.

และอย่างไร โดยเฉพาะการพิจารณาด้วยทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหพันธ์นิยม (Coherentism)

1.2 ขอบเขตการศึกษา

1. ความหมายของพระเจ้าที่พิจารณาในวิทยานิพนธ์นี้ คือ พระเจ้าในศาสนาเอก เทวนิยม (Monotheism) โดยเฉพาะในศาสนาคริสต์ ผู้เขียนจะใช้คำว่า “ความเชื่อทางศาสนา” (religious belief) ในความหมายโดยรวมของความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับพระเจ้าและความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของพระเจ้า หลักเกณฑ์ทาง จริยธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีและวิถีการปฏิบัติ ซึ่งรวมถึงความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าด้วย และจะใช้คำว่า “ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า” (belief in existence of God) เฉพาะกับความหมายของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเท่านั้น การพิจารณาเกี่ยวกับความเชื่อดังกล่าว มีจุดสนใจสำคัญอยู่ที่ข้อเสนอในการพิจารณาเรื่องความถูกต้องหลักการของความเชื่อนี้ ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณาปัญหาในเรื่องการพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า ที่มีจุดสนใจอยู่ที่การพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าเป็นสำคัญ

2. ในที่นี้ การศึกษาปัญหาการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นการมุ่งเน้นเพื่อตอบปัญหาเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นสำคัญ ดังนั้น ในกรณีที่มีการกล่าวถึงทฤษฎีทางญาณวิทยา จึงเป็นการกล่าวถึงในแง่มุมมองที่มีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาปัญหานี้เท่านั้น โดยจะไม่เป็นการมุ่งนำเสนอข้อโต้แย้ง หรือรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ที่อาจจะไม่มีความจำเป็น เช่น การอธิบายถึงรายละเอียดในเรื่องทฤษฎีความจริง (Theory of truth) หรือลงลึกไปในรายละเอียดของข้อโต้แย้งสำหรับการอธิบายทฤษฎีมูลฐานนิยม (Foundationalism)

3. ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่ออาจจำแนกได้เป็นทฤษฎีที่ยอมรับสมมุติฐานว่า การให้หลักการกับความเชื่อจะต้องเป็นการให้หลักการโดยความเชื่อด้วยกันเท่านั้น และทฤษฎีที่ไม่ยอมรับสมมุติฐานดังกล่าว เนื่องจากทฤษฎีที่นำมาพิจารณาในที่นี้ คือ ทฤษฎีมูลฐานนิยมและทฤษฎีสหพันธ์นิยมเป็นทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในแบบแรก และผู้เขียนมีแนวโน้มที่จะยอมรับทฤษฎีในรูปแบบนี้มากกว่า ในวิทยานิพนธ์นี้จึงมีขอบเขตในการพิจารณาถึงทฤษฎีที่อธิบายการให้หลักการกับความเชื่อโดยความเชื่อด้วยกันเท่านั้น (จะกล่าวถึงต่อไป)

1.3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร โดยรวบรวมเอกสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความมีเหตุผลและการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา ซึ่งจะใช้อีกส่วนที่ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ได้แก่ เอกสารที่เป็นข้อเสนอของ อัลวิน แพลนติงกา (Alvin Plantinga) หลุยส์ พี. ปอยแมน (Louis P. Pojman) และ วิลเลียม พี. อัลสตัน (William P. Alston) เป็นแนวทางหลักในการพิจารณา

ผู้เขียนเทียบเคียงคำศัพท์ปรัชญาจาก “พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน”² และ “สารานุกรมปรัชญา”³ คำศัพท์บางคำที่ยังไม่มีการบัญญัติ ได้ใช้วิธีการแปลโดยขอคำปรึกษาจากผู้รู้ และเทียบเคียงกับคำที่มีใช้ในภาษาไทย ทั้งนี้การแปลคำศัพท์ดังกล่าวมุ่งเน้นถึงความเข้าใจง่าย และมีความหมายใกล้เคียงกับภาษาเดิมมากที่สุด

ในกรณีที่มีการอ้างอิงถึงข้อความในพระคัมภีร์ ผู้เขียนจะอ้างอิงและเทียบเคียงจาก “พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาค พันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่” ที่จัดพิมพ์และเผยแพร่โดยสมาคมพระคริสตธรรมไทย⁴

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บท โดยมีเนื้อหาในแต่ละบทดังต่อไปนี้

บทที่ 1 (บทนำ) นำเสนอ ความสำคัญของปัญหา ขอบเขตการศึกษา ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย แนวเหตุผล วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 พิจารณาถึงแนวคิดเบื้องต้นของนักปรัชญาในกลุ่มต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา และเป็นที่มาของปัญหา เช่น แนวคิดแบบหลักฐานนิยม (Evidentialism) แนวคิดแบบภักตินิยม (Fideism) และแนวคิดแบบการปฏิรูปทางญาณวิทยา

² พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2543).

³ กীরติ บุญเจือ, สารานุกรมปรัชญา (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2522).

⁴ สมาคมพระคริสตธรรมไทย, พระคริสตธรรมคัมภีร์: ภาคพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่, 5th ed. (กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2543).

(Reformed epistemology หรือ RE) ของ อัลวิน แพลนดิงก์ เพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางในการพิจารณาปัญหา

บทที่ 3 นำเสนอรูปแบบการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม และข้อเสนอการให้หลักการกับความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าของ หลุยส์ พี. ปอยแมน และ วิลเลียม พี. อัลสตัน รวมถึงปัญหาข้อโต้แย้งต่างๆ เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในรูปแบบของทฤษฎีสหนัยนิยม

บทที่ 4 พิจารณาถึงแนวทางต่างๆ ในการแก้ปัญหาข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้น และบทสรุป

1.4 แนวเหตุผล ทฤษฎีที่สำคัญ หรือสมมติฐาน

ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยมอาจมีความเหมาะสม หรือมีความเป็นไปได้ในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า

1.5 วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความเข้าใจในเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยม
2. เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้ที่มีความสนใจศึกษาในประเด็นเรื่องญาณวิทยาศาสนา

บทที่ 2

ที่มาของปัญหา: ความมีเหตุผลของความเชื่อ ในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า

ในบทนี้ ผู้เขียนจะพิจารณาข้อเสนอเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ซึ่งเป็นที่มาของปัญหา เช่น การพิจารณาถึงลักษณะของความเชื่อทางศาสนา ความเข้าใจพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความมีเหตุผล และการให้หลักการกับความเชื่อ รวมถึงข้อเสนอในเรื่อง “การปฏิรูปทางญาณวิทยา” ของ อัลวิน แพลนติงกา (Alvin Plantinga) เพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางในการพิจารณาข้อเสนอการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า

2.1 ลักษณะของความเชื่อทางศาสนา

โดยทั่วไปความเชื่อทางศาสนามักถูกจัดให้อยู่ในสถานะที่แตกต่างจากความเชื่ออื่น คือ เป็นความเชื่อที่ถือว่าเป็นความจริงโดยไม่จำเป็นต้องมีการอ้างหลักฐานสนับสนุน หรือแยกออกอย่างเด็ดขาดจากการพิจารณาในเรื่อง “ความมีเหตุผล” หรือเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถพิจารณาถึงเรื่องการใช้เหตุผลได้¹ สิ่งที่สำคัญที่สุดในการยอมรับว่าความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่จริง คือการมี “ศรัทธา” (faith) ต่อความเชื่อ ที่หมายถึงการมีความเชื่อมั่น แน่ใจ และปราศจากความลังเลสงสัยในความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าว่าเป็น “ความเชื่อที่จริง” (true belief) จากแนวคิดในลักษณะนี้ จึงทำให้ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้ามีสถานะที่พิเศษไปกว่าความเชื่อในรูปแบบอื่นทั่วไป

ในพระคัมภีร์ได้กล่าวถึงศรัทธาว่า

¹ ในที่นี้ คำว่า “การใช้เหตุผล” จะใช้ในความหมายของวิธีการนิรนัย วิธีการอุปนัย หรือการอ้างหลักฐานเพื่อสนับสนุนความเชื่อโดยทั่วไป.

“ศรัทธาเป็นการประกันในสิ่งที่หวังไว้ เป็นการเชื่อมั่นในสิ่งที่ไม่ได้เห็น”
(ฮีบรู 11:1)²

“ปราศจากศรัทธาเป็นไปไม่ได้ที่จะเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้า เพราะว่า
ผู้ที่จะมาเฝ้าพระเจ้าได้นั้นต้องเชื่อว่าพระองค์มีอยู่ และเป็นผู้ประทานบำเหน็จ
ให้แก่ผู้ที่แสวงหาพระองค์” (ฮีบรู 11: 6)³

ศรัทธาจึงมีความหมายถึงลักษณะของการเชื่อในรูปแบบหนึ่ง ที่จะทำให้ความเชื่อที่ศรัทธามี
สถานะที่มั่นคงและแน่นอนสำหรับผู้เชื่อ และแนวคิดเรื่องศรัทธาเช่นนี้ก็ทำหน้าที่เป็นเสมือนกับ
เสาหลักในการสนับสนุนความเชื่อทางศาสนา ที่เป็นทั้งจุดเริ่มต้น วิธีการ และเป็นหลักประกันใน
การบรรลุถึงเป้าหมายทางศาสนา

ความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นความจริงที่มักจะเรียกว่า “ความ
จริงเชิง อุตราวาระ” (Transcendental truth) ที่หมายถึงความจริงในระดับเหนือธรรมชาติ มี
ลักษณะที่เหนือกว่า หรือเกินไปกว่าการรับรู้โดยทั่วไป (หรือเรียกว่าเป็นการรับรู้โดย สัญชาต
perception) การรับรู้ความจริงในเชิงอุตราวาระนี้อาจเป็นการรับรู้ได้ในรูปแบบพิเศษต่างๆ เช่น
การมีสัมผัสที่หก (sixth sense) ที่หมายถึงการรับรู้โดยประสาทสัมผัสพิเศษที่มีเฉพาะบุคคล หรือ
เป็นการรับรู้โดยผ่านการเปิดเผยจากพระเจ้าที่เรียกว่า “วิวรณ์” (Revelation) โดยมนุษย์จะ
สามารถรับรู้ความจริงในลักษณะนี้ได้ก็ต่อเมื่อพระเจามีพระประสงค์จะให้มนุษย์รับรู้ได้เท่านั้น
การรับรู้การมีอยู่ของพระเจ้าในความหมายนี้จึงมีลักษณะในเชิงลึกลับ เหนือธรรมชาติ หรือดังที่
เรียกว่าเป็นการรับรู้ในเชิง “รหัสยานัย” (Mystical)⁴

² “Now faith is the assurance of things hoped for, the conviction of things that are not seen” (Heb. 11:1) Kenneth Konyndyk, “Faith and evidentialism” in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion, eds. Robert Audi and William J. Wainwright (Newyork: Cornell University Press, 1986), p. 82.

³ “without faith it is impossible to please God, for he that comes to God must believe that he is, and that he is rewarder of those who seek after him” (Heb. 11:6) Ibid.

⁴ ผู้เขียนจะไม่พิจารณาลักษณะของความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบนี้ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ถือว่าเราไม่สามารถรับรู้ความจริงทางศาสนาได้โดยสัญชาต (perception) ซึ่งการให้หลักการกับความเชื่อในขอบเขตที่พิจารณาคือการให้หลักการกับสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปรับรู้ได้ ดังนั้น

จอห์น คาลแวง (John Calvin) นักเทววิทยาคนสำคัญได้กล่าวถึงลักษณะของความรู้ทางศาสนาว่า

“เป็นความรู้ที่มั่นคงและแน่นอนแห่งพระเมตตาของพระเจ้าที่มีต่อพวกเรา ตั้งอยู่บนความจริงของคำสัญญาที่ได้รับมาอย่างเสรีในพระคริสต์ ที่เป็นการเปิดเผยสู่จิตใจของพวกเรา และประทับในดวงใจของพวกเราโดยผ่านพระจิตเจ้า”⁵

“เมื่อพวกเรากล่าวถึง ความรู้ เราไม่ได้มีความหมายถึงความเข้าใจได้ในลักษณะโดยปกติทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ภายใต้การรับรู้ของมนุษย์ เพราะว่าศรัทธาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือไปกว่าการรับรู้ที่จิตใจของมนุษย์จะสามารถบรรลุถึงได้ และจะทำให้สูงขึ้นเหนือตัวเองได้ในระดับที่ได้มา หรือแม้ว่าจิตใจสามารถได้มากก็ จะไม่เข้าใจสิ่งที่รู้สึกนั้นได้”⁶

คาลแวงมีความเห็นว่า มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงของการมีอยู่ของพระเจ้าได้โดยตรง เหมือนกับความรู้โดยทั่วไป เช่น เป็นการรับรู้ได้โดยประสบการณ์ทางผัสสะ แต่ต้องเป็นการรับรู้

หากถือว่า ความเชื่อทางศาสนาไม่สามารถรับรู้ได้ตามแนวคิดเช่นนี้ ก็จะต้องถือว่าเป็นความเชื่อในประเภทที่ไม่สามารถให้หลักการได้ หรือไม่มีประโยชน์อะไรที่จะพิจารณาถึงการให้หลักการกับความเชื่อในลักษณะนี้.

⁵ “a firm and certain knowledge of God’s benevolence toward us, founded on the truth of the freely given promise in Christ, both revealed to our minds and sealed upon our hearts through the Holy Spirit” (Institutes III, ii, 14) Kenneth Konyndyk, “Faith and evidentialism” in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion, eds. Robert Audi and William J. Wainwright, Ibid., p. 92.

⁶ “When we call ‘knowledge’ we do not mean comprehension of the sort that is commonly concerned with those things which fall under human sense perception. For faith is so far above sense that man’s mind has to go beyond and rise above itself in order to attain it. Even where the mind has attained, it does not comprehend what it feel” (Institutes III, ii, 13) Ibid., p. 93.

โดยผ่านการเปิดเผยของพระเจ้าร่วมกับการมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ของผู้ที่รับรู้เป็นพื้นฐาน เขาเปรียบเทียบการมีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าที่มีอยู่กับมนุษย์ทุกคนเป็นเหมือนกับเมล็ดพันธุ์พืชที่ได้รับการปลูกฝัง (implant) ไว้กับมนุษย์โดยกำเนิด หากเมล็ดพันธุ์นี้ได้รับการดูแลที่ดี หรือโดยการมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ก็จะสามารถเติบโตเจริญงอกงาม ซึ่งหมายถึงโอกาสในการมีความเข้าใจ หรือบรรลุถึงความจริงสูงสุดตามเป้าหมายทางศาสนาได้เหมือนกันสำหรับทุกคน

จากแนวคิดดังกล่าวจึงมีข้อโต้แย้งว่า หากความเชื่อทางศาสนาเป็นเพียงความเชื่อที่จริงสำหรับผู้ที่มีความเชื่อ หรือเฉพาะกับผู้ที่มีความเชื่ออยู่แล้ว ซึ่งเป็นความเชื่อที่จริงในเชิงอัตวิสัย (Subjective truth) เท่านั้น ความเชื่อนี้จึงมีความแตกต่างอย่างไรกับความเชื่อของเด็กเล็กๆ ที่มีความเชื่อว่า ซานตาคลอส หรือ นางเงือก มีจริง หรือจะสามารถแยกแยะความแตกต่างได้อย่างไรระหว่างความเชื่อของคนโดยทั่วไปกับคนที่มีจิตผิดปกติ แนวคิดการสนับสนุนความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบนี้จึงอาจจะมีเหมาะสมกับผู้ที่มีความเชื่อในทางศาสนาอยู่ก่อนหน้าแล้วมากกว่า แต่จะต้องมีปัญหาอย่างแน่นอนในการตอบข้อสงสัย หรืออธิบายกับผู้ที่ไม่มีความเชื่ออยู่ก่อนให้สามารถเข้าใจและยอมรับได้

นอกจากการเข้าใจความหมายของศรัทธาในรูปแบบที่กล่าวถึง แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความหมายของศรัทธาในอีกรูปแบบหนึ่ง ก็ไม่ได้แยกขาดจากเรื่องการใช้เหตุผลโดยสิ้นเชิง หรือความหมายของศรัทธาไม่ได้มีความหมายถึงการเชื่อมั่นแน่วแน่ โดยปราศจากความลังเลสงสัย ต่อความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเพียงเท่านั้น ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องศรัทธาของ นักบุญอ็อกสติน (St. Augustine) ที่มีความเห็นว่า การใช้เหตุผลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับ “แรงดลใจทางศาสนา” (religious impulse หรือหมายถึง การมีศรัทธาต่อความเชื่อทางศาสนา) โดยในขั้นต้นต้องมีศรัทธาต่อการเปิดเผยความจริงในพระคัมภีร์ หรือความจริงทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นความจริงก่อน (เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ การสร้าง การทำบาปกำเนิด การกำเนิดใหม่ หรือการไถ่บาป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับการช่วยให้อรอด) เหตุผลจะเป็นกระบวนการต่อจากนั้น ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทำให้เข้าใจความจริงนี้ได้ แต่กระนั้นเพียงการใช้เหตุผลอย่างเดียวก็ไม่สามารถพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าได้ จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดนี้ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการใช้เหตุผล หรือในเรื่องความคิดสงสัยต่อความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า แต่ถือว่าความสงสัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการที่นำไปสู่การทำความเข้าใจความเชื่อที่ศรัทธา⁷ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าในการพิจารณาความเชื่อทางศาสนาผู้ที่มีความเชื่อบางกลุ่มก็ไม่ได้

⁷ โปรดดู St. Augustine, *Confessions*, trans. F.J. Sheed (Indianapolis: Hackett, 1993).

ปฏิเสศการใช้เหตุผลโดยเด็ดขาด แต่นำ “การใช้เหตุผลแบบปรัชญา”⁸ มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายถึงความเชื่อทางศาสนา

แนวคิดแบบเทววิทยาทฤษฎี (Natural theology) ของ นักบุญโทมัส อควินัส (St. Thomas Aquinas) เป็นตัวอย่างที่สำคัญของแนวคิดในรูปแบบนี้ เขาอธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาไม่ได้แยกออกอย่างเด็ดขาดจากการใช้เหตุผล และได้้นำการใช้เหตุผลแบบปรัชญามาพิสูจน์ความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า รวมถึงการนำระบบปรัชญาที่มีอยู่ เช่น ระบบปรัชญาของ อริสโตเติล (Aristotle) มาประยุกต์เพื่อใช้สนับสนุนความเชื่อทางศาสนา ดังที่เรียกว่า ข้อพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า 5 วิธี (หรือเบญจวิถีของอควินัส)⁹ อควินัสอธิบายถึงศรัทธาว่า ถ้าฟังแต่การใช้เหตุผลของมนุษย์สามารถรับรู้ได้แต่ความจริงในระดับธรรมชาติ (Natural truth) ซึ่งเป็นความจริงที่สามารถเข้าใจได้ด้วยสภาวะการรับรู้อันจำกัดของมนุษย์ แต่หากมนุษย์ไม่ได้รับการเปิดเผยจากพระเจ้า มนุษย์ก็จะไม่สามารถรับรู้ความจริงในระดับที่สูงขึ้นไปได้ เช่น ความสุขนิรันดร์หรือความจริงเกี่ยวกับการมีอยู่ของพระเจ้า ศรัทธาได้ทำหน้าที่เป็นเหมือนกับ “เครื่องมือนำทาง” ให้กับการใช้เหตุผลของมนุษย์ ซึ่งมีสภาวะที่จำกัดให้สามารถรับรู้ความจริงในระดับที่เหนือธรรมชาติ (Supernatural truth) ได้ จากแนวคิดในลักษณะนี้ การใช้เหตุผลจึงเป็นส่วนที่ช่วยยืนยันให้ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าให้มีความแน่นอนมากยิ่งขึ้น รวมถึงสามารถโต้ตอบได้กับพวกนอกศาสนาหรือพวกที่ไม่มีความเชื่อได้¹⁰ ซึ่งถือได้ว่าข้อเสนอบนแบบ เทววิทยาทฤษฎีของอควินัสเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ในการเปิดโอกาสให้เหตุผลสามารถทำหน้าที่อธิบายถึงความจริงทางศาสนามากขึ้น

⁸ หมายถึงตรรกวิทยา.

⁹ ตัวอย่างเช่น การพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าจากการเคลื่อน (proof from motion)

ในโลกมีการเคลื่อน (ประสบการณ์ที่ 1)

แต่สิ่งที่เคลื่อนต้องถูกเคลื่อนโดยอีกสิ่งหนึ่ง (หลักการที่ 1)

การถูกเคลื่อนจะเคลื่อนต่อไปอย่างไม่รู้จบไม่ได้ (หลักการที่ 2)

∴ ต้องมีผู้เคลื่อนแรกคือพระเจ้า

โปรดดู St. Thomas Aquinas, *Summa Theologica* 1a, 2. 3., Trans. Thomas Gilby OP. (London: Blackfriars edn., 1966).

¹⁰ โปรดดู กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญายุคกลาง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2427) หน้า 247-249.

ผู้เขียนมีความเห็นว่า อย่างไรก็ตามแนวคิดในรูปแบบนี้ก็ยังคงถือว่าศรัทธาเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดสำหรับความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อทางศาสนาไม่สามารถแยกออกจากเรื่องของศรัทธาได้ นั่นคือ อาจโต้แย้งได้ว่าข้อพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าในรูปแบบต่างๆ เป็นข้อพิสูจน์ที่มีคำตอบอยู่แล้วว่าพระเจ้ามีอยู่จริง และการใช้เหตุผลเป็นได้แค่เพียงการหาเหตุผลมาสนับสนุนสิ่งที่เชื่ออยู่แล้วเท่านั้น หรือในขณะเดียวกันก็อาจจะมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้เหตุผลดังกล่าว เนื่องจากมีความเห็นว่าทำให้ความเชื่อทางศาสนาตั้งอยู่บนหลักการที่ไม่ใช่ของตัวเอง (เรื่องของศรัทธา) การใช้เหตุผลกับความเชื่อทางศาสนาในแง่นี้ก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ หรือเกิดข้อโต้แย้งเพื่อหักล้างความเชื่อทางศาสนาได้ ในทางกลับกันการวางความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าไว้บนแนวคิดเรื่องศรัทธา น่าจะมีความแน่นอนมั่นคงมากกว่าการวางความเชื่อนี้ไว้บนเรื่องการใช้เหตุผล

2.2 ข้อโต้แย้งเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนา

ข้อโต้แย้งเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาอาจแบ่งได้เป็นแนวคิดที่อยู่ตรงข้ามกันสองแนวคิด คือ แนวคิดแบบหลักฐานนิยม (Evidentialism) และแนวคิดที่ปฏิเสธหลักฐานนิยม (Anti-Evidentialism) หรือแนวคิดแบบภักตินิยม (Fideism) ในส่วนนี้ ผู้เขียนจะพิจารณาข้อเสนอของแนวคิดในเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาของทั้งสองแนวคิดว่ามีข้อเสนอในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนากับการใช้เหตุผลอย่างไร

แนวคิดแบบหลักฐานนิยม

แนวคิดแบบหลักฐานนิยมเป็นแนวคิดที่ทำทนายประเพณีความคิดในเรื่องการมีศรัทธาในแบบของคาลแวงและอโคควินส์¹¹ ซึ่งถือว่าเป็นความหมายของศรัทธาที่คริสตศาสนิกชนโดยส่วนมากเข้าใจ แนวคิดนี้มีความเห็นว่า ความเชื่อใดๆ ก็ตามหากปราศจาก “การอ้างหลักฐานสนับสนุนที่เพียงพอ” จะถือว่าเป็นความเชื่อที่บกพร่องทั้งสิ้น เช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องการมี

¹¹ โปรดดู Kenneth Konyndyk, “Faith and evidentialism” in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion, eds. Robert Audi and William J. Wainwright, Ibid., p. 84.

อยู่ของพระเจ้า หากไม่มีหลักฐานสนับสนุนที่เพียงพอก็ต้องถือว่าเป็นความเชื่อที่บกพร่องเช่นกัน¹² วิลเลียม คลิฟฟอร์ด (William Clifford) นักปรัชญาคนสำคัญที่นำเสนอแนวคิดในรูปแบบนี้ ได้กล่าวไว้เป็นประโยคที่เป็นเสมือนกับสัญลักษณ์ของแนวคิดแบบหลักฐานนิยมว่า “เป็นสิ่งที่ผิดเสมอไม่ว่าในที่ใดหรือกับใครก็ตามที่เชื่อในสิ่งที่ตั้งอยู่บนหลักฐานที่ไม่เพียงพอ”¹³ ความเชื่อที่มีเหตุผลตามแนวคิดแบบหลักฐานนิยมจึงหมายถึงความเชื่อที่มีหลักฐานสนับสนุนเพียงพอ ส่วนความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าที่ไม่มีหลักฐานในลักษณะดังกล่าว ก็ต้องถือว่าเป็นความเชื่อที่บกพร่อง

คลิฟฟอร์ดมีความเห็นว่า การเชื่อโดยตั้งอยู่บนการอ้างหลักฐานสนับสนุนที่เพียงพอเป็นเหมือนกับหน้าที่ทางจริยศาสตร์ของมนุษย์ทุกคน¹⁴ เขาจึงไม่ยอมรับแนวคิดที่ปฏิเสธการใช้เหตุผลในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า โดยเฉพาะแนวคิดในเรื่องศรัทธาที่หมายถึงการยอมรับความเชื่อว่าเป็นจริงโดยไม่มีหลักฐานสนับสนุน เขากล่าวว่า

“อันตรายที่มีต่อสังคมไม่เพียงได้แก่การเชื่อในสิ่งที่ผิด ถึงแม้ว่านั่นจะเป็นสิ่งที่ใหญ่หลวงเพียงพอแล้วก็ตาม แต่คือการกลายเป็นผู้ที่หวั่นไหว เชื่อง่าย สูญเสียนิสัยของการตรวจสอบ และตั้งคำถามต่อสิ่งเหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น สังคมก็จะจมดิ่งกลับสู่ความป่าเถื่อน”¹⁵

เขามีความเห็นว่าการใช้เหตุผลจะเป็นสิ่งที่ช่วยปกป้องคุ้มครองกันความเลวร้ายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมได้ สิ่งนี้จึงควรเป็นหลักการในการเชื่อที่จะต้องยึดถือไว้อย่างเคร่งครัด

¹² หลักฐานในที่นี้ หมายถึง ความเชื่อที่มีเหตุผลเพียงพอ.

¹³ “it is wrong always, everywhere and for anyone, to believe anything upon insufficient evidence” W. K. Clifford, “The ethics of belief”, in Philosophy of religion: Anthology, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman (Newyork: Wadsworth, 1998), p. 403.

¹⁴ Ibid., p. 402.

¹⁵ “The danger to society is not merely that it should believe wrong things, though that is great enough; but that it should become credulous, and lose the habit of testing things and inquiring into them; for then it must sink back into savagery.” Ibid., p. 403.

มีข้อโต้แย้งว่า หลักในการเชื่ออย่างมีเหตุผลที่คลิฟฟอร์ดเสนอเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นอย่างหยาบๆ ไม่สามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและมีความคลุมเครือ เนื่องจากไม่ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่า หลักฐานอย่างไรจึงเป็น “หลักฐานที่เพียงพอ” ถือเป็นหลักฐานให้กับความเชื่อที่มีเหตุผลได้¹⁶ ในกรณีของนักทฤษฎีทวิภาคก็อาจมีการอ้างหลักฐานในอีกลักษณะหนึ่ง ที่ทำให้เขามีความเชื่อมั่นว่า สิ่งที่เขาเชื่อเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การถือว่าประสบการณ์ทางศาสนา ข้อความที่ปรากฏในพระคัมภีร์ หรือการมีอยู่ของตัวผู้เชื่อเอง เป็นหลักฐานที่เพียงพอในการมีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานสำหรับความมีเหตุผลของเขาทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้จะสามารถตัดสินว่าความเชื่อใดเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลได้อย่างไร

นอกจากแนวคิดแบบหลักฐานนิยมที่คลิฟฟอร์ดเสนอ ยังมีแนวคิดแบบหลักฐานนิยมในรูปแบบอื่นที่เสนอหลักการให้กับความหมายของความเชื่อที่มีเหตุผลและมีความชัดเจนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น “หลักฐานนิยมแบบล็อกค” (Lockean Evidentialism) จอห์น ล็อก (John Locke) อธิบายถึงลักษณะของหลักการในการตัดสินความเชื่อที่มีเหตุผลว่ามีความหมายถึง “การไม่ยอมรับประพจน์ใดๆ โดยความเชื่อมั่นที่มากเกินไปกว่าการพิสูจน์ที่สร้างขึ้นบนสิ่งที่รับประกัน”¹⁷ นั่นคือ การตัดสินความมีเหตุผลของความเชื่อใดๆ จะเป็นไปโดยระดับ (degree) ที่ขึ้นอยู่กับน้ำหนักความน่าเชื่อถือของหลักฐานที่สนับสนุน ดังนั้น ลักษณะของศรัทธาซึ่งเป็นลักษณะของหลักฐานที่ไม่เป็นที่ยอมรับหรือมีระดับความน่าเชื่อถือในระดับที่น้อย จึงต้องถือว่าเป็นความจริงที่ไม่มีความน่าเชื่อถือ หรือมีความน่าเชื่อถือในระดับที่น้อยตามไปด้วย

¹⁶ โปรดดู Kenneth Konyndyk, “Faith and evidentialism” in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion, eds. Robert Audi and William J. Wainwright, Ibid., p. 100.

¹⁷ “The not entertaining any Proposition with greater assurance than the proofs it is built upon will warrant.” in Kenneth Konyndyk, “Faith and evidentialism”, Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion, eds. Robert Audi and William J. Wainwright, Ibid., p. 103. โปรดดู John Locke, An essay concerning human understanding, eds. Peter H. Nidditch (Oxford: the Clarendon Press, 1975) p. 697.

จากแนวคิดแบบหลักฐานนิยม ความเชื่อทางศาสนาจึงไม่ได้เป็นความเชื่อที่มีสิทธิพิเศษที่ไม่ต้องการการอ้างเหตุผลสนับสนุน แต่เป็นความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับความจริงที่มีเหตุผล เหมือนกับความเชื่ออื่นเช่นกัน ผู้เขียนมีความเห็นว่า อาจสรุปข้ออ้างเหตุผลของแนวคิดแบบหลักฐานนิยมในการอธิบายถึงความบกพร่องของความจริงที่มีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาได้ดังนี้

P.1 ความเชื่อทางศาสนาจะเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลได้ก็ต่อเมื่อตั้งอยู่บนหลักฐานที่เป็น “ความเชื่อที่มีเหตุผลเพียงพอ” ในการสนับสนุน

P.2 ไม่มี “ความเชื่อที่มีเหตุผลเพียงพอ” ใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนความเชื่อทางศาสนา

สรุป ความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล

ถึงแม้คำว่า “ความเชื่อที่มีเหตุผลเพียงพอ” จะยังมีความหมายที่คลุมเครือว่า หมายถึงความเชื่อในลักษณะอย่างไร (จะกล่าวถึงต่อไป) แต่กระนั้นก็อาจกล่าวได้ว่า หลักเกณฑ์ของแนวคิดแบบหลักฐานนิยมเป็นความหมายในเรื่องความเชื่อที่มีเหตุผลที่มีความเข้าใจกันอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะความรู้ในรูปแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไปมีความเข้าใจว่ามีสถานะการเป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือได้มาก ทักษะของผู้ที่มีแนวคิดในลักษณะนี้จึงมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธความจริงที่มีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนา หรือปฏิเสธการมีศรัทธาในความมีอยู่ของพระเจ้า เนื่องจากความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าไม่สามารถมีหลักฐาน หรือไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลได้ตามแนวคิดรูปแบบนี้ ในขณะที่ฝ่ายผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธการพิจารณาความเชื่อทางศาสนาด้วยแนวคิดเรื่องการใช้เหตุผลในรูปแบบนี้ มากกว่าจะพยายามหาหลักฐานเพื่อสนับสนุนความจริงที่มีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาให้เป็นผลสำเร็จ

แนวคิดแบบภักตินิยม

แนวคิดแบบภักตินิยม (Fideism) เป็นแนวคิดที่อยู่ตรงข้ามในอีกด้านหนึ่งกับแนวคิดแบบหลักฐานนิยม แนวคิดนี้มีความเห็นว่า ความเชื่อทางศาสนาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดในเรื่องศรัทธา และไม่เห็นด้วยกับการใช้เหตุผลในการพิจารณาความเชื่อทางศาสนา แนวคิดแบบภักตินิยมมีความเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่อยู่เหนือกว่า ตรงกัน

ข้าม หรือไม่เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผล นักปรัชญาที่นำเสนอแนวคิดในรูปแบบนี้ ได้แก่ เบลส ปาสคาล (Blaise Pascal) ดี. ซี. ฟิลิปส์ (D. Z. Phillips) และ โซเร็น คีร์เกการ์ด (Soren Kierkegaard) เป็นต้น¹⁸

แนวคิดของคีร์เกการ์ดถือว่า เป็นแนวคิดแบบภักตินิยมที่ปฏิเสธการใช้เหตุผลอย่างชัดเจนมากที่สุด และมักจะใช้เป็นตัวอย่างของแนวคิดในรูปแบบนี้ คีร์เกการ์ดไม่เห็นด้วยโดยสิ้นเชิงกับการใช้เหตุผลกับความเชื่อทางศาสนา เขาอธิบายว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่ดำรงอยู่ภายใต้กระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลง (Becoming process) การมีอยู่ของแต่ละปัจเจกบุคคลจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสถานะภายใน (internal state) ของแต่ละบุคคลได้มีความสัมพันธ์กับความจริงในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ ความหมายของความรู้ที่แท้จริงจึงเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลได้มีความสัมพันธ์กับความจริงในโลก เช่น ความรู้สึกต่างๆ ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งรอบตัว เป็นต้น ส่วนความจริงในเชิงปรัวิสัย (Objective truth) ที่หมายถึงความจริงที่ไม่ขึ้นอยู่กับมนุษย์ ผู้ที่รับรู้ หรือเป็นความจริงที่เป็นสากล (Universal truth) เช่น ความรู้ในแบบคณิตศาสตร์ เขาถือว่า เป็นความรู้ที่ดำรงอยู่เหนือ หรืออยู่ภายนอกการรับรู้ของมนุษย์ และเป็นความรู้ที่ไม่มีความสำคัญดังที่เขากล่าวไว้ว่า

“ความรู้ที่จำเป็นทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ หรือมีแต่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่เท่านั้นที่เป็นความรู้ที่จำเป็น ความรู้ทั้งหมดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ และที่ไม่ครอบคลุมถึงการคิดคำนึงภายในเป็นความรู้ชั้นรอง ขนาดและขอบเขตของความรู้ี้ในเนื้อหาไม่ใช่สิ่งสำคัญ”¹⁹

¹⁸ โปรดดู Blaise Pascal, “The wager?” in Philosophy of religion: Anthology, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman, Ibid., pp. 397-399. D.Z. Phillips, Belief change and from of life (Claremont, Macmillan Press, 1986). and Soren Kierkegaard, A Kierkegaard anthology, eds. Robert Bretall (Princeton: Princeton University Press, 1973).

¹⁹ “All essential knowledge concerns existence, or only that knowledge that relates to existence is essential, is essential knowledge. All knowledge that is not existence, that does not involve inward reflection, is really accidental knowledge, its degree and compass are essentially a matter of no importance” in Soren Kierkegaard, “Truth is subjective”, eds. Louis P. Pojman, Philosophy of religion: Anthology, 3rd ed., Ibid., p. 419.

ความหมายของความรู้ที่ศรัทธาการ์ดต้องการกล่าวถึง จึงหมายถึงความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้รู้ และเป็นความรู้ที่เป็นการยืนยันความจริงโดยตัวของผู้นั้นเอง สำหรับความเชื่อทางศาสนา เขาถือว่าเป็นความรู้ในอีกประเภทหนึ่ง คือ เป็นความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับสถานะภายในของมนุษย์แต่ละคนโดยตรงมากกว่าความเชื่อในเรื่องอื่นๆ เช่น มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง ความรัก ความหวัง หรือความปรารถนาในชีวิต ความรู้ประเภทนี้จึงมีความสัมพันธ์กับมนุษย์โดยตรง เป็นความรู้ที่แท้จริงและมีความสำคัญที่สุด

ศรัทธาการ์ดเปรียบเทียบความมุ่งมั่นในการมีศรัทธาในพระเจ้าว่า เป็นเสมือนกับการดำรงอยู่ภายใต้ความลึกของมหาสมุทรกว่า 7 ไมล์ฟathom ที่หมายถึงการรักษาความเชื่อของตัวเองไว้โดยไม่ต้องไปสนใจเรื่องการใช้เหตุผล เนื่องจากความจริงทางศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรับรู้ได้ หรือมีความชัดเจนแน่นอนเหมือนกับความจริงในเรื่องอื่นๆ การเลือกที่จะมีความเชื่ออย่างแน่วแน่จากหลักฐานที่มีความคลุมเครือในรูปแบบของการมีศรัทธา จึงเป็นการเชื่อที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกลึกซึ้งที่เชื่อมโยงกับผู้เชื่อ มากกว่าการเชื่อโดยมีหลักฐานสนับสนุนอย่างชัดเจน และเขามีความเห็นว่าการมีความเชื่อในพระเจ้าของแต่ละคนเป็นการตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อในสิ่งที่เป็นความจริงสำหรับชีวิตของแต่ละคน หรือกล่าวได้ว่า ความจริงของความเชื่อทางศาสนาเป็นความจริงในเชิงอัตวิสัย (truth is subjective)²⁰ มากกว่าความจริงในเชิงปรัวิสัย ซึ่งแนวคิดของศรัทธาการ์ดถือได้ว่าเป็นต้นแบบของปรัชญาแนว “อัตถิภาวนิยม” (Existentialism) ที่ให้ความสำคัญกับความจริงของปัจเจกบุคคล มากกว่าความจริงที่เป็นสากลสำหรับทุกคน ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความจริงที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละปัจเจกบุคคล หรือเป็น “ความจริงสำหรับผู้เชื่อ” (truth for believer) และความเชื่อที่จริงก็เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับผู้รู้มากกว่าการเป็นความรู้ที่ต้องแยกออกอย่างเด็ดขาดจากผู้รู้ในลักษณะเชิงปรัวิสัย ดังที่เป็นลักษณะของความรู้ที่ยอมรับโดยทั่วไป²¹

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ถึงแม้แนวคิดแบบกัทินิยมจะมีแนวทางในการปฏิเสธการใช้เหตุผลกับความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก แต่แนวคิดนี้ก็ได้ปฏิเสธเรื่องการใช้เหตุผลโดยสิ้นเชิง คือมีการสนับสนุนความเชื่อด้วยความเชื่อที่เป็นหลักฐานในอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น การสนับสนุนความเชื่อทางศาสนาด้วยหลักฐานในอีกรูปแบบหนึ่ง ตัวอย่างเช่น การมีความเชื่อทางศาสนาเพราะมีความรู้สึกกลัว ความรู้สึกไม่มีความแน่ใจในชีวิต หรือด้วยความรู้สึกต้องการความหวังในชีวิต จึงไม่น่าที่จะ

²⁰ Ibid., pp. 418-419.

²¹ เป็นบุคคลในความหมาย s มากกว่าในความหมาย S.

กล่าวได้ว่า แนวคิดแบบภักตินิยมปฏิเสธการใช้เหตุผลกับความเชื่อทางศาสนาในความหมายของการปฏิเสธการอ้างหลักฐานในการเชื่อของผู้เชื่อ เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เหตุผลกับความเชื่อในลักษณะเดียวกัน เช่น นาย ก. ตั้งใจทำงานเพราะกลัวถูกไล่ออก หรือ นาย ข. ซื่อสัตย์ต่อรีเพราะต้องการได้เงินรางวัล เราจะถือว่า นาย ก. และ นาย ข. ไม่ได้ใช้เหตุผลในการกระทำของเขาได้อย่างไร²² สิ่งที่แนวคิดแบบภักตินิยมปฏิเสธจึงน่าที่จะมีความหมายถึงลักษณะของหลักฐานที่ใช้อ้างหรือหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในเรื่องลักษณะของหลักฐานมากกว่า ปัญหาที่แท้จริงของการโต้แย้งกันระหว่างแนวคิดแบบหลักฐานนิยมกับแนวคิดที่ปฏิเสธหลักฐานนิยม จึงน่าจะอยู่ที่หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการให้ความหมายกับหลักฐานว่ามีความหมายอย่างไรมากกว่า และในส่วนตัวไป ผู้เขียนจะพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าว

2.3 การให้หลักการกับความเชื่อ

โดยทั่วไปเมื่อเรากล่าวว่า เรามี “ความเชื่อ” (belief) หนึ่ง จะมีความหมายเท่ากับการยอมรับว่าความเชื่อนั้นเป็นความจริงด้วย ตัวอย่างเช่น นาย ก. เชื่อว่า ตัวเองรับประทานอาหารเช้าไปแล้ว ก็มีความหมายเท่ากับ นาย ก. ยอมรับความเชื่อที่ว่า เขาได้รับประทานอาหารเช้าเป็นจริง หรือหากกล่าวว่า “S เชื่อว่า p” ก็เท่ากับเป็นการยอมรับความเชื่อที่ว่า “p” เป็นจริงสำหรับ S แต่อย่างไรก็ตามโดยข้อเท็จจริงแล้ว การกล่าวว่า “S เชื่อว่า p” ไม่ได้เป็นการยืนยันว่า “p” จะต้องเป็น “ความเชื่อที่จริง” (true belief) หรือยอมรับว่าเป็น “ความรู้” (knowledge) ได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. อาจจะมี ความเชื่อที่ว่า โลกแบน นาย ข. เชื่อว่า มีมนุษย์ต่างดาวอยู่จริง หรือ นาย ค. เชื่อว่า พระเจ้ามีอยู่จริง โดยที่ตัวของความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ อาจจะเป็นความจริงหรือเท็จก็ได้

เงื่อนไขที่สำคัญในการสนับสนุนความเชื่อเพื่อนำไปสู่หลักประกันว่าความเชื่อนั้นไม่ได้เป็นความจริงโดยบังเอิญ คือ การพิจารณาถึงการอ้างหลักฐานเพื่อสนับสนุนความเชื่อ ซึ่งเรียกว่า “การให้หลักการกับความเชื่อ” (belief justification) ตัวอย่างเช่น เมื่อมีคำถามว่า เรามีหลักประกันอย่างไรในการมีความเชื่อที่ว่า “ในห้องมีคน 10 คน” นั่นคือ โดยการอ้างหลักฐานเพื่อสนับสนุนความ

²² หรือดังที่ โรเบิร์ต ออดี้ (Robert Audi) กล่าวถึงแนวคิดแบบภักตินิยมว่าเป็นการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาโดยการใช้ศรัทธา โปรดดู Robert Audi, “Direct justification, evidential dependence, and Theistic belief” in *Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion*, eds. Robert Audi and William J. Wainwright, *Ibid.*, p.139.

เชื่อ หรือให้หลักการกับความเชื่อนี้โดยการอ้างหลักฐานสนับสนุนความเชื่อจากการนับว่าในห้วงนั้นมีคน 10 คน เป็นต้น ในทางญาณวิทยาได้ถือว่าเงื่อนไข “ความเชื่อที่จริง และมีการให้หลักการ” (justified true belief) ได้เป็นเงื่อนไขของความรู้ ถึงแม้จะมีข้อโต้แย้งว่า การให้หลักการกับความเชื่อไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่เพียงพอสำหรับความรู้ ดังเช่น ในข้อโต้แย้งของ เอ็ดมุนด์ เก็ตติเออร์ (Edmund Gettier) ที่แสดงตัวอย่างความเชื่อที่เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว แต่ก็ไม่สามารถยอมรับได้ว่าเป็นความรู้²³ อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งของเกตติเออร์ก็ไม่ได้กระทบกระเทือนกับเงื่อนไขของความรู้ในลักษณะนี้นัก นั่นคือ ยังคงถือว่าการให้หลักการกับความเชื่อเป็นเงื่อนไขข้อหนึ่งของความรู้ โดยอาจที่จะต้องอธิบายถึงเงื่อนไขที่เป็นรายละเอียดเพิ่มเติม

ในทางญาณวิทยาเงื่อนไขของความเชื่อที่มีเหตุผลจะมีความหมายเฉพาะเจาะจงถึงความเชื่อที่ทำให้ถูกหลักการ ซึ่งในทางปฏิบัติความหมายของ “ความเชื่อที่มีเหตุผล” และ “ความเชื่อที่ถูกหลักการ” มีการใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก ในการตอบคำถามเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนา ในที่นี้เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนจึงเป็นการพิจารณาถึงเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา หรือการพิจารณาความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าว่า เป็นความเชื่อที่ถูกหลักการหรือไม่ ส่วนปัญหาว่าลักษณะของการให้หลักการกับความเชื่อที่เหมาะสมมีลักษณะอย่างไร จะพิจารณาถึงต่อไปในเรื่องทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อ

ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยม

โดยทั่วไปเมื่อถามถึงความเชื่อหนึ่งว่ามีเหตุผลหรือไม่ ผู้เชื่อก็จะอ้างอิง (reference) ถึงความเชื่ออื่นที่ถือว่ามีที่น่าเชื่อถือหรือมีความเป็นพื้นฐานมากกว่า เพื่อใช้เป็นหลักประกันให้กับความเชื่ออื่นๆ ได้ แต่การอ้างหลักฐานที่เป็นความเชื่ออื่นต่อไปเรื่อยๆ ไม่สามารถยอมรับได้ว่าเป็นการให้หลักการกับความเชื่อ ดังที่เรียกปัญหานี้ว่า “ ปัญหาการถอยกลับแบบอนันต์” (infinite regression problem) ทฤษฎีมูลฐานนิยม (foundationalism) เป็นทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อที่อธิบายถึงการอ้างหลักฐานสนับสนุนที่ถอยกลับไปยุติลงบนความเป็นพื้นฐานที่มั่นคง หรือความเชื่อที่เป็นหลักการ เรียกว่า “ความเชื่อพื้นฐาน” (basic belief) ที่มีลักษณะสำคัญคือ ไม่ต้องการการอ้างหลักฐานจากความเชื่ออื่น และทำหน้าที่เป็นพื้นฐานให้กับความเชื่ออื่นได้

²³ โปรดดู Edmund L. Gettier, “Is justified true belief knowledge”, in *Essay on knowledge and justification*, eds. by A. Phillips Griffiths, (London: Oxford University Press, 1973), pp. 144-146.

มูลฐานนิยมโดยทั่วไปอาจถือว่าการเชื่อพื้นฐานอยู่ในรูปประพจน์ (proposition) หรือในรูปของประพจน์พื้นฐาน (basic proposition)²⁴ โครงสร้างของการให้หลักการแบบมูลฐานนิยมจึงเปรียบเทียบกับโครงสร้างของตึกที่มีส่วนฐานที่มีความมั่นคงใช้เป็นพื้นฐานให้กับส่วนอื่นๆ หรือเหมือนกับความจริงในแบบคณิตศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากสัจพจน์ (axiom) ที่มีสมมติฐานว่า เป็นความจริงที่มีความมั่นคงใช้สนับสนุนความเชื่ออื่นๆ ได้²⁵

หัวใจสำคัญของการอธิบายทฤษฎีการให้หลักการแบบมูลฐานนิยมจึงเป็นคำอธิบายถึงลักษณะของความเชื่อพื้นฐาน เนื่องจากเป็นสิ่งที่สำคัญในการสนับสนุนความเชื่ออื่น ความเชื่อพื้นฐานจึงอาจจะต้องมีลักษณะที่สำคัญอื่นๆ หรือที่เรียกว่าเป็น “สถานะทางญาณวิทยา” (Epistemic status) อื่นๆ ด้วย เช่น ไม่สามารถผิดพลาดได้ (infallible) มีความแน่นอน (certainty) ไม่สามารถสงสัยได้ (indubitable) ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ (incorrigible) หรือตรงกับโลกภายนอก (correspondence of external world) การอธิบายทฤษฎีมูลฐานนิยมของนักปรัชญาหลายท่านอาจจะมี ความแตกต่างกันโดยลักษณะของความเชื่อพื้นฐาน และโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่เป็นพื้นฐานกับความเชื่อที่สนับสนุน เช่น การปรับเปลี่ยนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของความเชื่อพื้นฐานให้ลดความเข้มงวดในเงื่อนไขของการเป็นความเชื่อพื้นฐานลง ในข้อเสนอเรื่อง “พื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม” (properly basic) ของ อัลวิน แพลนติงกา

²⁴ โดยทั่วไปจะยอมรับว่า ความเชื่อต่างๆ ของมนุษย์จะอยู่ในรูปของประพจน์ หรือในรูปแบบของข้อความ (statement) หรือในกรณีของความเชื่อทางศาสนามีการอธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งที่แฝงฝังอยู่ในเรื่องเล่าทางศาสนา (religious narrative) โปรดดู Gary L. Comstock, “The truth of religious narrative”, *Philosophy of religion* 34, (1993) 131-150.

²⁵ ประพจน์ความเชื่อเป็นไปตามเงื่อนไขนี้ ตัวอย่างเช่น ประพจน์ที่ไม่สามารถเป็นเท็จได้ในเชิงตรรกะ เช่น “ลุงเป็นผู้ชาย” หรือหมายถึงประพจน์ที่เป็นการรายงานข้อเท็จจริงของโลกภายนอกต่างๆ เช่น “ที่ตรงข้างหน้าของฉันมีต้นไม้ต้นหนึ่ง” “ฉันกำลังสวมรองเท้า” (ซึ่งก็มีข้อโต้แย้งว่า ประพจน์ดังกล่าว เป็นไปตามเงื่อนไขจริงหรือไม่).

(Alvin Plantinga)²⁶ เขาอธิบายว่า ความเชื่อพื้นฐานในแนวคิดแบบมูลฐานนิยมเป็นพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับการยอมรับสถานะของความเชื่อในในระบบความเชื่อของผู้เชื่อ โดยความเชื่อนี้อาจจะไม่ใช้ความเชื่อที่สนับสนุนตัวเอง หากแต่ต้องการการสนับสนุนจากความเชื่ออื่นด้วยเช่นกัน เช่น การสนับสนุนจากความเชื่อจากการรับรู้ต่างๆ (perceptual beliefs) ความเชื่อจากความทรงจำ (memory beliefs) ความเชื่อจากวิธีการอุปนัย (inductive beliefs) เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ความเชื่อที่ว่า “นาย ก. กำลังเจ็บขา” ความเชื่อนี้จะมีความเชื่อที่เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม ก็ต่อเมื่อสำหรับผู้เชื่อและในบริบทนั้น ผู้เชื่อยอมรับความเชื่อนี้ว่าเป็นจริง²⁷ แนวคิดในลักษณะนี้อาจเรียกว่า “มูลฐานนิยมแบบอ่อน” (weak foundationalism) ซึ่งจะพิจารณาถึงข้อเสนอนแนวคิดในรูปแบบนี้ ในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในส่วนต่อไป

คีธ เลเธอร์ (Keith Lehrer) กล่าวถึงลักษณะเฉพาะที่ระบุถึงทฤษฎีมูลฐานนิยมโดยทั่วไป (Foundation theory in general) ว่า มีลักษณะที่สำคัญ 2 ข้อ คือ

1) ความเชื่อพื้นฐานควรเป็นความเชื่อที่มีลักษณะสนับสนุนตัวเอง (self reference)

มากกว่าเป็นความเชื่อที่ต้องมีการให้หลักการจากความเชื่ออื่น

2) การให้หลักการกับความเชื่ออื่นจะขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนตัวเองของความเชื่อพื้นฐาน หรือกล่าวได้ว่า ความเชื่อที่มีลักษณะสนับสนุนตัวเองเป็นพื้นฐานในการให้หลักการกับความเชื่ออื่น²⁸

ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า ลักษณะดังกล่าวอาจจะสามารถใช้ทำความเข้าใจลักษณะที่มีร่วมกันของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยมได้

มูลฐานนิยมจัดได้ว่า เป็นทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อที่ยอมรับข้อฐานเกี่ยวกับการเชื่อ (Doxastic assumption) ที่อธิบายว่า สิ่งที่สนับสนุนหรือให้หลักการกับความเชื่อจะเป็นอย่าง

²⁶ โปรดดู Alvin Plantinga, Warrant and proper function (N.Y.: Oxford University Press, 1993) pp.176-193.

²⁷ Ibid., pp. 183-185.

²⁸ Keith Lehrer, Theory of knowledge (Boulder: Westview Press, 1990), p. 41.

อื่นนอกจากความเชื่อไม่ได้²⁹ ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในอีกรูปแบบหนึ่งคือทฤษฎีที่ไม่ยอมรับข้อฐานเกี่ยวกับการเชื่อในรูปแบบนี้ ที่อธิบายว่า การสนับสนุนหรือให้หลักการกับความเชื่อไม่จำเป็นต้องเป็นความเชื่อด้วยกันเท่านั้น เช่น อาจเป็นการให้หลักการกับความเชื่อโดยใช้สภาวะตามธรรมชาติ เหตุการณ์ต่างๆ และกระบวนการรับรู้ที่เชื่อถือไว้ใจได้ รวมถึงกระบวนการอื่นๆ ที่สามารถให้หลักประกันกับความจริงของความเชื่อ นั้นเป็นหลักการให้กับความเชื่อ นั่นคือทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบ “ภายนอกนิยม” (Externalism) ส่วนการให้หลักการที่ใช้สภาวะภายในเป็นหลักการให้กับความเชื่อ เช่น การใช้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในเป็นหลักการสนับสนุนความเชื่อ เรียกว่า ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบภายในนิยม (Internalism)

แนวคิดที่ไม่ยอมรับข้อฐานเกี่ยวกับการเชื่อจะมีปัญหาในการอธิบายว่า ะหว่างสิ่งที่เป็นความเชื่อกับสภาวะต่างๆ จะสามารถสนับสนุนกันได้อย่างไร เนื่องจากทั้งสองสิ่งมีความแตกต่างกัน หรือมีปัญหาว่า เราจะสามารถยอมรับได้อย่างไรว่าสภาวะต่างๆ ที่เป็นหลักการให้กับความเชื่อจะเป็นหลักประกันให้กับความเชื่อที่จริงได้ เช่น ในกรณีที่มีความเข้าใจว่า ข้อเท็จจริงหรือสภาวะต่างๆ ต้องผ่านกระบวนการรับรู้ ที่มีการตีความของมนุษย์ซึ่งทำให้ระหว่างการเป็นความเชื่อของมนุษย์กับข้อเท็จจริงในโลกมีความแตกต่างกัน หรือมีปัญหาว่า เราไม่สามารถแน่ใจได้ว่า สภาวะต่างๆ สามารถใช้เป็นหลักการให้กับความเชื่อได้³⁰ ในที่นี้ ผู้เขียนจึงมีแนวโน้มที่จะยอมรับทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อที่ยอมรับสมมติฐานของความเชื่อมากกว่า และจะพิจารณาเฉพาะทฤษฎีที่อธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อโดยความเชื่อด้วยกันเท่านั้น คือ ทฤษฎีมูลฐานนิยมและทฤษฎีสหพันธ์นิยม

ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อทางญาณวิทยาเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงหลักการและวิธีการการให้หลักการกับความเชื่อ และอาจจะมีนัยยะถึงความเป็นมาตรฐานในการตัดสินความรู้ด้วย เช่น มีความเข้าใจว่าการทำให้ถูกหลักการทำหน้าที่เป็น “เครื่องนำไปสู่ความจริง” (truth-conducive) ให้กับความเชื่อ และลักษณะของหลักฐานที่สนับสนุนความเชื่อหนึ่งว่าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล ในแบบที่หลักฐานนิยมยอมรับคือ หลักฐานที่ต้องการความมั่นคง แน่นนอน น่าเชื่อถือ หรือมีความเป็นพื้นฐานสามารถใช้เป็นหลักประกันให้กับความเชื่อได้ ทฤษฎีมูลฐานนิยมจึงเป็นทฤษฎีที่โดยทั่วไปจะยอมรับว่าเป็นทฤษฎีที่ให้หลักการกับความเชื่อ หรือสามารถทำหน้าที่ในการ

²⁹ ไบรด์ดู โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, ขอบฟ้าแห่งปรัชญา: ความรู้ ปรัชญา และสังคมไทย, งานวิจัยทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินปีงบประมาณ 2536 ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2536, หน้า 59.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59-65.

เป็นหลักประกันให้กับความเชื่อได้ แต่แนวคิดนี้ก็มีปัญหาที่สำคัญ คือไม่สามารถหาความเชื่อที่มีลักษณะของความเป็นพื้นฐาน และเชื่อมโยงเพื่อให้หลักการกับความเชื่ออื่นได้ โดยเฉพาะสำหรับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าที่ไม่สามารถตั้งอยู่ หรือสามารถสืบสาวไปถึงความเชื่อพื้นฐานในลักษณะนี้ จึงทำให้เราไม่สามารถที่จะให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้ หรือตัดสินว่าความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ไม่มีพื้นฐาน (Groundless belief) ดังที่เป็นปัญหาในเรื่องการเป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลตามแนวคิดแบบหลักฐานนิยม ซึ่งกล่าวได้ว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของหลักฐานในแนวคิดแบบหลักฐานนิยม มีความเชื่อมโยงกับลักษณะความเป็นพื้นฐานของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยม ฝ่ายผู้ไม่เห็นด้วยจึงตั้งคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสม และความถูกต้องของหลักเกณฑ์ของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบนี้

2.4 ข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปทางญาณวิทยาของ อัลวิน แพลนติงก้า³¹

แนวคิดของ อัลวิน แพลนติงก้า (Alvin Plantinga) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากในการอธิบายถึงควมมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนา ซึ่งถือว่าการจุดประเด็นการพิจารณาควมมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาในเชิงญาณวิทยา และการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น เขามีความเห็นว่ นอกจากหลักฐานที่คลิฟฟอร์ดอ้างถึงจะเป็นไปไม่ได้แล้ว หลักเกณฑ์ว่า ความเชื่อหนึ่งจะเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลก็ต่อเมื่อมีหลักฐานที่เพียงพอในการสนับสนุนก็เป็นหลักเกณฑ์ที่มีความบกพร่องเช่นกัน โดยหากพิจารณาในเรื่องทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบที่เขาเสนออาจมีความเหมาะสมมากกว่า ซึ่งแพลนติงก้าเรียก รูปแบบทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อของเขาว่า เป็น “การปฏิรูปทางญาณวิทยา” (Reformed epistemology)

ข้อเสนอของแพลนติงก้าตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีมูลฐานนิยม ซึ่งเขามีความเห็นว่ เป็นพื้นฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดในเรื่องลักษณะของหลักฐานที่นำมาใช้ในเรื่องความเชื่อที่มีเหตุผลในแนวคิดแบบหลักฐานนิยม ทฤษฎีมูลฐานนิยมที่เขาหมายถึง คือ

³¹ ผู้เขียนสรุปแนวคิดของแพลนติงก้า จาก Alvin Plantinga, “Religious belief without evidence”, eds. Louis P. Pojman, *Philosophy of religion: Anthology*, 3rd ed., Ibid., pp. 461-475.

ทฤษฎีมูลฐานนิยมในแบบมาตรฐาน (Classical foundationalism)³² ที่มีลักษณะสำคัญคือ ความเชื่อพื้นฐานจะมีลักษณะเป็นความเชื่อที่สนับสนุนตัวเอง เป็นความเชื่อที่ไม่สามารถเป็นเท็จได้ และการเป็นหลักฐานต่อการรับรู้ของผู้เชื่อ (evidence to the self) หรือหมายถึง

น. 1 “ประพจน์ p เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับ S เมื่อและก็ต่อเมื่อ p เป็นทั้งหลักฐานที่สนับสนุนตัวเองของ S หรือไม่สามารถแก้ไขได้สำหรับ S หรือเป็นหลักฐานต่อการรับรู้สำหรับ S ”³³

เขาอธิบายว่าลักษณะของความเชื่อพื้นฐานดังกล่าว เป็นที่มาของแนวคิดเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามแนวคิดแบบหลักฐานนิยม ตัวอย่างของประพจน์ความเชื่อพื้นฐานที่สนับสนุนตัวเองที่มูลฐานนิยมยอมรับ³⁴ เช่น ประพจน์ความเชื่อ “ $2 + 1 = 3$ ” หรือประพจน์ที่เป็นความจริงเชิงตรรกะ เช่น “ไม่มีคนโสดคนใดที่แต่งงานแล้ว” ซึ่งมีความเชื่อว่าประพจน์นี้เป็นความจริงตามเงื่อนไขของประพจน์พื้นฐานตามแนวคิดของมูลฐานนิยม คือ มีลักษณะเป็นจริงโดยตัวเองและไม่ต้องการการสนับสนุนอีกต่อไป

แพลนติงก้ามีความเห็นว่า โดยแท้จริงแล้วประพจน์เหล่านี้ไม่ได้มีลักษณะดังกล่าว หรือไม่ได้มีลักษณะของความจริงที่ไม่สัมพันธ์กับตัวผู้เชื่อ ประพจน์ความเชื่อเหล่านี้สำหรับบางคนอาจจะไม่ได้เป็นความเชื่อที่สนับสนุนตัวเอง ตัวอย่างเช่น สำหรับเด็กเล็กๆ ที่ไม่เข้าใจ หรือไม่สามารถรู้ถึงความแตกต่างระหว่างคนโสดกับคนที่แต่งงานได้ในทันที ในกรณีนี้ก็ไม่สามารถถือได้ว่า ประพจน์ดังกล่าวเป็นประพจน์พื้นฐาน หรือในตัวอย่างของประพจน์ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น $17 + 18 = 35$ ก็ไม่ได้เป็นประพจน์ความเชื่อที่เป็นไปตามเงื่อนไข น. 1 สำหรับทุกคน ประพจน์ความเชื่อนี้ต้องการการสนับสนุนจากการคำนวณ หรือต้องมีการเรียนรู้ก่อนหน้าเป็นพื้นฐานในระดับหนึ่ง และไม่ใช่ความรู้ที่สามารถรับรู้ได้โดยทันทีหรือรับรู้ได้โดยตรง (Immediate knowledge) ดังนั้นเขาจึงมีความเห็นว่า มูลฐานนิยมมีความบกพร่องในการให้หลักการกับความเชื่อโดยใช้ลักษณะของความเชื่อพื้นฐานในรูปแบบนี้

³² ไปรอดดู Ibid., p. 464.

³³ “A proposition p is properly basic for a person S if and only if p is either self-evident to S or incorrigible for S or evident to the sense for S .” Ibid., p. 468.

³⁴ ไปรอดดู Ibid., p. 466.

แพลนดิงทำได้แย้งต่อไปว่า แม้แต่ประพจน์ที่เป็นสมมติฐานของความเชื่อพื้นฐานของมูลฐานนิยมแบบมาตรฐาน คือ ประพจน์ความเชื่อ “ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานคือความเชื่อที่สนับสนุนตัวเองและไม่สามารถเป็นเท็จ” ก็ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของ น.1 เนื่องจากโดยตัวของประพจน์นี้เอง ก็ไม่ได้สนับสนุนตัวเอง และต้องตั้งอยู่บนสิ่งอื่นเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การตั้งอยู่บนการยอมรับของผู้เชื่อ ความทรงจำของผู้เชื่อ หรือความเชื่ออื่นๆ ในระบบความเชื่อ เป็นต้น หรือแม้แต่ในกรณีของประพจน์ความเชื่อ เช่น “ฉันกินข้าวเที่ยงไปแล้ว” และ “โลกเกิดขึ้นก่อนหน้านี้เพียง 5 นาที” ซึ่งถือว่าเป็นความจริงในชีวิตประจำวันของผู้เชื่อที่เชื่อว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อที่จริงหรือเท็จอย่างไม่ต้องสงสัย แต่หากใช้ความหมายของการให้หลักการโดยความเชื่อพื้นฐานดังที่มูลฐานนิยมเสนอ ก็ไม่สามารถให้หลักการเพื่อยอมรับหรือปฏิเสธได้กับความเชื่อนี้ เพราะความเชื่อเหล่านี้ต้องอ้างอิงถึงความเชื่ออื่นหรือสิ่งอื่นด้วยเสมอ

เขาอธิบายว่า การให้หลักการกับความเชื่อควรตั้งอยู่บน “พื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม” (properly basic) ที่มีความหมายถึงความเชื่อพื้นฐานตาม น. 1 ได้ แต่ต้องเพิ่มเงื่อนไขของการเป็นหลักฐานสู่การรับรู้ที่เป็นการเน้นถึงความสัมพันธ์ของความเชื่อนั้นกับผู้เชื่อเข้าไปด้วย หลักการของการเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมจึงควรมีความหมายถึง

น. 2 “A เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับฉันก็ต่อเมื่อ A สนับสนุนตัวเอง หรือไม่สามารถเป็นเท็จได้ หรือเป็นหลักฐานสู่การรับรู้สำหรับฉัน”³⁵

การเป็นหลักฐานสู่การรับรู้ของผู้รู้เป็นลักษณะสำคัญของพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม แพลนดิงทำอธิบายว่า ภายในระบบความเชื่อ (noetic structure) ที่ประกอบขึ้นด้วยความเชื่อต่างๆ ของแต่ละปัจเจกบุคคล ความเชื่อในระบบที่มีลักษณะตาม น. 2 จะเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับแต่ละคนใช้เป็นหลักการให้กับความเชื่ออื่นๆ ซึ่งแตกต่างจาก น.1 คือ ความเป็นพื้นฐานนี้เป็นสิ่งเฉพาะกับแต่ละบุคคลที่ไม่ใช่บุคคลในความหมายที่เป็นสากล หรือเป็นความหมายในเชิง ปรวิสัย ความหมายของการเป็นความเชื่อที่ไม่ต้องการการสนับสนุนด้วยความเชื่ออื่น เป็นเท็จไม่ได้ หรือเป็นหลักฐานสู่การรับรู้ จึงขึ้นอยู่กับสถานะของความเชื่อนั้นโดยเฉพาะกับระบบความเชื่อของผู้เชื่อนั้นมากกว่า ดังที่เขาได้ยกตัวอย่างลักษณะการเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมตามแบบของมูลฐานนิยมสมัยใหม่ (modern foundationalism) ว่า มีลักษณะของพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมใน

³⁵ “A is properly basic for me only if A is self-evident or incorrigible or evident to the sense for me.” Ibid., p. 468.

แบบที่เขาอ้าง เช่น ประพจน์ “ข้างหน้าของฉันมีต้นไม้ต้นหนึ่ง” “ฉันกำลังสวมรองเท้า” หรือเป็น ประพจน์ที่มีการกล่าวถึงอย่างรัดกุมมากขึ้น เช่น “มันดูเหมือนว่าฉันเห็นต้นไม้ต้นหนึ่ง” หรือ ประพจน์ “ฉันรับรู้ความเชื่อ” เป็นต้น³⁶ ประพจน์ความเชื่อเหล่านี้จะมีลักษณะของการรับประกัน ความถูกต้องโดยตัวเอง ที่ไม่สามารถโต้แย้งว่าการรับรู้ประพจน์ความเชื่อนี้ของผู้ที่รับรู้ไม่เป็น ความจริง ความเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมของแพลนดิงกำลังไม่ได้ขึ้นอยู่กับความจริงของ ประพจน์ความเชื่อเหล่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับตัวผู้เชื่อเหล่านั้นๆ ว่าประพจน์ความเชื่อใดจะเป็นพื้นฐานที่ ถูกต้องเหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคล

สำหรับแพลนดิงกำลัง เขามีความเห็นว่าเป็นว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อ ที่เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมในความหมายดังกล่าว เขาอธิบายว่า “การเชื่อในการมีอยู่ของ พระเจ้า” (belief in existence of God) แตกต่างจาก “การเชื่อในพระเจ้า” (believe in God) ใน แบบแรกเป็นการเชื่อที่อาจจะต้องการหลักฐานในการเชื่อ แต่ในแบบหลังหมายถึงความเชื่อที่ผู้เชื่อ มีความเชื่อมั่นในความเชื่อนั้นโดยไม่ต้องการหลักฐานและไม่มีความลังเลสงสัย ดังที่เขา ยกตัวอย่างความแตกต่างของการมีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าสำหรับปีศาจ (Devil) นั่นคือ ในกรณีของปีศาจก็มีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในระบบความเชื่อของตัวเอง เหมือนกับคนทั่วไปเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกันที่ ปีศาจมีความเชื่อพระเจ้ามีอยู่แต่ไม่มี ความรู้สึกถึงการยอมรับในพระเจ้า หรือไม่มีความต้องการจะดำเนินชีวิตของตัวเองให้เป็นไปตาม พระประสงค์ของพระเจ้า³⁷ สำหรับผู้ที่มีความเชื่อในพระเจ้าจึงเป็นการเชื่อที่ไม่ต้องการการ สนับสนุนจากความเชื่ออื่นๆ และการเชื่อในลักษณะเช่นนี้ก็มีความหมายเดียวกับการมีศรัทธา ในพระเจ้าของชาวคริสต์ ซึ่งเป็นลักษณะของพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม

ข้อสนับสนุนสำคัญอีกข้อหนึ่งที่แพลนดิงกำลังใช้สนับสนุนแนวคิดนี้ คือ แนวคิดของคาลวาง ที่อธิบายถึงความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าว่า เป็นความเชื่อที่ไม่ต้องการการสนับสนุนด้วย หลักฐานใดๆ นอกจากการมีศรัทธาในพระเจ้า การมีความเชื่อทางศาสนาไม่ใช่การพิสูจน์ด้วย หลักฐานหรือเหตุผล แต่ความเชื่อในลักษณะนี้เป็นความเชื่อที่จริงโดยตัวเอง ที่ถือว่าเป็นความเชื่อ ที่สูงส่งกว่าการพิจารณาด้วยเหตุผลของมนุษย์ และไม่ต้องการการสนับสนุนจากความเชื่อใดๆ สำหรับข้อโต้แย้งว่า ทำไมจึงมีบางคนไม่มีความรู้สึกถึงความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของ

³⁶ ไปรอดดู Roderick Chisholm, *Theory of knowledge*, 2nd ed. (Englewood Cliffs N. J.: Prentice-Hall, 1977).

³⁷ Alvin Plantinga, “Religious belief without evidence”, eds. Louis P. Pojman, *Philosophy of religion: Anthology*, 3rd ed., *Ibid.*, p. 416.

พระเจ้าดังกล่าว เช่น ยังมีผู้ที่ตั้งคำถามถึงหลักฐานเพื่อสนับสนุนความเชื่อเรื่องการเมืองอยู่ของพระเจ้า คาลเวงอธิบายว่า เนื่องจากในกรณีนี้ความเชื่อในเรื่องการเมืองอยู่ของพระเจ้าถูกกดทับด้วยบาปที่มีอยู่ในโลกของคนผู้นั้น โดยแท้จริงแล้วความจริงของความเชื่อนี้ยังคงอยู่กับมนุษย์ทุกคนในส่วนตัว แพลนติงก้ามีความเห็นว่า จากแนวคิดของคาลเวง เป็นตัวอย่างที่ทำให้เขาสนับสนุนว่า ความเชื่อในเรื่องการเมืองอยู่ของพระเจ้าไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐาน หรือประพจน์ความเชื่อใดๆ ทำหน้าที่สนับสนุนอีกในแบบที่นักหลักฐานนิยมและนักเทววิทยารวมชาติเข้าใจ ซึ่งเป็นไปตามความหมายของพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมที่แพลนติงก้าอธิบาย

โดยสรุป จึงกล่าวได้ว่าด้วยลักษณะของความเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมที่แพลนติงก้ากล่าวถึง คือ ความเชื่อที่เป็นไปตาม น. 2 และใช้นิยามนี้ในการอธิบายถึงความเชื่อที่ถูกหลักการ สำหรับความเชื่อในเรื่องการเมืองอยู่ของพระเจ้าและถือได้ว่า ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม หรือเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการในความหมายของการปฏิรูปทางญาณวิทยา

ปัญหาและข้อโต้แย้ง

มีข้อโต้แย้งว่า การปฏิรูปทางญาณวิทยาของแพลนติงก้าเป็นการให้ความหมายกับความเชื่อที่ถูกหลักการในลักษณะที่เป็นอัตวิสัยมากเกินไป (เหมือนกับแนวคิดแบบภักตินิยม)³⁸ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า ความเชื่อที่ถูกหลักการของเขาอาจจะเป็นเพียงหลักประกันความเชื่อเฉพาะของแต่ละบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มเท่านั้น และหากนำไปเปรียบเทียบกับบริบทความเชื่อที่แตกต่างออกไป เช่น ในระบบความเชื่อของศาสนาแบบอเทวนิยม ความเชื่อที่ว่าพระเจ้าไม่มีอยู่กลับจะเป็นความเชื่อที่เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับเขามากกว่าความเชื่อที่ว่าพระเจ้ามีอยู่ รวมทั้งความเชื่ออื่นๆ เช่น ความเชื่อทางโหราศาสตร์ หรือความเชื่อของพวกพอมอดมอผีก็อาจจะสามารถถือได้ว่า เป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมตามความหมายของเขาได้ทั้งหมด

แพลนติงก้าปกป้องแนวคิดของเขาว่า ที่เราไม่สามารถยอมรับความเชื่อทางโหราศาสตร์หรือความเชื่อของพวกพอมอดมอผีเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมได้เหมือนกับความเชื่อในพระเจ้า เนื่องจากความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้เป็น “พื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมในบางสถานการณ์” (properly

³⁸ โปรดดู Michael Martin, “A critique of Plantinga’s religious epistemology” in *Philosophy of religion: Anthology*, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman (Newyork: Wadsworth, 1998), pp. 479-481.

basic in certain circumstances)³⁹ ที่สามารถทำให้ยอมรับเป็นความเชื่อที่มีลักษณะพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมได้ แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า ข้ออ้างนี้ไม่สามารถตอบปัญหาว่าทำไมศาสนาคริสต์จึงสามารถเป็นสถานการณ์เฉพาะ สำหรับผู้ที่มีความเชื่อได้เพียงศาสนาเดียวในขณะที่ความเชื่อของศาสนาอื่นไม่สามารถเป็นได้ และจากข้ออ้างในเรื่องการไม่ถูกกดทับด้วยบาปก็เป็นข้ออ้างในลักษณะที่ไม่สามารถยอมรับได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรมกับความเชื่อที่มีความแตกต่าง ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาการทิ้งเหตุผล (Psychological fallacy) ในรูปแบบหนึ่ง หรือหากยอมรับการให้หลักการกับความเชื่อรูปแบบนี้ก็ไม่สามารถมีข้อโต้แย้งใดๆ ได้ หากศาสนาอื่นจะใช้ข้ออ้างเดียวกันนี้สนับสนุนความเชื่อของศาสนาตัวเอง รวมถึงจากการอ้างเหตุผลในเรื่องพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมในบางสถานการณ์ ก็อาจมีข้อโต้แย้งอีกว่าแม้แต่ในสถานการณ์เฉพาะดังกล่าว เช่น ในกลุ่มของชุมชนชาวคริสต์ด้วยกันเองก็มีความเป็นไปได้ว่าสถานการณ์ที่แน่นอนหนึ่งๆ อาจจะนำไปสู่ความเชื่อที่แตกต่างกันได้ ตัวอย่างเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของพระเยซูสำหรับชุมชนชาวคริสต์หนึ่งๆ ก็อาจมีความเห็นไม่ตรงกันหรือแตกต่างกันได้ การถือว่าสถานการณ์เฉพาะที่ถูกต้องหนึ่งๆ จะนำไปสู่ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าจึงไม่สามารถยอมรับได้

ข้อโต้แย้งอีกข้อหนึ่งจากข้อเสนอของแพลนดิงก้า คือ ข้อโต้แย้งที่มาจากปัญหาในการนำทฤษฎีมูลฐานนิยมมาใช้เป็นต้นแบบในการปฏิรูปทางญาณวิทยาของเขา ลักษณะการสนับสนุนความเชื่อที่ทฤษฎีมูลฐานนิยมเสนอเป็นสถานะทางญาณวิทยาที่มีความแน่นอน เป็นสากล และเชื่อว่าจะทำให้ตรงกับข้อเท็จจริงในโลก แต่สำหรับข้อเสนอของแพลนดิงก้าความเชื่อที่ถูกหลักการไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน และไม่มีลักษณะดังกล่าว พื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมจะเป็นได้ก็แต่เพียงสิ่งที่ผู้เชื่อหรือกลุ่มของผู้เชื่อยอมรับเท่านั้น และหากยอมรับหลักเกณฑ์นี้ก็อาจทำให้ความรู้เป็นสิ่งที่มีความลักษณะในเชิงสัมพัทธ์ในท้ายที่สุด รวมถึง สำหรับบางคนกลับมีความเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าจะมีความแน่นอนมากกว่า หากมีความเชื่ออื่นๆ มาสนับสนุน โดยไม่จำเป็นต้องมีลักษณะของพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นความเชื่อพื้นฐานเพียงความเชื่อเดียวดังที่แพลนดิงก้าเสนอ

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ถึงแม้ข้อเสนอของแพลนดิงก้าจะมีข้อบกพร่องในการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาด้วยลักษณะของความเป็นพื้นฐานที่ได้เสนอ แต่สิ่งที่น่าสนใจในแนวทางการพิจารณาปัญหาของแพลนดิงก้าซึ่งทำให้แนวคิดของเขาได้รับความสนใจก็คือ การนำเสนอเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ในแนวทางการพิจารณาความมีเหตุผล

³⁹ Ibid., pp. 473-475.

ของความเชื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนลักษณะใกล้เคียงกับการมีความเชื่อทางศาสนาโดยเรื่องศรัทธา ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธการใช้เหตุผลกับความเชื่อทางศาสนา ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องพื้นฐานที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น ที่เป็นการนำลักษณะพื้นฐานของการยืนยันความเชื่อทางศาสนามาใช้ในโครงสร้างของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยม จากข้อเสนอดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะพิจารณาความเชื่อทางศาสนา เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลในรูปแบบที่มีความเหมาะสมมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องปฏิเสธพื้นฐานในการเชื่อของผู้ที่มีความเชื่อทางศาสนา ข้อเสนอดังกล่าวจึงถือว่าเป็นการตั้งคำถามถึงความมีเหตุผลในเรื่องความเชื่อที่มีหลักการของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในแง่มุมทางญาณวิทยาที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.5 สรุป

กล่าวได้ว่า ปัญหาเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาตั้งที่เป็นข้อโต้แย้งในแนวคิดแบบหลักฐานนิยมและแนวคิดแบบภักตินิยม เป็นการพิจารณาถึงปัญหาที่ทับซ้อนอยู่ในเรื่องการพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า เพราะหากเราไม่สามารถพิจารณาการมีอยู่ของพระเจ้าได้ด้วยเหตุผล ก็ไม่มีประโยชน์อะไรที่เราจะพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าด้วยข้ออ้างเหตุผลในรูปแบบต่างๆ และจากที่ได้พิจารณาไปแล้วว่า ความหมายของความเชื่อที่มีเหตุผลโดยทั่วไปจะมีความหมายถึง ความเชื่อที่มีการอ้างหลักฐานสนับสนุนความเชื่อนั้น หรือการให้หลักการกับความเชื่อ และลักษณะของการอ้างหลักฐานสนับสนุนความเชื่อที่มีความน่าเชื่อถือโดยทั่วไป จะมีความเชื่อมโยงกับความเป็นพื้นฐานของความเชื่อในทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยม การพิจารณาถึงความมีเหตุผลของความเชื่อทางศาสนาในที่นี้ จึงเป็นการพิจารณาถึงการให้หลักการกับความเชื่อ

จากการพิจารณา การให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามแนวคิดดังกล่าวมีข้อโต้แย้งว่า ลักษณะของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบนี้อาจจะไม่สามารถใช้ได้กับความเชื่อทางศาสนา ทำที่ของกลุ่มที่มีแนวคิดในรูปแบบนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1) กลุ่มที่ปฏิเสธการใช้เหตุผลกับความเชื่อทางศาสนาโดยสิ้นเชิง กลุ่มนี้มีความเห็นว่าการเชื่อทางศาสนาไม่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผล วิธีเดียวที่จะสนับสนุนความเชื่อในเรื่อง

การมีอยู่ของพระเจ้าคือการมีศรัทธา เช่น แนวคิดแบบภักตินิยมหรือแนวคิดของนักเทววิทยาบางกลุ่ม

2) กลุ่มที่ปฏิเสธการใช้เหตุผลเช่นเดียวกัน แต่มีความเห็นว่า ความเชื่อทางศาสนาสามารถเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลได้หากมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในข้อเสนอของแพลนติงก้าที่พยายามหาหลักเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมมากขึ้น โดยการปฏิรูปทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยม หรือข้อเสนอว่า รูปแบบของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาจะเป็นรูปแบบของทฤษฎีสหัชยนิยมมากกว่า เช่น ข้อเสนอของ หลุยส์ พี. ปอยแมน เป็นต้น (จะกล่าวถึงต่อไป)

ผู้เขียนมีแนวโน้มที่จะยอมรับเท่าที่การพิจารณาความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าจากจุดยืนของกลุ่มที่สองมากกว่า เนื่องจากมีความเห็นว่า ด้วยเท่าที่ในรูปแบบนี้จะทำให้เราสามารถเข้าใจความจริงทางศาสนามากกว่าเท่าที่ในการปฏิเสธการใช้เหตุผลโดยสิ้นเชิง ถึงแม้ในแง่หนึ่งจะต้องยอมรับว่า การปฏิเสธการใช้เหตุผลหรือการปฏิเสธความคิดลึกลับลงสยกับ ความเชื่อทางศาสนา (ในแบบของกลุ่มที่ 1) อาจเป็นเรื่องจำเป็นต่อการใช้ชีวิตให้กลมกลืนกับรูปแบบชีวิตทางศาสนา แต่ในขณะเดียวกัน สมมุติฐานนี้ก็เป็นการปิดโอกาสการมีความเข้าใจต่อความเชื่อทางศาสนาได้มากขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน การปฏิเสธการใช้เหตุผลโดยสิ้นเชิงจึงไม่ช่วยทำให้มนุษย์เข้าใจในสิ่งที่มีคุณค่าได้มากขึ้นเลย นอกจากนี้จะเป็นการตีกรอบปิดกั้นความคิดของตัวเองหรือของกลุ่ม ให้อยู่กับสิ่งที่ยึดถือโดยปราศจากการพิจารณาตรวจสอบ และสำหรับแนวคิดที่ว่าความเชื่อเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกขาดออกจากการกระทำได้ โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนาที่ให้ความหมายเชิงคุณค่าครอบคลุมมิติการดำเนินชีวิตในด้านลึกมากที่สุดของมนุษย์ การพิจารณาความเชื่อนี้อย่างรอบคอบที่สุดจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนจะพิจารณาความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าจากจุดยืนของกลุ่มที่สอง คือการพิจารณาถึงปัญหาเรื่องความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า โดยการพิจารณาว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการหรือไม่ และอย่างไร ในบทต่อไป ผู้เขียนจะพิจารณาทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือ ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหัชยนิยมที่เป็นทางเลือกของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบมูลฐานนิยม ซึ่งมีความน่าสนใจว่า ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบนี้จะมีปฏิกิริยาอย่างไรกับการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา หรืออาจมีความเป็นไปได้ว่า ทฤษฎีนี้จะเป็นทฤษฎีที่มีความเหมาะสมในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้มากกว่า

บทที่ 3

การให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ตามทฤษฎีสหพันธ์นิยม

นอกจากการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ที่มีพื้นฐานอยู่บนทฤษฎีการให้หลักการแบบมูลฐานนิยม และข้อเสนอของเพลนดิงก้าเรื่องการปฏิรูปทางญาณวิทยาแล้ว (ถือได้ว่าข้อเสนอของเพลนดิงก้ามีพื้นฐานอยู่บนทฤษฎีมูลฐานนิยมเช่นกัน) ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อที่เป็นทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่ง คือ “ทฤษฎีสหพันธ์นิยม” (Coherentism) ซึ่งอาจจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ในบทนี้ ผู้เขียนจะพิจารณาการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบของทฤษฎีสหพันธ์นิยม และตัวอย่างข้อเสนอของนักปรัชญาที่น่าเสนอว่า ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในลักษณะของทฤษฎีสหพันธ์นิยมมีแนวโน้มที่จะมีความเหมาะสมในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า รวมถึงปัญหาข้อโต้แย้งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ในขั้นต้น ผู้เขียนจะอธิบายถึงลักษณะของทฤษฎีสหพันธ์นิยมในความหมายทั่วไปก่อนโดยสังเขป

3.1 ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหพันธ์นิยม

ทฤษฎีสหพันธ์นิยมมีแนวคิดที่ว่า ความเชื่อหนึ่งจะเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการได้ก็ต่อเมื่อความเชื่อนั้นมีความเหมาะสม สอดคล้อง และเข้ากันได้กับความเชื่ออื่นๆ ในระบบความเชื่อ (system of belief) หรือความเชื่อที่อยู่เบื้องหลัง (background belief) ของผู้เชื่อ โดยทฤษฎีสหพันธ์นิยมได้ปฏิเสธการตอบปัญหาเรื่องการถอยกลับแบบอนันต์โดย “ความเชื่อพื้นฐาน” และปฏิเสธ “การให้หลักการเชิงเส้น” (Linear justification)¹ ในรูปแบบที่มูลฐานนิยมกล่าวถึง แต่เป็นการอธิบายถึงการสนับสนุนกันของความเชื่อเป็นรูปแบบของการสนับสนุนซึ่งกันและกันในระบบความเชื่อ และทำหน้าที่ร่วมกันในการให้หลักการกับความเชื่อที่พิจารณาในลักษณะของเครือข่ายมากกว่า อาจจะเปรียบเทียบการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบของทฤษฎีสหพันธ์นิยมได้กับภาพของแหหรือเครือข่าย (network) ที่ประกอบกันขึ้นจากความเชื่อหลายๆ ความเชื่อ ทำหน้าที่

¹ การอธิบายถึงการสนับสนุนกันระหว่างความเชื่อว่าเป็นการสนับสนุนและถูกสนับสนุน โดยความเชื่ออีกความเชื่อหนึ่งในลักษณะเชิงเส้นตรง.

ในการสนับสนุนความเชื่อที่พิจารณา การทำหน้าที่สนับสนุนซึ่งกันและกันเอง (mutual support) โดยการสนับสนุนกันระหว่างความเชื่อในลักษณะนี้เป็นลักษณะที่เรียกว่า “การให้หลักการแบบองค์รวม” (holistic justification)² ตัวอย่างเช่น เราอาจทำความเข้าใจการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยมได้เหมือนกับการสืบสวนคดีของนักสืบ ในการตัดสินว่า ใครเป็นผู้กระทำความผิด ในคดีอาชญากรรมจะทำได้จากการรวบรวมหลักฐานแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องทั้งหมดก่อน ใครที่เป็นผู้กระทำความผิดจะถูกตัดสินโดยคำอธิบายถึงความสอดคล้องเข้ากันได้ของหลักฐานที่มีและยอมรับอยู่

รูปแบบการสนับสนุนกันระหว่างความเชื่อ หรือลักษณะของระบบความเชื่อแบบสหนัยนิยม เช่นการเข้ากันได้ การสอดคล้องกัน อาจมีการอธิบายด้วยรูปแบบต่างๆ หลายรูปแบบ เช่น เป็นความสัมพันธ์กันในเชิงตรรกะ (เข้ากันได้หรือไม่ขัดแย้งกันในเชิงตรรกะ) ความสัมพันธ์เชิงสนับสนุน ความสัมพันธ์ในเชิงปฏิเสธ หรือมีลักษณะการให้หลักการโดยการมีความสอดคล้องกันโดยระดับ (Coherence comes in degrees) เช่น ในการพิจารณาถึงความเชื่อที่ถูกหลักการโดยการพิจารณาถึงระดับความสอดคล้องของระบบความเชื่อ นั้นๆ ว่า มีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด โดยระบบที่มีความสอดคล้องกันของความเชื่อมากกว่าก็จะถือว่า เป็นความเชื่อที่ถูกหลักการมากกว่าแตกต่างกันไปตามระดับ เป็นต้น นอกจากนี้การอธิบายถึงความสัมพันธ์แบบสหนัยนิยมอาจจะอธิบายถึงความสอดคล้องเข้ากันได้ในรูปแบบหลวมๆ ที่มีความหมายถึงการเข้ากันได้ ไปด้วยกันได้ สอดคล้องกัน อาจมีความหมายถึงวิธีการ นิรนัย อุปนัย หรือเรียกว่าเป็นการสอดคล้องกันในเชิงการอธิบาย (explanatory coherence) ซึ่งเป็นท่าทีในการอธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงสหนัยที่ไม่เคร่งครัดนัก หรือเป็นการพิจารณาถึงความสอดคล้องเข้ากันในเชิงปฏิบัติที่เป็นไปได้มากที่สุดโดยขึ้นอยู่กับผู้ที่ให้หลักการ³

² ไปรอดดู โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, ขอบฟ้าแห่งปรัชญา: ความรู้ ปรัชญา และสังคมไทย, งานวิจัยทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินปีงบประมาณ 2536 ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2536, หน้า 111-114.

³ อาจารย์โสรัจจ์ใช้แนวคิดเรื่อง Family resemblance ของ ลูดวิก วิตเกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstien) อธิบายถึงลักษณะของความสัมพันธ์เชิงสหนัยที่ไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะที่มีร่วมกันอย่างชัดเจน หรือมีนิยามอย่างตายตัวได้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการอธิบายถึงลักษณะที่มีร่วมกันของการอธิบายเรื่องความสอดคล้องกันในทางปฏิบัติเท่านั้น ไปรอดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 105-107.

ผู้เขียนมีความเห็นว่า จากการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของระบบความเชื่อตามทฤษฎีสหัชนิยม ที่มีการอธิบายได้ในรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่สามารถอธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อที่สามารถนำไปสู่หลักประกันให้กับความเชื่อได้มากกว่า แต่การพิจารณาดังกล่าวก็เกินขอบเขตที่เราจะพิจารณา ในที่นี้ผู้เขียนต้องการที่จะพิจารณาว่า แนวทางโดยรวมของสหัชนิยมสามารถใช้ในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้หรือไม่ ดังนั้น ในการพิจารณาทฤษฎีสหัชนิยมจึงจะใช้แนวทางของความหมายของความสัมพันธ์เชิงสหัชที่เป็นการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหัชนิยม คือ การให้ความหมายในเรื่อง “ความสอดคล้อง” “เข้ากันได้” ที่มีความเป็นไปได้สำหรับผู้เชื่อในการให้หลักการกับความเชื่อนั้นๆ ในความหมายที่ไม่เคร่งครัด

ด้วยลักษณะการให้หลักการกับความเชื่อโดยความเชื่ออื่นๆ ในระบบของผู้เชื่อ จึงมีข้อโต้แย้งว่า ทฤษฎีสหัชนิยมเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของมูลฐานนิยม ที่ปรับเปลี่ยนลักษณะความเป็นพื้นฐานจาก “ความเชื่อพื้นฐาน” มาเป็น “ระบบความเชื่อพื้นฐาน” แทน ที่เรียกว่า “มูลฐานนิยมแบบบริบท” (Contextual foundationalism)⁴ หรือเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งในการอธิบายความเชื่อของมูลฐานนิยม ผู้เขียนมีความเห็นว่า แนวคิดในลักษณะนี้เป็นการเข้าใจความหมายการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหัชนิยมที่ผิด ทฤษฎีมูลฐานนิยมอาจต้องการความเชื่อพื้นฐานที่มีลักษณะต่างๆ เช่น ไม่สามารถเป็นเท็จได้ สนับสนุนตัวเอง มีความแน่นอน ตรงกับข้อเท็จจริงในโลก ซึ่งถือได้ว่า มีความแน่นอน มั่นคง ในขณะที่ทฤษฎีสหัชนิยมไม่ได้มีลักษณะความเป็นพื้นฐานดังกล่าว ความเชื่อต่างๆ ในระบบอาจมีการปรับเปลี่ยนความเชื่อในระบบได้ตลอดเวลา ความเป็นพื้นฐานในแบบสหัชนิยมจึงไม่ได้มีลักษณะเหมือนกับความเป็นพื้นฐานของมูลฐานนิยม ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ความแตกต่างที่มีอย่างชัดเจนระหว่างทั้งสองทฤษฎี คือ ลักษณะของการอธิบายถึงความเป็นพื้นฐานในการให้หลักการกับความเชื่อที่มีความแตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า การให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบของสหัชนิยมเป็นการให้หลักการโดยอ้อม (indirect justifications) นั่นคือ เป็นการสนับสนุนความเชื่อที่พิจารณาจากพื้นฐาน ซึ่งเป็นความเชื่ออื่นๆ ที่มีในระบบสนับสนุน หรือความเชื่อหนึ่งจะเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องเข้ากันได้กับความเชื่ออื่นๆ ในระบบ ซึ่งความเชื่อที่ทำหน้าที่สนับสนุนในระบบอาจเป็นความเชื่อที่ไม่ได้เป็นความเชื่อที่มีการทำให้ถูกหลักการ การให้หลักการกับความเชื่อในลักษณะนี้จึงไม่ได้เป็นการให้หลักการที่มีลักษณะของการรับประกันว่ามีสถานะทางญาณวิทยาเหมือนกับ

⁴ J. M. Fritzman, “Against coherence”, *American philosophy quarterly* 29, No. 2 (April, 1992): 183-194.

การให้หลักการแบบมูลฐานนิยม ดังที่อธิบายไว้ ลักษณะของความเป็นพื้นฐานที่แตกต่างของสภานิยมดังกล่าว ได้ทำให้ความหมายของความเชื่อที่ถูกลักการ หรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความจริงแตกต่างออกไป⁵

การอธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ในแบบสภานิยม อาจจะอธิบายว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่ถูกลักการ เนื่องจากมีความสอดคล้องเข้ากันได้กับระบบความเชื่อทางเทววิทยา ความเชื่อในพิธีกรรมทางศาสนาหรือข้ออ้างเหตุผลต่างๆ ในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า (เช่น แนวคิดแบบเทววิทยาทฤษฎี) รวมถึงรูปแบบวิถีชีวิตซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้เชื่อที่มีอยู่ก่อนหน้าในการพิจารณาให้หลักการกับความเชื่อ นั่นคือ หากความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับระบบความเชื่อของผู้เชื่อ ก็ต้องถือว่าเป็นความเชื่อที่ถูกลักการในความหมายนี้

ปัญหาของทฤษฎีสภานิยม

มีข้อโต้แย้งว่า การให้หลักการกับความเชื่อในแบบสภานิยมเป็นการให้เหตุผลแบบวงกลม (circular reasoning) คือ เป็นการอ้างหลักฐานที่มีลักษณะวกกลับเข้าหาตัวเองเป็นแบบวงกลม (circles back on itself) ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นการให้หลักการกับความเชื่อ และมีปัญหาในการยืนยันความถูกต้อง ตัวอย่างเช่น การอ้างว่า พระเจ้ามีอยู่จริงเนื่องจากมีบันทึกอยู่ในพระคัมภีร์ และทุกสิ่งที่เป็นที่บอกอยู่ในพระคัมภีร์เป็นจริง แต่เมื่อถามต่อไปว่า ทำไมจึงต้องเชื่อว่าสิ่งที่พระคัมภีร์กล่าวถึงว่าเป็นความจริง ก็ตอบว่าเพราะพระเจ้าเป็นผู้ดลบันดาลให้มีพระคัมภีร์ ซึ่งการอ้างเหตุผลดังกล่าวถือว่าเป็นการให้เหตุผลแบบวงกลม คือ มีลักษณะที่วกวน เป็นการนำสิ่งที่เชื่ออยู่แล้วมาสนับสนุนตัวมันเอง หรือเป็นการนำข้อสรุปมาใช้เป็นข้ออ้าง การอ้างเหตุผลในลักษณะนี้จึงไม่สามารถยอมรับได้ในทางญาณวิทยา หรือเรียกว่า “ข้ออ้างเหตุผลแบบวงกลม” (circularity argument หรือเรียกว่าเป็นปัญหา begging the question)

ข้อโต้แย้งทฤษฎีสภานิยมส่วนหนึ่ง เป็นข้อโต้แย้งที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงสภานิยมในรูปแบบต่างๆ ในเรื่องความหมายของ “ความสอดคล้องกัน” ที่สภานิยมกล่าวถึง เช่น การอธิบายถึงความสัมพันธ์ภายในระบบความเชื่อ ที่มาของความเชื่อต่างๆ ใน

⁵ โปรดดู Robert Audi, “Foundationalism coherence and epistemological dogmatic”, *Philosophical perspective* 2, special volume epistemology (1988): 407-439.

ระบบความเชื่อ ขั้นตอนในการให้หลักการกับความเชื่อโดยลำดับ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ปัญหาในลักษณะนี้เป็นปัญหาในเชิงวิธีการที่นักสหนัยนิยมจะต้องอธิบาย ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนจะใช้แนวทางการให้ความหมายกับเรื่อง “ความสอดคล้อง” “เข้ากันได้” ในความหมายที่ไม่เคร่งครัดมากนัก ซึ่งมีความเห็นว่าลักษณะดังกล่าวเป็นแนวทางหลักที่สำคัญของแนวคิดในรูปแบบนี้ ดังนั้นจึงจะไม่ขอกล่าวถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในลักษณะนี้มากนัก

ส่วนปัญหาหลักที่มีการโต้แย้งทฤษฎีสหนัยนิยม และผู้เขียนมีความเห็นว่ามีสำคัญกับการพิจารณาปัญหาเรื่องการเมืองของพระเจ้า คือ ปัญหาในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของระบบความเชื่อที่มีความสอดคล้องกันในแบบสหนัยนิยมที่มีความสัมพันธ์กับความจริง (truth) หรือข้อเท็จจริงในโลกอย่างไร ซึ่งข้อโต้แย้งในลักษณะนี้เรียกว่า “ข้อโต้แย้งเรื่องความโดดเดี่ยว” (หรือ isolation argument) นั่นคือ หากอธิบายว่าความเชื่อที่ถูกหลักการคือความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับระบบความเชื่อ ก็อาจจะมีความเป็นไปได้ว่ามีความเชื่อที่สอดคล้องกับระบบความเชื่อต่างๆ จำนวนมากเป็นจริงได้ หรืออาจเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกันในระบบที่เป็นเท็จเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้จะตัดสินใจได้อย่างไรว่าความเชื่อใดเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการ หรือระบบความเชื่อใดที่สามารถใช้ในการให้หลักการกับความเชื่อได้มากที่สุด

ในบทความเรื่อง “Coherentism and the evidentialist objection to belief in God”⁶ แพลนติงกาโต้แย้งข้อเสนอนี้ในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการเมืองของพระเจ้าในรูปแบบสหนัยนิยมว่า มีปัญหาที่สำคัญ 2 ข้อ คือ

1) หากพิจารณาถึงการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาจะพบว่า โดยระบบความเชื่อทางศาสนาเองก็มีความขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องในตัวเองเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การขัดแย้งกันเองในหลักการคำสอน หรือข้อความในพระคัมภีร์ ในกรณีนี้จะถือว่า ทฤษฎีสหนัยนิยมซึ่งเป็นการให้หลักการโดยอาศัยความสอดคล้องของความเชื่อมาให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาได้อย่างไร เมื่อภายในระบบความเชื่อทางศาสนาเองก็มีความขัดแย้งกันเองอยู่ในระบบ

2) การทำหน้าที่ของระบบความเชื่อในทฤษฎีสหนัยนิยมได้ทำหน้าที่ที่เบ็ดเสร็จในการเป็นหลักประกันให้กับความเชื่อ เราจะสามารถแน่ใจได้อย่างไรว่า ความเชื่อในระบบความเชื่อที่ใช้ในการให้หลักการกับความเชื่อเป็นระบบที่เป็นหลักประกันให้กับความเชื่อได้ ความเชื่อที่ถูกหลักการ

⁶ Alvin Plantinga, “Coherentism and the evidentialist objection to belief in God” in *Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion*, eds. Robert Audi and William J. Wainwright (Newyork: Cornell University Press), pp. 109-138.

ในรูปแบบนี้ อาจเป็นเพียงความเชื่อที่สอดคล้องกันในระบบใดระบบหนึ่งเท่านั้น ที่อาจจะมีข้อบกพร่องได้เช่นกัน แพลนติงก้าจึงมีความเห็นว่า ทฤษฎีสหนัยนิยมไม่สามารถทำหน้าที่ในการรับประกันให้กับความเชื่อได้

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในข้อโต้แย้งแรกของแพลนติงก้า เป็นข้อโต้แย้งที่ไม่ตรงกับลักษณะของทฤษฎีสหนัยนิยมที่ได้กล่าวถึงนัก ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การอธิบายความสัมพันธ์เชิงสหนัยเป็นการอธิบายถึงความสอดคล้องกันของความเชื่อในระบบที่มีความหมายไม่เคร่งครัด หรือเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อที่ยอมรับของผู้เชื่อซึ่งเป็นปัจเจกบุคคล ได้ให้ความหมายกับความเชื่อที่สอดคล้องว่ามีความหมายอย่างไรมากกว่า ความเชื่อที่พิจารณาและความเชื่ออื่นๆ ในระบบจะสอดคล้องเข้ากันได้หรือไม่จึงเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับผู้เชื่อ ส่วนข้อโต้แย้งที่สอง ก็ต้องยอมรับว่าทฤษฎีสหนัยนิยมไม่สามารถทำหน้าที่รับประกันให้กับความเชื่อในความหมายที่แพลนติงก้ากล่าวถึงได้ นั่นคือการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบนี้อาจจะเป็นเพียงวิธีการในการตรวจสอบพื้นฐานที่สนับสนุนความเชื่อ โดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกันของความเชื่อในระบบที่ยอมรับเท่านั้น แต่เพียงแค่ว่าความสอดคล้องกันก็ไม่สามารถใช้เป็นหลักประกันให้กับความเชื่อนี้ได้

ในแง่หนึ่ง ทฤษฎีสหนัยนิยมอาจถูกตัดสินว่า เป็นเพียงการให้หลักการในเชิงบุคคล (personal justification) ซึ่งทำให้มีปัญหาว่า หากความเชื่อที่ถูกหลักการเป็นเพียงความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับระบบความเชื่อที่ผู้เชื่อยอมรับ จะถือได้อย่างไรว่าความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่จริง การนำทฤษฎีสหนัยนิยมมาให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าจึงมีปัญหามาตามว่า หากความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการในความหมายนี้ เราจะสามารถกล่าวถึงความมีเหตุผลหรือความถูกหลักการของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในขณะที่ไม่มีพระเจ้าอยู่จริงได้หรือไม่ ดังนั้นหากจะนำรูปแบบของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม มาใช้ให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า จึงมีแนวคิดที่ว่า มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ต่างปัญหานี้ในการให้หลักการกับสหนัยนิยมด้วย ซึ่งสิ่งนี้ถือว่าเป็นข้อโต้แย้งสำคัญที่สหนัยนิยมจะต้องแก้ต่างด้วยหรือไม่ จะพิจารณาต่อไป

3.2 ข้อเสนอของ หลุยส์ พี. ปอยแมน

ในบทความเรื่อง Can Religious Belief Be Rational?⁷ ปอยแมนมีความเห็นเหมือนกับ แพลนติงก้าว่า ความเชื่อทางศาสนาสามารถเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการได้ หากรูปแบบการให้ หลักการกับความเชื่อมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น แต่สำหรับเขาแล้วมีความเห็นว่า การพยายาม ปฏิรูปทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อที่มีพื้นฐานบนทฤษฎีสหัตถ์นิยม น่าจะมีความเหมาะสม มากกว่าการปฏิรูปที่มีพื้นฐานอยู่บนทฤษฎีมูลฐานนิยม⁸

ปอยแมนไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของแพลนติงก้าที่จะทำให้ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของ พระเจ้าเป็นเหมือนกับความเชื่อที่มีสถานะพิเศษ เพื่อใช้เป็นความเชื่อพื้นฐานในการเป็นหลักการ ให้กับความเชื่อเหมือนกับมูลฐานนิยม ปอยแมนตั้งคำถามว่า หากเรามีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ ของพระเจ้าว่าเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมโดยไม่มีการสนับสนุนจากความเชื่ออื่นๆ เช่น ความเชื่อใน เรื่องการมีอยู่ของโลกต้องมีสาเหตุ ต้องมีการออกแบบ ต้องมีผู้บงการ หรือไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับ ปรัชญาการณปาฏิหาริย์ต่างๆ เราจะเข้าใจความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้หรือไม่ ในทาง กลับกัน ความเชื่อเหล่านี้ต่างหากที่ทำหน้าที่ร่วมกันในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ ของพระเจ้า แม้ว่าความเชื่อที่นำมาสนับสนุนเหล่านี้อาจจะไม่สามารถทำให้ถูกหลักการได้ก็ตาม และเขาตั้งคำถามว่า มีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องกล่าวถึงความมีเหตุผลของความเชื่อในเรื่อง การมีอยู่ของพระเจ้าโดยตั้งอยู่บนความเชื่อเพียงความเชื่อเดียว หรือต้องถือว่าความเชื่อนี้จะต้อง เป็นความเชื่อที่มีสถานะพิเศษโดยการเป็นความเชื่อที่สนับสนุนตัวเอง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ดีกว่าหรือไม่ หากเรามองระบบความเชื่อของเราในรูปแบบของเครือข่ายความเชื่อที่ทำหน้าที่สนับสนุนซึ่งกัน และกัน⁹

แนวคิดแบบมูมมอญนิยม

⁷ Louis P. Pojman, "Can religious belief be rational?", in *Philosophy of religion: Anthology*, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman (New York: Wadsworth, 1998), pp. 483-492.

⁸ ทฤษฎีสหัตถ์นิยมที่ปอยแมนกล่าวถึงในบทความนี้ เขาชี้แจงว่า เป็นการกล่าวถึง ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงสหพันธ์ในความหมายโดยทั่วไป คือมีลักษณะของการให้หลักการกับ ความเชื่อโดยอาศัยความสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันของความเชื่อในระบบ มากกว่าที่ จะเป็นการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแน่นอนเฉพาะเจาะจง Ibid., p. 483.

⁹ Ibid., p. 484.

ปอยแมนไม่เห็นด้วยกับแนวคิดแบบหลักฐานนิยม โดยเฉพาะกับหลักเกณฑ์ที่คลิฟฟอร์ดเสนอว่า “มันเป็นสิ่งที่ไม่ดีเสมอไม่ว่าในที่ไหนหรือกับใครก็ตามที่เชื่อในสิ่งที่ตั้งอยู่บนหลักฐานที่ไม่เพียงพอ” เขามีความเห็นที่นอกจากคลิฟฟอร์ดจะไม่ได้ให้เหตุผลสนับสนุนว่า ทำไมต้องยอมรับหลักเกณฑ์นี้ด้วยแล้ว ระหว่างข้อมูลประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลก็ทำหน้าที่ตีความหลักฐาน และเลือกที่จะยึดถือหลักฐานมาสนับสนุนความเชื่ออย่างแตกต่างกันด้วย เนื่องจากความสำคัญของหลักฐานเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับเครือข่ายของ “ความเชื่อเบื้องหลัง” (background belief) ที่ผู้เชื่อมีอยู่ก่อนหน้า ตัวอย่างเช่น ในกรณีของเกษตรกรที่มองเห็นที่ดินผืนหนึ่ง ด้วยความเชื่อเบื้องหลังของเขาอาจทำให้คิดถึงเรื่องการทำการเกษตร แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าเขาเป็นพ่อค้าด้วยความเชื่อต่างๆ ที่เป็นเบื้องหลังในอีกรูปแบบหนึ่งก็อาจจะทำให้คิดถึงการค้าขายเพื่อทำกำไรจากที่ดินมากกว่า¹⁰ ดังนั้นตามแนวคิดนี้ หลักฐานจึงไม่ได้มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว หรือสามารถนำไปสู่การสนับสนุนความเชื่อหนึ่งๆ ที่แน่นอนเหมือนกันสำหรับทุกคนได้ตามแนวคิดแบบหลักฐานนิยม

เขาเห็นด้วยกับแนวคิดที่เรียกว่า แนวคิดแบบ “มุมมองนิยม” (Perspectivism) ที่อธิบายว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อเบื้องหลังของผู้เชื่อ เช่น ข้อมูลจากประสบการณ์ ความเชื่อที่เรายอมรับก่อนหน้า ภาพประทับต่างๆ หรือเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการเชื่อ สิ่งเหล่านี้อาจจะเรียกรวมๆ กันว่าเป็น “กรอบของมโนทัศน์” (conceptual frameworks) ซึ่งทำหน้าที่กำหนดมุมมอง ตีความ และการให้ความหมายกับสิ่งต่างๆ รูปแบบของแนวคิดแบบมุมมองนิยมที่ปอยแมนยอมรับคือแบบที่เรียกว่า “มุมมองนิยมแบบอ่อน” (soft-perspectivist) ที่อธิบายว่า ระหว่างกรอบของมโนทัศน์ที่แตกต่างกันสามารถมีความสัมพันธ์กันได้ ดังที่เขาอธิบายว่า

“เหตุผลข้อหนึ่งในการสนับสนุนเช่นนี้ นั่นคือ มีบางสิ่งที่เป็นเหมือนกับแก่นของความเป็นเหตุเป็นผล โดยเฉพาะในทุกวัฒนธรรมมนุษย์ที่มีร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตในทางปฏิบัติ กฎเกณฑ์ในการอนุมาน (วิธีอุปนัยและวิธีนิรนัย) ที่มีการใช้อย่างเป็นสากล สมมติฐาน (ความเชื่อพื้นฐาน) ที่ดูเหมือนเรียกได้ว่า มีร่วมกันในทุกวัฒนธรรม (ตัวอย่างเช่น มีจิตอื่น มีเวลา สิ่งเคลื่อนที่ ความไว้วางใจต่อสัญชาตญาณ) การมีจินตนาการคิดถึงใจคนอื่นจะช่วยให้คนๆ หนึ่งมี

¹⁰ หรือเหมือนกับคำกล่าวของแนวคิดแบบภักตินิยมที่ว่า “ผู้เชื่อกับผู้ที่ไม่เชื่อมีชีวิตอยู่ในโลกที่แตกต่างกัน” (“The believer and unbeliever live in different worlds.”) Ibid., p. 485.

ความเข้าใจระบบมโนทัศน์ของคนอื่นได้บ้าง ความผิดหวังจะช่วยให้คนๆ หนึ่ง
สามารถเริ่มสงสัยจุดอ่อนในโลกทัศน์ของตนเองแล้วจึงค้นหาการอธิบายที่
เพียงพอมากยิ่งขึ้น¹¹

ระหว่างกรอบของมโนทัศน์ที่แตกต่างกัน ในแนวคิดแบบมุมมองนิยมจึงสามารถที่จะมีการ
ปฏิสัมพันธ์กันได้โดยผ่านสิ่งที่ยอมรับร่วมกันเหล่านี้ เขามีความเห็นว่าการแนวคิดนี้เป็นจริงก็มี
ความเป็นไปได้ว่าเหตุผลจะสามารถทำหน้าที่ตรวจสอบ ปฏิเสธ และพิจารณาความเชื่อใหม่ๆ
รวมถึงการตรวจสอบพิจารณากรอบของมโนทัศน์ของคนๆ หนึ่ง หรือระหว่างผู้ที่มีกรอบของมโน
ทัศน์ที่ต่างกันก็สามารถมีการสื่อสาร และสามารถมีการตกลงร่วมกันในเรื่องต่างๆ ได้¹² ซึ่ง
หมายความว่า ในกรณีที่เป็นความเชื่อที่ผิด ผู้เชื่อสามารถเลิกเชื่อ หรือเปลี่ยนไปเชื่ออีกความเชื่อ
หนึ่งได้ รวมถึงการกลับใจมาเชื่อในสิ่งที่เคยปฏิเสธได้ ด้วยกรอบของมโนทัศน์ที่มีการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลง และสามารถเลือกกรอบของมโนทัศน์ที่มีความเห็นว่าจะเหมาะสมมากกว่า เพื่อใช้ในการ
การตัดสินใจความเชื่อที่มีเหตุผลหรือให้หลักการกับความเชื่อที่พิจารณาได้ และนำไปสู่การให้
หลักการกับความเชื่อที่เป็นความจริงมากขึ้นเรื่อยๆ

กล่าวได้ว่า แนวคิดแบบมุมมองนิยมแบบอ่อนเป็นแนวคิดที่สนับสนุนว่า การให้หลักการ
กับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าควรเป็นการให้หลักการจากที่มา หรือบริบทของความเชื่อ

¹¹ “One of the reasons given in support of this is that there is something like a core rationality common to every human culture, especially with regard to practical life. Certain rules of inference (deductive and induction) have virtually universal application. Certain assumptions (basic belief) seem common to every culture (e.g., that there are other minds, that there is time that things move, that perceptions are generally to be trusted). Through sympathetic imagination one can attain some understanding of another’s conceptual system; Through disappointment one can begin to suspect weakness in one’s own worldview and thus seek for a more adequate explanation” Ibid., p. 486.

¹² แนวคิดนี้ตรงข้ามกับ “มุมมองนิยมแบบจัด” (hard-perspectivist) ที่อธิบายว่า เหตุผล
ทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ภายในของแต่ละกรอบของมโนทัศน์เท่านั้น ระหว่างผู้ที่อยู่ในแบบ
ของชีวิต (form of life) ที่แตกต่างกันจะมีกรอบของมโนทัศน์ในการกำหนดความหมายกับ
หลักฐานที่แตกต่างกัน ไม่สามารถมีความสัมพันธ์หรือแลกเปลี่ยนระหว่างกันได้ โปรดดู Ibid., p.
485.

นั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะของทฤษฎีสหัชยนิยม ความเชื่อในเรื่องความมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับระบบความเชื่อของผู้เชื่อ ตัวอย่างเช่น เป็นความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับการรับรู้ปรากฏการณ์ต่างๆ การมีประสบการณ์ทางศาสนา ระบบความเชื่อทางเทววิทยา หรือบริบทที่แวดล้อมซึ่งเป็นกรอบมโนทัศน์ของผู้เชื่อ ผู้เขียนมีความเห็นว่า อาจจะเปรียบเทียบได้กับตัวอย่างของ ท่านรพินทรนาถ ฐากูร (Rabindranath Tagore) ที่ท่านได้กล่าวถึงว่า เย็นวันหนึ่ง ในขณะที่ท่านนั่งอยู่บนเรือที่แจวไปตามลำน้ำคงคา “ตอนที่พระอาทิตย์ใกล้จะตก ท้องฟ้าเงียบ มีความงามสงบ จู่ๆ ก็มีปลาตัวใหญ่ผุดพุ่งขึ้นสู่มือน้ำ และกลับจมไป” สำหรับท่านฐากูรแล้ว ท่านอธิบายว่า ท่านได้รู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ ความเป็นหนึ่งเดียวของชีวิต และธรรมชาติ (ซึ่งเป็นความหมายของพระเจ้าสำหรับท่านฐากูร)¹³ ในขณะที่คนบนเรือคนอื่นๆ อาจจะไม่มีความรู้สึกเหมือนกับท่าน

ความหมายของความเชื่อที่มีเหตุผล

ปอลแมนอธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อที่มีความแตกต่างจากความเชื่อโดยทั่วไป ที่ไม่สามารถกล่าวถึงความมีเหตุผลโดยการอ้างถึงความสัมพันธ์ในเชิงตรรกะระหว่างความเชื่อกับหลักฐานเพียงอย่างเดียวได้ แต่ความเชื่อมีความสัมพันธ์กับผู้เชื่อในแต่ละบุคคลอย่างแยกไม่ออก ตัวอย่างเช่น เราไม่สามารถกล่าวถึงการมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของพระเจ้า โดยอาศัยเพียงความสมเหตุสมผลของหลักฐานที่สนับสนุนเพียงอย่างเดียวได้ แต่ความเชื่อในลักษณะนี้มีความเชื่อมโยงกับผู้เชื่อหรือความเชื่ออื่นๆ ที่ผู้เชื่อยอมรับอยู่ก่อนหน้า นั่นคือ ความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าจะเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการหรือไม่ ต้องพิจารณาถึงสถานะของความเชื่อที่นั่นกับความสอดคล้องกับความเชื่ออื่นๆ ในโครงสร้างของระบบความเชื่อ (noetic structure) ของผู้เชื่อด้วย¹⁴

ปอลแมนอธิบายว่า ในกรณีที่มีหลักฐานคลุมเครือ การใช้เหตุผลในความหมายเชิงตรรกวิทยาอย่างเคร่งครัด เช่น วิธีการนิรนัยและอุปนัยไม่สามารถใช้ได้เสมอไป วิธีการที่เราใช้ในการตัดสินใจว่าจะเชื่ออะไรหรือไม่เชื่ออะไร ในสถานการณ์เช่นนี้ คือ สถานะภายในต่างๆ ที่เรามี

¹³ โปรตดู รพินทรนาถ ฐากูร, สาธนา ปรัชญานิพนธ์, แปลโดย ระวี ภาวิไล, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร: สนพ. ศึกษิตสยาม, 2511), หน้า 122-123.

¹⁴ Louis P. Pojman, “Can religious belief be rational?”, in Philosophy of religion: Anthology, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman, Ibid., pp. 486-487.

ตัวอย่างเช่น การเกิดขึ้นของทฤษฎีต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์ที่อาจเป็นเพียงทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากการทดลองที่ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวในการทดลองยังมีความคลุมเครือไม่ชัดเจนอยู่ หรืออาจยังไม่มี ความมั่นใจในประสิทธิภาพ ที่จะสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต การยอมรับทฤษฎีหนึ่งๆ จึงอาจมีความหมายถึง การใช้ความรู้สึกของผู้ทำการทดลองที่จะตัดสินใจเลือกยอมรับหรือไม่ยอมรับมากกว่า ซึ่งอาจเรียกสิ่งนี้ว่า เป็นการมีศรัทธาต่อความน่าจะเป็นของความถูกต้องของทฤษฎีนั้นๆ ก็ได้¹⁵ เช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนา ที่หมายถึงความเชื่อในความน่าจะเป็นของความจริงในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าของศาสนิกชน การมีศรัทธาก็เป็นเหมือนกับการใช้เหตุผลในความหมายที่กว้างกว่าการเป็นเพียงการใช้เหตุผลเชิงตรรกวิทยา

ปอยแมนเรียกลักษณะการให้หลักการกับความเชื่อในลักษณะนี้ว่า เป็นการให้หลักการโดยสัทญาณ (Intuitive) ซึ่งหมายถึง การที่จิตเกิดความรู้แจ่มแจ้ง ชัดเจน โดยตรง ไม่ต้องอาศัยสิ่งที่เป็นตัวกลาง เป็นลักษณะ spontaneous ที่หมายถึงการให้หลักการกับความเชื่อของผู้เชื่อ ที่เป็นไปอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติของเขาอย่างอัตโนมัติ หรือเรียกลักษณะของการให้หลักการในลักษณะเช่นนี้ว่า เป็นสภาวะ “การตัดสินใจโดยไร้กฎครอบงำ” (non-rule-governed judgments) ซึ่งเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นกับผู้ที่อยู่ในแบบของชีวิตแบบหนึ่ง หรือผ่านการฝึกฝนจนมีความชำนาญในเรื่องๆ หนึ่ง¹⁶ เหมือนกับการประเมินความงามในผลงานศิลปะของศิลปิน ในการตัดสินใจว่าผลงานชิ้นไหนมีความงาม เป็นสิ่งที่มีเงื่อนไขหลากหลายไม่ตายตัว โดยตัวผู้ตัดสินใจเองก็อาจจะไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่า ผลงานที่ดีมีเงื่อนไขที่แน่นอนในการตัดสินใจอย่างไร ความมีเหตุผลของความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าสำหรับคริสตศาสนิกชนก็มีลักษณะนี้เช่นเดียวกัน คือ เป็นความเชื่อที่ศาสนิกชนถือว่า เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลจากกรอบของมโนทัศน์ในรูปแบบหนึ่ง แต่หากไปถามถึงหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจเรื่องความมีเหตุผล ก็ไม่สามารถที่จะแจกแจงรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงได้

ปอยแมนอธิบายว่า โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงความมีเหตุผลของความเชื่อ มักจะเป็นการให้น้ำหนักความสำคัญไปอยู่ที่หลักฐาน แต่แท้ที่จริงแล้วสิ่งใดจะถือว่าเป็นหลักฐานหรือไม่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของความเชื่อนั้นในระบบความเชื่อของผู้เชื่อ เช่น มีความสอดคล้องเข้ากันได้หรือไม่สำหรับเขาแล้ว การที่ผู้เชื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องของหลักฐานอย่างรอบคอบรัดกุมก็ถือได้ว่าเป็น “การเชื่ออย่างมีเหตุผล” (rational believing) และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการพิจารณาถึงความเชื่อที่มีเหตุผล ปอยแมนอธิบายว่า ลักษณะการเชื่ออย่างมีเหตุผลถือได้ว่าเป็น

¹⁵ Ibid., pp. 488-489.

¹⁶ Ibid., p. 490.

ความหมายของการมีจริยธรรมในการเชื่อ (ethic of belief) และเป็นความหมายของความมีเหตุผลของความเชื่อที่เหมาะสมมากกว่า ดังที่เขากล่าวว่า “...จริยธรรมของการเชื่ออาจจะลดทอนลงสู่จริยธรรมของการตรวจสอบ และเปิดรับการวิพากษ์วิจารณ์”¹⁷ มากกว่าจะหมายถึงการแสวงหาความเชื่อที่มีเหตุผลสมบูรณ์โดยตัวของความเชื่อนั่นเอง

เราอาจจะเข้าใจการอธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหายนิยมของปอยแมนมากขึ้น โดยตัวอย่างที่เขายกมาใช้สนับสนุน ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ปอยแมนมีความเห็นว่า ในพระคัมภีร์ไม่ได้ปฏิเสธการใช้เหตุผลกับการมีอยู่ของพระเจ้า ดังที่นักปรัชญากลุ่มที่ปฏิเสธเหตุผล (Non-rationalist) เข้าใจ เขายกตัวอย่างเมื่อพระเยซูทรงถูกตั้งคำถามถึงหลักฐานในการมีอยู่ของพระเจ้า หรือหลักฐานของการเป็นพระเจ้าผู้ช่วยให้รอดของพระองค์ (Messiah) ท่านก็จะให้เหตุผลแก่คนเหล่านั้น (ท่านไม่ได้ปฏิเสธการใช้เหตุผล) ดังที่ครั้งหนึ่ง ยอห์นแบพติส (John the Baptist) ให้ลูกศิษย์สองคนมาถามถึงหลักฐานกับพระเยซู ในขณะที่นั้นพระเยซูได้ช่วยรักษาคนเป็นโรคร้ายไปหลายคนแล้ว ท่านตอบกับลูกศิษย์ของยอห์นสองคนนั้นไปว่า

“จงไปแจ้งแก่ยอห์นตามซึ่งท่านได้เห็นและได้ยิน คือว่า คนตาบอดก็หายบอด คนง่อยเดินได้ คนโรคเรื้อนหายสะอาด คนหูหนวกได้ยิน คนตายแล้วเป็นขึ้นมา และข่าวประเสริฐก็ประกาศแก่คนอนาถา บุคคลผู้ใดไม่เห็นว่าเป็นอุปสรรคผู้นั้นเป็นสุข” (ลูกา 7:18)¹⁸

ปอยแมนอธิบายว่า การให้เหตุผลของพระเยซูดังกล่าว เป็นการอ้างอิงถึงข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ในข้อมูลเชิงประสบการณ์ของผู้ที่รับรู้ พระเยซูกระตุ้นศิษย์ของยอห์นให้พิจารณาถึงความสอดคล้องกันของความเชื่อต่างๆ ที่มีของพวกเขา เช่น สภาวะภายในจิตใจของตัวเอง หรือข้อมูลจากประสบการณ์ (การช่วยเหลือผู้คนของพระเยซู คำเล่าลือ และตำนานต่างๆ ที่เคยได้ยินมา) ว่ามี

¹⁷ “an ethic of belief may reduce to an ethic of investigation and openness to criticism” Ibid., p. 484.

¹⁸ Ibid., p. 491.

ความสอดคล้องเข้ากันในการสนับสนุนว่า พระเยซูเป็นพระผู้ช่วยให้รอดจริงหรือไม่ ซึ่งจากลักษณะการให้หลักการกับความเชื่อเช่นนี้ ปอยแมนมีความเห็นว่า ศิษย์ของยอห์นไม่สามารถที่จะปฏิเสธถึงความสอดคล้องกันในระบบความเชื่อของตัวเองได้ว่า ความเชื่อที่ว่าพระเยซูเป็นพระผู้ช่วยให้รอดเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลในการเชื่อสำหรับเขา

ตัวอย่างที่ 2

ในเรื่องที่พระเจ้าได้ทรงทดลองใจอับราฮัม (Abraham) ถึงความรักของเขาที่มีต่อพระองค์ โดยการสั่งให้อับราฮัมนำบุตรชายคนเดียวของตนที่ชื่ออิสอัค (Isaac) ขึ้นไปยังยอดเขาเพื่อสังหาร เป็นการบูชาแด่พระเจ้า อับราฮัมทำตามคำสั่งโดยไม่คำนึงถึงชีวิตของบุตรชายตนเอง ในท้ายที่สุดก็มีทูตสวรรค์มาหยุดการกระทำของอับราฮัม ก่อนที่เขาจะลงมือสังหารบุตรชายตนเองจริงๆ จากนั้นพระเจ้ำก็ทรงให้พรแก่อับราฮัม¹⁹ การกระทำนี้ของอับราฮัมได้รับยกย่องว่า เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของการมีศรัทธาอย่างไม่คลอนแคลนต่อพระเจ้า ด้วยความคิดของคนทั่วไปที่ไม่ได้มีกรอบของมโนทัศน์เหมือนกับอับราฮัม หรือไม่ได้มีความเชื่อเบื้องหลังเหมือนกับอับราฮัม ก็อาจจะคิดว่า การฆ่าลูกชายตัวเองจากสาเหตุของการได้รับนิมิตบางอย่างเป็นเรื่องที่ไร้เหตุผลอย่างสิ้นเชิง (ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าเป็นนิมิตที่เกิดจากการคิดหรือจินตนาการขึ้นเอง) แต่หากพิจารณาจากกรอบของมโนทัศน์ของอับราฮัม การกระทำดังกล่าวจะถือว่าการกระทำที่ไม่มีเหตุผลได้อย่างไร ในขณะที่เดียวกันหากเขาไม่ทำตามคำสั่งของพระเจ้าต่างหาก จึงจะต้องถือว่าเขาเป็นคนที่ไร้เหตุผล

ผู้เขียนมีความเห็นว่า อาจสรุปถึงลักษณะที่สำคัญของรูปแบบการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยมที่ปอยแมนเสนอได้ดังนี้ คือ 1) ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลหรือเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับความเชื่ออื่นๆ ในระบบความเชื่อของผู้เชื่อ ในลักษณะสหัชญาณหรือลักษณะการตัดสินใจโดยไร้กฎครอบงำ 2) ความเชื่อที่ถูกหลักการ หรือความเชื่อที่มีเหตุผลในความหมายของปอยแมน เป็นสิ่งที่แยกจากความหมายของความเชื่อที่จริง

ลักษณะของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ที่ถูกหลักการตามทฤษฎีสหนัยนิยมในข้อเสนอของปอยแมน จึงมีลักษณะของความเชื่อที่ถูกหลักการภายใต้ระบบความเชื่อที่มีความ

¹⁹ (ปฐมกาล 22:1) Ibid., p. 492.

สอดคล้องกัน เช่น ความสอดคล้องกับระบบความเชื่อทางเทววิทยา วิธีในการดำเนินชีวิต ประเพณีการปฏิบัติของชาวคริสต์ ประสบการณ์ก่อนหน้า หรือความเชื่ออื่นๆ ที่เป็นเบื้องหลังของผู้เชื่อ (หรือกรอบของมโนทัศน์ตามแนวคิดแบบมูมมอญนิยม) และอาจกล่าวได้ว่า ความหมายของความเชื่อที่มีเหตุผลหมายถึงความเชื่อที่ผ่าน “การเชื่ออย่างมีเหตุผล” ที่ผู้เชื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องของความเชื่อนั้น และพร้อมที่จะเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น หรือมีความปรารถนาที่จะให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ความเชื่อนั้นได้อยู่เสมอ ซึ่งเรามีความเห็นว่าด้วยวิธีการเช่นนี้อาจจะทำให้เราเข้าใจความจริงได้มากขึ้นเรื่อยๆ

ปัญหาและข้อวิจารณ์

กล่าวได้ว่า การกำหนดความหมายของความเชื่อที่มีเหตุผลของปอยแมนเป็นการแยก “ความมีเหตุผลของความเชื่อ” กับ “ความจริงในเชิงข้อเท็จจริง” ออกจากกัน หรือเป็นการแยกความหมายของความเชื่อที่ถูกหลักการและความเชื่อที่มีเหตุผลออกจาก “ความเชื่อที่จริง” และอาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีการให้หลักการแบบสหนัยนิยมของปอยแมนมีเป้าหมายในการเป็นเครื่องนำไปสู่ความจริง แต่ก็ไม่ใช่ในความหมายของการทำให้ความเชื่อเป็นความเชื่อที่จริง ความมีเหตุผลของความเชื่อสำหรับเขาจึงเป็นเพียงลักษณะในการเชื่ออย่างมีเหตุผลของคนๆ นั้นเท่านั้น ความเชื่อที่มีเหตุผลหรือความเชื่อที่ผ่านการเชื่ออย่างมีเหตุผลที่ปอยแมนเสนอ เป็นการตอบปัญหาเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อ ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เป็นความหมายของการใช้เหตุผลและการให้หลักการกับความเชื่อ มากกว่าจะมีเป้าหมายถึงความเชื่อที่มีเหตุผลโดยตัวเอง หรือความเชื่อที่ถูกหลักการในความหมายของการทำให้ความเชื่อมีสถานะเป็นความเชื่อที่จริง ซึ่งจากแนวคิดเช่นนี้ก็เป็นเรื่องยากที่จะทำความเข้าใจว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลหรือถูกหลักการ โดยที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการมีอยู่จริงของพระเจ้าในเชิงข้อเท็จจริง ถึงแม้ว่าสหนัยนิยมจะสามารถอธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อได้ก็ตาม แต่ก็พบได้ว่า ข้อเสนอในการให้หลักการแบบสหนัยนิยมอาจจะมีปัญหาข้อโต้แย้งว่าไม่สามารถเป็นหลักเกณฑ์ให้กับความเชื่อที่จริงได้ เนื่องจากไม่ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการกับความเชื่อที่จริงว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะสามารถกล่าวถึงความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้อย่างไร

อีกปัญหาหนึ่ง ที่อาจเป็นโต้แย้งข้อเสนอมของปอยแมน คือ การนำแนวคิดแบบมูมมอญนิยมมาสนับสนุนว่า ในกรอบของมโนทัศน์รูปแบบหนึ่งความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล

อาจจะทำให้เราสามารถเข้าใจรูปแบบในการมีความเชื่อทางศาสนาต่างๆ ของศาสนานิกชนได้ดีมากขึ้น แต่จะยอมรับได้อย่างไรว่า รูปแบบการเชื่ออย่างมีเหตุผล หรือความเชื่อที่มีเหตุผลที่กล่าวถึงเป็น “ความเชื่อที่จริง” หรือยอมรับว่าเป็น “ความเชื่อที่ถูกหลักการ” หากพิจารณาจากแนวคิดเรื่องเกมภาษา (Language games theory)²⁰ ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดแบบมุมมองนิยมวิตเกินสไตน์ได้ปฏิเสธการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อโดยทั่วไปว่าไม่สามารถทำได้ การอธิบายถึงเรื่องเกมภาษาเป็นเพียงการอธิบายถึงการเข้าใจความหมายของภาษาที่ขึ้นอยู่กับบริบทที่แวดล้อมเท่านั้น การให้หลักการตัดสินความถูกต้องกับความเชื่อโดยจุดยืนที่อยู่ภายนอกแบบของชีวิต (form of life) ไม่สามารถทำได้ ดังที่เราจะพบได้ว่าระหว่างแบบของชีวิตที่มีความแตกต่างกันไม่สามารถมีจุดร่วมกันได้ดังที่ปอยแมนกล่าวถึง ดังนั้น ถึงแม้แนวคิดนี้จะอธิบายว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นจากความสอดคล้องกับระบบความเชื่อ เราก็ไม่สามารถที่จะให้หลักการกับความเชื่อได้²¹ การนำแนวคิดแบบมุมมองนิยมมาใช้เป็นแนวทางในการให้หลักการกับความเชื่อจึงอาจจะไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของแนวคิดนี้มากนัก

สิ่งที่ผู้เขียนมีความเห็นที่น่าสนใจในข้อเสนอของปอยแมนคือ การที่เขาอธิบายถึงการให้หลักการในการมีอยู่ของพระเจ้าโดยสิ่งที่เป็นความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อศาสนาในทางปฏิบัติ ซึ่ง

²⁰ วิตเกินสไตน์เปรียบเทียบกระบวนการการทำหน้าที่ของภาษาเป็นเหมือนกับเกม หรือเรียกว่า “เกมภาษา” เขาอธิบายว่า การใช้ภาษาเป็นสิ่งที่อยู่ในบริบทการมีความเข้าใจร่วมกันในกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อกำหนดว่า การทำหน้าที่ของคำในสถานการณ์นั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร สถานการณ์ในการใช้ภาษาเป็นสิ่งที่อยู่อย่างหลากหลาย เกมภาษาจึงเป็นสิ่งที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายเป็นไปตามบริบทของชีวิต (Context of life) ของมนุษย์ที่แตกต่างกัน ดังที่วิตเกินสไตน์เรียกว่าเป็น “แบบของชีวิต” (form of life) แนวคิดของวิตเกินสไตน์ในเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นที่มาของแนวคิดแบบมุมมองนิยม โปรดดู Ludwig Wittgenstien, *Philosophical investigations*, trans. G. E. M. Anscombe (Oxford: Blackwell 1968).

²¹ ความหมายของคำแต่ละคำเป็นเพียงความหมายที่ขึ้นอยู่กับบริบทหนึ่งๆ เท่านั้น เช่นเดียวกับความเชื่อต่างๆ การให้หลักการกับความเชื่อที่หมายถึงการหามาตรฐานที่มีความแน่นอนให้กับความเชื่อต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ วิตเกินสไตน์กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “On certainty” ว่า “If the true is what is grounded, the grounded is not true, nor yet false” ความเชื่อต่างๆ จึงไม่มีพื้นฐาน หรือหากมีก็เป็นเพียงพื้นฐานที่ผิดเท่านั้น โปรดดู Ludwig Wittgenstien, *On certainty*, eds. G. E. M. Anscombe and G. H. Von Wright, trans. D. Paul and G. E. M. Anscombe (Oxford: Blackwell 1969), p. 205.

เป็นการตีความความมีเหตุผล และการให้หลักการกับความเชื่อให้เข้ากับรูปแบบการให้หลักการแบบสหนัยนิยม รวมถึงทำให้การอธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อ หรือความมีเหตุผลของความเชื่อในทางปฏิบัติของชาวคริสต์ในเรื่องความมีอยู่ของพระเจ้าได้อย่างน่าพึงพอใจมากขึ้น หากมองในแง่นี้ก็ถือได้ว่า ทฤษฎีสหนัยนิยมได้บรรลุเป้าหมายในการพิจารณาถึงความเชื่อทางศาสนาว่าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลได้สำเร็จ (เหมือนกับข้อบทความของปอยแมน “Can Religious Belief Be Rational?”) ที่ตอบคำถามนี้ได้ว่า ความเชื่อทางศาสนาสามารถเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลอย่างไรในความหมายที่เขากล่าวถึง) ทั้งในกลุ่มของผู้ที่มีความเชื่อและไม่มีเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า นั่นคือ ในกลุ่มผู้ที่มีความเชื่ออยู่แล้ว แต่ปฏิเสธการพิจารณาความเชื่อทางศาสนาอย่างมีเหตุผล (เช่น แนวคิดแบบภักตินิยม) ก็จะสามารถกล่าวถึงความเชื่อของตัวเองอย่างมีเหตุผลด้วยรูปแบบที่มีความเหมาะสมมากขึ้น ส่วนในกลุ่มของผู้ที่ไม่มีเชื่อ เพราะถือว่าความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ไม่สามารถให้หลักการได้ แนวคิดแบบนี้จะทำให้การพิจารณาถึงการมีหลักการของความเชื่อเป็นหลักเกณฑ์ที่อาจจะมีความเหมาะสมได้มากขึ้น

ในส่วนต่อไป ผู้เขียนจะพิจารณาข้อเสนอของนักปรัชญาอีกท่านหนึ่ง คือข้อเสนอของ วิลเลียม พี. อัลสตัน (William P. Alston) ถึงแม้ว่าข้อเสนอดังกล่าวจะไม่ได้นำเสนอทฤษฎีสหนัยนิยมเพื่อให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าโดยตรง แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า ข้อเสนอของอัลสตันเป็นข้อเสนอที่มีพื้นฐานในลักษณะเดียวกับสหนัยนิยมที่สามารถนำมาพิจารณาได้ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม และทำให้เราเข้าใจรูปแบบของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบที่มีความเป็นไปได้มากขึ้น

3.3 ข้อเสนอของ วิลเลียม พี. อัลสตัน²²

อัลสตันอธิบายว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้านั้นมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ของผู้เชื่อ ดังที่เรียกว่า “ประสบการณ์การรู้พระเจ้า” (experiential awareness of God) หรือ “การรับรู้พระเจ้า” (perceiving God) การรับรู้พระเจ้าที่อัลสตันหมายถึง คือ การได้มีประสบการณ์ที่

²² ผู้เขียนสรุปแนวคิดของอัลสตันจาก William P. Alston, *Perceiving God: The epistemology of religious experience* (New York: Cornell University Press, 1991). และ “The autonomy of religious experience”, *Philosophy of religion* 31 (1992): 67-87.

เกี่ยวข้องกับศาสนาต่างๆ เช่น การมีประสบการณ์การรับรู้ได้ถึงพลังอำนาจ ความรัก ความสงบสุข ที่มาจากพระเจ้า หรือการมีประสบการณ์จากการตอบรับจากการสวดภาวนาหรือการอธิษฐาน เขาอธิบายว่า หากการพิจารณาถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าว่าเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการสามารถนำไปสู่สมมติฐานก่อนหน้าว่าพระเจ้านั้นมีอยู่จริงได้ การตัดสินความเชื่อที่ว่าถูกหลักการก็สามารถยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้าได้เช่นกัน²³ แต่กระนั้นในข้อเสนอดังกล่าวก็มีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ การให้หลักการกับการรับรู้พระเจ้า หรือเพื่อแสดงว่า ความเชื่อในการรับรู้พระเจ้าของแต่ละบุคคลเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการได้อย่างไร ไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่การพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า

อัลสตันอธิบายว่า การรับรู้พระเจ้าเป็นการรับรู้ที่เหมือนกับการรับรู้เชิงผัสสะอื่นๆ (sense perception หรือ SP) ซึ่งอาจเรียกว่า “การรับรู้ของชาวคริสต์” (Christian perception หรือ CP) โดยเป็นการรับรู้เชิงผัสสะที่มีรูปแบบการรับรู้ผ่านการสนับสนุนจากการมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ของผู้เชื่อที่เป็นรูปแบบเดียวกัน และการรับรู้สิ่งต่างๆ นี้ก็เป็นการให้หลักการกับความเชื่อโดยทันทีของผู้เชื่อเองด้วย ตัวอย่างเช่น สำหรับผู้หนึ่งที่ได้รับรู้ว่า “วัตถุหนึ่งมีสีฟ้า” การรับรู้นี้ จะเป็นการให้หลักการกับความเชื่อด้วยในทันที การให้หลักการในลักษณะเช่นนี้ เขาเรียกว่า “การให้หลักการกับความเชื่อในขั้นต้น” (prima facie justification) ที่มีความหมายถึงการให้หลักการที่เกิดขึ้นในขณะที่การรับรู้ของผู้เชื่อ โดยไม่อาศัยกระบวนการใดๆ มาอ้างอิง หรือต้องนำไปวิเคราะห์ตีความ²⁴ เช่นเดียวกับการรับรู้การปรากฏของพระเจ้า ที่เป็นการรับรู้โดยผ่านการ

²³ จากข้ออ้างว่า หากพระเจ้านั้นมีอยู่จริงก็มีความเป็นไปได้ว่าสามารถมีประสบการณ์การรับรู้พระเจ้าได้ และในทางกลับกันการมีประสบการณ์การรับรู้พระเจ้าได้ของคนทั่วไปก็อาจนำไปสู่ข้อสรุปว่าพระเจ้านั้นมีอยู่จริงได้เช่นกัน การอ้างเหตุผลในลักษณะนี้มีปัญหาข้อโต้แย้งว่า เป็นปัญหา begging the question คือการรับรู้พระเจ้าต่างๆ ไม่สามารถสรุปโดยย้อนกลับไปได้ว่าพระเจ้านั้นมีอยู่จริงได้ เหมือนกับข้อความว่า “เพราะฝนตกถนนจึงเปียก” ($P \rightarrow Q$) เป็นจริง ก็ไม่ได้ทำให้ข้อความว่า “เพราะถนนเปียกจึงต้องมีฝนตก” เป็นจริงได้ ($P \rightarrow Q \neq Q \rightarrow P$) โดยการที่ถนนเปียกอาจมาจากสาเหตุอื่น เช่น มีคนเอาน้ำมาราด มีสุนัขมาปัสสาวะ หรืออื่นๆ ในกรณีที่ศาสนิกชนมีประสบการณ์การรับรู้ถึงพลังอำนาจ ความรัก ความสงบสุข ก็ไม่ได้หมายความว่า สามารถสรุปได้ว่าพระเจ้านั้นมีอยู่ เช่น อาจเป็นความรู้สึกที่อาจเกิดขึ้นจากการคิดจินตนาการขึ้นเองของผู้เชื่อ เป็นต้น โปรดดู William P. Alston, *Perceiving God: The epistemology of religious experience*, Ibid., pp. 9-10.

²⁴ William P. Alston, “The autonomy of religious experience”, *Philosophy of religion*, Ibid., p. 68.

สนับสนุนจากการมีประสบการณ์ทางศาสนาที่เกิดขึ้นกับแต่ละบุคคลในขณะนั้น ซึ่งถือว่า การรับรู้
นี้เป็นกรให้หลักการในขั้นต้นเช่นเดียวกัน หรือเป็นการให้หลักการกับการรับรู้พระเจ้าที่เป็นไปตาม
นิยามว่า

“ถ้าคนหนึ่งเชื่อว่า พระเจ้าคือ P (ตัวอย่างเช่น ความรัก) บนพื้นฐาน
ของประสบการณ์ที่ว่าคนโดยปกติจะถือว่า พระเจ้าปรากฏกับผู้คนในฐานะ P
ความเชื่อนี้ก็เป็นความเชื่อที่ถูกหลักการในขั้นต้น”²⁵

การรับรู้และการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าสำหรับอัลสตันจึง
เป็นกระบวนการเดียวกัน รวมถึงระหว่างรูปแบบการรับรู้ และการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่อง
การมีอยู่ของพระเจ้าของชาวคริสต์กับการรับรู้เชิงผัสสะก็มีรูปแบบการรับรู้และการให้หลักการกับ
ความเชื่อ ที่เป็นลักษณะของการให้หลักการกับความเชื่อผ่านการสนับสนุนจากการมีประสบการณ์
ของผู้เชื่อในลักษณะเดียวกันด้วย เขาอธิบายว่า การให้หลักการในลักษณะนี้ แตกต่างจาก “การ
ให้หลักการที่ไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ” (unqualified justification) ที่เป็นการให้หลักการกับความ
เชื่อโดยที่ผู้เชื่อไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ กับสิ่งที่รับรู้ และการให้หลักการกับความเชื่อนั้นๆ แต่เป็น
ลักษณะของการรับรู้และการให้หลักการกับความเชื่อที่เป็นไปโดย “สหสัญฐาน” (intuition หรือเป็น
ลักษณะเดียวกับที่ปอยแมนเรียกว่า “การตัดสินใจโดยไร้กฎครอบงำ”) ที่เป็นการให้หลักการในการ
เชื่อของผู้เชื่อ โดยเกิดขึ้นจากเงื่อนไขในการรับรู้และให้หลักการกับความเชื่อที่เป็นหนึ่งเดียวกับผู้
เชื่อ ดังเช่น เขายกตัวอย่างของคริสตศานิกชนที่มีความเชื่อในพระเจ้า และถือว่าเป็นความเชื่อที่มี
เหตุผล หรือถูกหลักการสำหรับเขา ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถแจจแจงรายละเอียดในเรื่องของ
หลักฐาน หรือหลักเกณฑ์ในการเชื่ออย่างรัดกุมได้ก็ตาม

สิ่งสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นพื้นฐานของการรับรู้สิ่งต่างๆ ของแต่ละปัจเจกบุคคล อัลสตัน
เรียกว่า “แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อ” (doxastic practice) ที่หมายถึง รูปแบบทางการปฏิบัติที่
สร้างความเชื่อต่างๆ ขึ้นมา หรือเป็นความหมายในเชิงปฏิบัติที่ทำหน้าที่กำหนดการรับรู้ต่างๆ ของ
ผู้เชื่อ²⁶ และอาจจะมี ความหมายถึงรูปแบบของประสบการณ์ แนวทางการปฏิบัติในชุมชน หรือ

²⁵ “If one believes that God is P (e.g., loving) on the basis of an experience that one would normally take to involve God's appearing to one as P, that belief is prima facie justified.” Ibid., p. 68.

²⁶ Ibid., p. 73.

บริบทต่างๆ ที่แวดล้อม ตัวอย่างเช่น เรื่องของประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือรูปแบบการดำเนินชีวิตของในแต่ละชุมชน กล่าวได้ว่า แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อได้ทำหน้าที่กำหนดการรับรู้และการให้หลักการในขั้นต้นของผู้เชื่อ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัตถุในเชิงกายภาพจะอยู่ภายใต้แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อในรูปแบบหนึ่ง เช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนาก็จะมีรูปแบบของแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อในอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น การพิจารณาถึงการให้หลักการกับความเชื่อจึงมาจากแหล่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนั้นๆ (source of relevance) และแหล่งที่มาในการให้หลักการกับความเชื่อที่แตกต่างกันก็ไม่สามารถนำมาใช้ให้หลักการกับความเชื่อที่มีความแตกต่างกันได้

ในเฉพาะกรณีของการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา สามารถสรุปถึงลักษณะความมีเหตุผลว่าตั้งอยู่บนเสาหลัก (pillar) ที่ทำหน้าที่สนับสนุนความเชื่อทางศาสนา 2 เสา คือ 1) แนวคิดแบบเทววิทยารวมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่คริสตศาสนิกชนโดยทั่วไปใช้ในการสนับสนุนความมีเหตุผลของความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าสำหรับตัวเอง ถึงแม้จะมีข้อโต้แย้งว่าแนวคิดในลักษณะนี้มีข้อบกพร่อง แต่เขามีความเห็นว่าการแนวคิดในลักษณะนี้สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติของศาสนิกชน ซึ่งอัลสตันอธิบายว่า ในข้อนี้อาจมีความหมายถึงข้ออ้างเหตุผลเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในรูปแบบอื่นด้วย เช่น ข้ออ้างเหตุผลจากการออกแบบ (Argument from design หรือ Teleological Argument) ข้ออ้างเหตุผลเชิงจักรวาลวิทยา (Cosmological Argument) หรือความรู้ทางเทววิทยาต่างๆ ที่คริสตศาสนิกชนมีอยู่ในเชิงปฏิบัติ และ 2) ประสบการณ์ของผู้เชื่อ เช่น การมีประสบการณ์เกี่ยวกับการรับรู้การมีอยู่ของพระเจ้าหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าที่อยู่ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ประสบการณ์จากการศึกษาพระคัมภีร์ ประสบการณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนหรือคนอื่นๆ รวมถึงการมีประสบการณ์ในการรับรู้แนวคิดต่างๆ ใน 1) ด้วย ซึ่งอัลสตันถือว่าข้อสนับสนุนโดยประสบการณ์ของผู้เชื่อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา และเขามีความเห็นว่าการมีประสบการณ์ว่าเป็นพื้นฐานให้กับความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้ เราก็จะไม่สามารถที่จะยอมรับได้ว่า ความเชื่อต่างๆ ในชีวิตประจำวันเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการได้ เนื่องจากการรับรู้สิ่งต่างๆ ของมนุษย์มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ที่มีอยู่ของผู้เชื่อในลักษณะเช่นนี้ทั้งสิ้น

ข้อวิจารณ์

จากแนวคิดในเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าที่อัลสตันเสนอ ได้มีการตีความว่าเป็นแนวคิดในการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาแบบสหนัยนิยมในรูปแบบ

หนึ่ง²⁷ ซึ่งอัลสตันเองก็มีความเห็นว่า การกล่าวถึงการให้หลักการกับความเชื่อโดยมีเบื้องหลังการรับรู้เป็นระบบความเชื่อของแต่ละบุคคล หรือการให้หลักการที่ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องเหมาะสมของความเชื่อที่พิจารณากับความเชื่อในระบบ เป็นลักษณะเดียวกับทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม²⁸ แต่เขาก็มีความเห็นว่า ทฤษฎีสหนัยนิยมมีรายละเอียดปลีกย่อยที่จะต้องพิจารณาถึงและยังมีปัญหาอยู่ ดังที่เขาบอกว่า ทฤษฎีสหนัยนิยมมีลักษณะ “บกพร่องจนใช้การไม่ได้” (crippling inability) โดยเฉพาะการอธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงสหนัยนิยม²⁹

จากข้อเสนอของอัลสตันอาจมีข้อโต้แย้งว่า การให้หลักการในขั้นต้นเป็นการมองข้ามเงื่อนไขที่เพียงพอของการให้หลักการกับความเชื่อ³⁰ เนื่องจากความเชื่อที่ถูกหลักการโดยการเป็นเพียงการรับรู้ของผู้เชื่อ ซึ่งอาจเป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นจากอาการทางจิต ประสาทหลอน การคิดจินตนาการขึ้นเอง หรือเป็นเพียงการเชื่อในสิ่งที่ผิดเท่านั้น จึงไม่สามารถถือได้ว่าเป็นการให้หลักการกับความเชื่อได้ และการให้หลักการโดยแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อ ในกรณีที่เป็นการให้หลักการที่มีพื้นฐานมาจากแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อ เป็นสิ่งที่ขาดลักษณะของการเป็นพื้นฐานที่เพียงพอที่จะสามารถถือได้ว่าเป็นการให้หลักการกับความเชื่อ ในเรื่องนี้อัลสตันอธิบายว่า ความหมายของพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับเขา เป็นเพียงการอธิบายถึงความพอเพียงที่ขึ้นอยู่กับผู้เชื่อในการที่จะสามารถมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ภายนอกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ นั้น ความเชื่อที่ถูกหลักการจึงมีลักษณะในเชิงอัตวิสัยในการทำหน้าที่กำหนดความหมายของพื้นฐานที่เพียงพอของแต่ละบุคคล มากกว่าความหมายในเชิงปรวิสัยที่มีอยู่โดยไม่ขึ้นกับผู้เชื่อ ดังที่เขาอธิบายว่า เป็นลักษณะของการให้หลักการจากพื้นฐานในแบบ “เท่าที่ปัจเจกบุคคลสามารถกล่าวถึงได้” (so far as subject can tell)³¹ อัลสตันกล่าวว่า เขาต้องการแสดงว่า การรับรู้พระเจ้าเป็นสิ่งที่ให้หลักการได้เท่านั้น และความเชื่อที่ถูกหลักการในความหมายของอัลสตันจึงมีความ

²⁷ โปรดดู Alvin Plantinga, “Coherentism and the evidentialist objection to belief in God” in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion, eds. Robert Audi and William J. Wainwright, Ibid., pp. 109-110.

²⁸ Ibid., p. 149.

²⁹ Ibid., p. 73.

³⁰ โปรดดู Roger Trigg, Rationality and religion: Does faith need reason? (Oxford: Blackwell, 1998), pp. 131-132.

³¹ โปรดดู William P. Alston, Perceiving God: The epistemology of religious experience, Ibid., p. 75.

หมายถึงความเชื่อที่อยู่บนเงื่อนไขที่เพียงพอของผู้เชื่อในการเชื่อ มากกว่าการเป็นความเชื่อที่จริง ในความหมายของความเชื่อที่ไม่สามารถผิดพลาด และการให้หลักการกับความเชื่อก็ไม่ได้เป็น ความหมายของเครื่องกำหนดความจริง ดังที่เขากล่าวไว้ว่า

“แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อเป็นที่มาประการหนึ่งของการให้หลักการกับ ความเชื่อและความมีเหตุผล กล่าวคือ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเชื่อไม่ได้กำหนด ความจริงหรือความเป็นจริง กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือ สำหรับข้าพเจ้า แนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการเชื่อมีความสำคัญยิ่งยวดในเชิงญาณวิทยา ไม่ใช่ในเชิงอภิปรัชญา”³²

จากแนวคิดดังกล่าว จึงถือได้ว่า อัลสตันได้แยกความเชื่อที่ถูกหลักการกับความเชื่อที่จริงออกจาก กันเป็นคนละความหมาย เหมือนกับที่ปอยแมนแยกความเชื่อที่มีเหตุผลออกจากความเชื่อที่จริง ซึ่งการจะยอมรับว่า ความเชื่อที่ถูกหลักการแยกออกจากความเชื่อที่จริงได้หรือไม่ จึงเป็นปัญหา สำคัญที่อาจจะเกิดขึ้นจากข้อเสนอของอัลสตัน

ความจริงของความเชื่อที่ถูกหลักการในความหมายของอัลสตันจึงมีความหมายถึง ความจริงโดยสัมพันธ์กับบริบทของแต่ละบุคคล ความจริงของความเชื่อในลักษณะเช่นนี้ จึงเป็นความจริงที่มีลักษณะแตกต่างไปจากสิ่งที่ยอมรับว่าเป็นความรู้โดยทั่วไป เช่น เป็นความจริงที่มีความ หลากหลาย ไม่ตายตัว และเป็นความจริงในเชิงอัตวิสัย ซึ่งอัลสตันกล่าวว่า เขาได้จำกัดการ พิจารณาความหมายของความเชื่อที่ถูกหลักการของเขาว่า มีความหมายถึงความจริงที่อยู่บน พื้นฐานของการปฏิบัติเท่านั้น แต่กระนั้นอัลสตันก็มีความเห็นว่า การกล่าวถึงพระเจ้าโดยขาดซึ่ง ข้อเท็จจริงในเชิงประจักษ์ของพระเจ้าโดยที่พระเจ้าไม่มีอยู่จริงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถยอมรับได้ ซึ่ง เหมือนกับเป็นการกล่าวถึงพระเจ้าอย่างว่างเปล่าไร้ความหมาย เขาเปรียบเทียบกับการสืบสวน คดีกับผู้ต้องหาว่า ตราบไธที่ยังหาหลักฐานมาสนับสนุนความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้ว่าเป็นจริง ก็ ต้องถือว่า ผู้ต้องหาผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ก่อน เช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ตราบไธที่ยังไม่สามารถหาหลักฐานมาสนับสนุนว่าพระองค์ไม่มีอยู่จริงเราก็ไม่สามารถสรุปได้ว่า พระองค์ไม่มีอยู่ ดังนั้นข้อเสนอของอัลสตันจึงไม่ได้เป็นการตัดสินโดยเด็ดขาดว่าไม่มีพระเจ้าใน เชิงข้อเท็จจริง เนื่องจากเขาถือว่าการให้หลักการของเขามีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การกล่าวถึงการให้

³² “The doxastic practice is a source of justification and rationality: it does not determine truth or reality. In other words, for me doxastic practice are crucial epistemologically, not metaphysically” Ibid., p. 165.

หลักการกับความเชื่อที่เป็นเพียงความหมายของการให้หลักการกับความเชื่อ ที่ไม่สามารถสรุปถึงความจริงหรือความรู้ได้ และหากจะมีลักษณะของการเป็นความจริงในเชิงประวิสัยก็จะมีได้ในลักษณะของการเป็นความจริงที่ยอมรับร่วมกันในชุมชนหนึ่งๆ เท่านั้น ไม่ได้เป็นความจริงเชิงประวิสัยในลักษณะที่มีความแน่นอน เป็นสากล ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด

ส่วนในเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อนั้น หากจะใช้หลักเกณฑ์ในการกำหนดความหมายว่าทฤษฎีหนึ่งเป็นทฤษฎีที่ถูกหลักการหรือไม่ โดยความหมายของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในเชิงญาณวิทยา (epistemic justification) ในความหมายของการเป็นหลักเกณฑ์ที่ทำให้ความเชื่อหนึ่งๆ เป็นความเชื่อที่จริง ทฤษฎีการให้หลักการแบบสหนัยนิยมที่อัลสตันเสนออีกไม่สามารถเป็นทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อได้ แต่ข้อเสนอในการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาของอัลสตันเป็นการพิจารณาถึงความมีหลักการของความเชื่อได้สำเร็จ โดยการพิจารณาถึงการให้หลักการกับความเชื่อจากแหล่งที่มาที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อ

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การทำความเข้าใจรูปแบบการให้หลักการกับความเชื่อดังที่อัลสตันเสนอจำเป็นต้องต้องลบล้างแนวคิดที่ว่า ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อทำหน้าที่เป็นหลักเกณฑ์ที่ทำหน้าที่กำหนดตัดสินความเชื่อที่จริง หรือสามารถนำความเชื่อไปสู่สถานะของความรู้ได้ จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การให้หลักการแบบสหนัยนิยมเป็นการให้หลักการโดยอ้อมผ่านความเชื่อต่างๆ ไม่ได้เป็นการพิจารณาถึงความเชื่อนั้นๆ หรือเป็นการพิจารณาเพื่อสืบสาวถึงความเป็นพื้นฐานที่มีลักษณะที่แน่นอนมั่นคง ลักษณะของความเชื่อที่ถูกหลักการในรูปแบบนี้ จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากความเชื่อที่ถูกหลักการในแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับความรู้ ที่จะต้องมีลักษณะเป็นความจริงสากล มีความแน่นอน หรือเป็นความจริงในเชิงประวิสัย ความเชื่อที่ถูกหลักการในความหมายของอัลสตัน จึงมีความแตกต่างจากความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของความรู้ เช่น แนวคิดที่ว่าความรู้มีลักษณะแน่นอน มั่นคง หรือการถือว่าการรับรู้ในเชิงผัสสะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเชื่อถือได้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอน ไม่ได้มีลักษณะของความจริงในเชิงประวิสัย เป็นต้น หรือในตัวอย่างของความรู้ตามแนวคิดเรื่องแบบ (Form) ของเพลโต (Plato) หรือแนวคิดของ เรอเน่ เดการ์ต (Rene Descartes) เป็นต้น ซึ่งอัลสตันมีความเห็นว่า ลักษณะของความรู้ในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดทิ้งไป³³

โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่า สิ่งที่สำคัญในข้อเสนอของอัลสตันคือการแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อที่ถูกหลักการเป็นคณะความหมายกับความเชื่อที่จริง และเหตุผลที่ข้อเสนอของอัลสตัน

³³ Ibid., p. 234.

น่าเชื่อถือ คือ ความถูกต้องของหลักการพื้นฐานทางญาณวิทยาไม่ได้รวมเอาการให้หลักการกับความจริงไว้ด้วยกัน และด้วยขอบเขตความหมายนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าทฤษฎีสหนัยนิยมจึงมีความเหมาะสมในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า

3.4 สรุป

จากการพิจารณาการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยมจะพบได้ว่า ข้อโต้แย้งที่สำคัญในการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในรูปแบบนี้ คือ ข้อโต้แย้งในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการกับความเชื่อที่จริง ถึงแม้ว่า การให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยมอาจจะอธิบายถึงการให้หลักการกับความเชื่อที่มีความเป็นไปได้มากกว่า แต่ก็ต้องยอมรับว่า การให้หลักการในลักษณะนี้ก็ได้ไม่เป็นการยืนยัน หรือเป็นหลักประกันในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าได้ นั่นคือ เราอาจจะกล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล หรือเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการ (เช่นในข้อเสนอของปอยแมน หรือจากข้อเสนอของอัลสตัน) แต่เราก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่จริง ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญของการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าแบบสหนัยนิยมที่มีผู้นำมาโต้แย้ง โดยผู้เขียนจะกล่าวถึงแนวทางที่มีผู้เสนอเพื่อแก้ไขและทำความเข้าใจในปัญหาดังกล่าวในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

แนวทางการแก้ปัญหา และบทสรุป

จากการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม ที่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการกับความเชื่อที่จริง จึงมีข้อโต้แย้งว่า ความเชื่อที่ถูกหลักการในแบบสหนัยนิยมเป็นเพียงความเชื่อที่จริงในกรอบของมโนทัศน์หนึ่งๆ เท่านั้น ในบทนี้ ผู้เขียนจะทดลองนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาข้อโต้แย้งดังกล่าว รวมถึงบทสรุปในเรื่องการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าแบบสหนัยนิยม

4.1 แนวทางการแก้ปัญหา

นักปรัชญาบางท่านได้พยายามแก้ต่างให้กับปัญหาเรื่องความโดดเดี่ยวของทฤษฎีสหนัยนิยม เช่น ข้อเสนอทฤษฎีสหนัยนิยมของ ลอว์เรนซ์ บองซูร์ (Lawrence Bonjour) และข้อเสนอก่อนหน้านี้ที่แนะนำให้มีการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์เพื่ออธิบายถึงลักษณะของความจริงทางศาสนา เช่น แนวคิดแบบ รีวิชันนิซึม (Revisionism) ซึ่งถือได้ว่า ข้อเสนอดังกล่าวอาจเป็นแนวทางโดยหลักๆ ที่นำมาใช้แก้ปัญหาคำให้การให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบสหนัยนิยม และในส่วนนี้ผู้เขียนจะพิจารณาข้อเสนอตามแนวทางดังกล่าว

ทฤษฎีสหนัยนิยมของบองซูร์¹

ดังที่ได้อธิบายไปแล้วว่า การทำความเข้าใจที่ถูกหลักการในทางญาณวิทยา โดยทั่วไปมักจะถือว่าเป็นกระบวนการที่อยู่ระหว่างความเชื่อกับความเชื่อที่จริง ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยมของบองซูร์ ก็มีความพยายามที่จะทำให้ทฤษฎีสหนัยนิยมเป็นทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในความหมายนี้ เขามีความเห็นที่เห็นว่า เพียงแค่ความสอดคล้องของระบบความเชื่อตามแนวคิดแบบสหนัยนิยม ไม่เพียงพอที่จะเป็นการให้หลักการกับความเชื่อที่จริงได้

¹ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดของบองซูร์จาก Lawrence Bonjour, The structure of empirical knowledge, (Cambridge: Harvard University Press, 1985). และ “The coherence of empirical knowledge”, in Philosophical studies 30 (1976): 281-312.

เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น ก็อาจเป็นไปได้ว่ามีความเชื่อและระบบความเชื่อที่มีความสอดคล้องกันจำนวนมากมาย โดยไม่มีความสัมพันธ์กับความจริง ดังที่เขากล่าวไว้ว่า

“ทฤษฎีทางญาณวิทยาที่พอเพียงต้องแสดงความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาเรื่องการให้หลักการกับเนื้อหาเรื่องความเป็นจริง เช่น ต้องแสดงว่า การให้หลักการภายใต้ทฤษฎีนั้น เป็น เครื่องนำไปสู่ความจริง และคนๆ หนึ่งที่พยายามหาความเชื่อที่ถูกหลักการ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องถือได้ว่ามีโอกาสพบความเชื่อที่จริงได้”²

บองซูร์ยอมรับว่า สิ่งที่สามารถรับรู้หรือเป็นความรู้ได้สำหรับมนุษย์ คือ สิ่งที่ได้รับผ่านมาทางประสบการณ์ เขาจึงเรียกลักษณะของทฤษฎีสหพันธ์นิยมในรูปแบบนี้ว่า “ทฤษฎีสหพันธ์นิยมของความรู้เชิงประสบการณ์” (the Coherence theory of empirical knowledge หรือ CTEK) ซึ่งเป็น การให้หลักการกับสิ่งที่มาจากการรับรู้ในเชิงประสบการณ์ในรูปแบบของทฤษฎีสหพันธ์นิยม และด้วยลักษณะของ CTEK นี้ก็จะเป็ทฤษฎีสหพันธ์นิยมที่ทำให้ความเชื่อมีสถานะของการเป็นความเชื่อที่เป็นความจริงได้

เขาอธิบายว่า ระบบความเชื่อที่ได้รับยอมรับจะมีความหมายถึงระบบที่ผ่านการทดสอบถึงความสอดคล้องในระยะยาว (coherence in the long-run) หรือผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “เงื่อนไขเรื่องการสังเกต” (observation requirement) ซึ่งเป็นกระบวนการการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น การที่ระบบการรับรู้ (cognitive system) หรือการพิจารณาใคร่ครวญ (introspective) ของผู้ที่รับรู้ มีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่นำเข้ามาจากโลกภายนอก (input from the world หรือ input from observation) หรือกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการการมีปฏิสัมพันธ์กันของระบบความเชื่อของผู้เชื่อกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในโลก และโดยกระบวนการนี้ ความเชื่อที่ตรงกับความจริงก็จะได้รับการยืนยันสนับสนุน ส่วนความเชื่อที่ไม่ตรงกับความจริงในโลกก็จะถูกลดทอนตัดทิ้งออกไป จนกระทั่งในท้ายที่สุดก็จะ

² “An adequate epistemological theory must establish a connection between its account of justification and its account of *truth*; i.e., it must be shown that justification, as viewed by that theory, is *truth-conducive*, that one who seeks justified beliefs is at least likely to find true ones.” Lawrence Bonjour, “The coherence of empirical knowledge”, in *Philosophical studies* 30, Ibid., p. 289.

ได้ระบบความเชื่อที่มีความสอดคล้องกันขนาดใหญ่ เป็นระบบความเชื่อที่จริงที่สุดเพียงระบบเดียว
ใช้ในการให้หลักการกับความเชื่อ³

ในข้อเสนอของบองซูร์มีสมมติฐานที่สำคัญ และเกี่ยวข้องกับการอธิบายถึงความเป็นไปได้
ในการทำหน้าที่ของเงื่อนไขเรื่องการสังเกต คือ การยอมรับว่า มนุษย์มีกระบวนการการรับรู้ความ
เชื่อที่มีลักษณะ “ก่อนประสบการณ์” (a priori)⁴ ได้ หรือเป็นกระบวนการการรับรู้ที่ไม่ขึ้นอยู่กับ
ประสบการณ์ก่อนหน้าของผู้ที่เข้าไปรับรู้แต่ละคน ในการทำหน้าที่รับรู้ข้อมูลเชิงประสบการณ์
ต่างๆ ลักษณะของกระบวนการดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นเหมือนกับกระจกเงา ที่สามารถรายงาน
ข้อเท็จจริงในโลกได้อย่างไม่ผิดเพี้ยน ซึ่งทำให้เงื่อนไขเรื่องการสังเกตและการพิจารณาถึงความ
สอดคล้องในระยะยาวสามารถนำไปสู่ความเชื่อที่จริงได้⁵ นักปรัชญาที่พิจารณาปัญหาในเรื่อง
ความมีเหตุผล และความมีหลักการของความเชื่อทางศาสนา เช่น ไมเคิล มาร์ติน (Michael
Martin) มีความเห็นว่า ข้อเสนอของบองซูร์มีความเป็นไปได้ในการนำมาประยุกต์ เพื่อใช้กับการให้
หลักการกับความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบสหนัยนิยม ให้สามารถก้าวข้ามปัญหาเรื่อง
ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการกับความเชื่อที่จริงได้ โดยการใช้เงื่อนไขเรื่องการ
สังเกตเพื่อหาระบบความเชื่อที่จริงที่สุด ในการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนา⁶

ผู้เขียนมีความเห็นว่า สิ่งที่เป็นความพยายามของบองซูร์ คือ การแก้ปัญหาในเรื่องความ
โดดเดี่ยว โดยการเสนอว่า มีกระบวนการที่ช่วยให้ระบบความเชื่อนี้มีสถานะพิเศษเพื่อทำให้ระบบ
ความเชื่อเป็นสิ่งที่ตรงกับความเชื่อที่จริงในเชิงข้อเท็จจริงได้ จากข้อเสนอดังกล่าว สิ่งที่เป็นปัญหา

³ ทั้งนี้เงื่อนไขเรื่องการสังเกตของบองซูร์ ไม่ได้มีความหมายถึงเพียงกระบวนการของ
ปัจเจกบุคคลเท่านั้น การสังเกตดังกล่าวยังมีความหมายถึงกระบวนการการสังเกตของชุมชน ที่
เป็นเงื่อนไขหนึ่งในการขัดเกลาทดสอบระบบความเชื่อที่จริงด้วย โดยคำว่า “ชุมชน” ในที่นี้อาจ
หมายถึงกลุ่มที่มีการรวมตัวกันเพื่อจุดประสงค์บางอย่าง มีความเข้าใจในเรื่องคุณค่าต่างๆ
ร่วมกัน เช่น ชุมชนทางวัฒนธรรม ชุมชนทางการเมือง ชุมชนทางวิชาการ เป็นต้น.

⁴ โบรดคู Lawrence Bonjour, *The structure of empirical knowledge*, Ibid., pp. 191-
211.

⁵ อาจกล่าวได้ว่า หากระบบความเชื่อดังกล่าวที่แพลนดิงกล่าวถึงนี้เป็นจริง ก็จะมี
ลักษณะเดียวกับมูลฐานนิยมแบบบริบท.

⁶ Michael Martin, “A critique of Plantinga’s religious epistemology” in *Philosophy
of religion: Anthology*, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman (Newyork: Wadsworth, 1998), p.
482.

ข้อโต้แย้งแนวคิดของบองซูร์ คือ เราไม่สามารถแน่ใจได้ว่า เงื่อนไขเรื่องการสังเกตจะสามารถทำให้ระบบความเชื่อเป็นระบบที่จริงที่สุดเพียงระบบเดียวได้ เนื่องจากสมมติฐานของ บองซูร์เป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า การรับรู้ความจริงในแบบก่อนประสบการณ์สามารถเป็นไปได้ และผู้เขียนมีความเห็นว่า กระบวนการดังกล่าวที่บองซูร์เสนอ (เงื่อนไขเรื่องการสังเกต) ยังไม่มีความน่าเชื่อถือเพียงพอที่จะทำให้เราสามารถแน่ใจได้ว่า ทำให้เกิดระบบความเชื่อที่ตรงกับความจริงได้ รวมถึงมีความเห็นว่า การรับรู้ของมนุษย์ไม่สามารถเปรียบเทียบได้กับการทำหน้าที่สะท้อนรายงาน

ข้อเท็จจริงในโลกได้อย่างตรงไปตรงมาเหมือนกับกระจกเงา แต่หากจะเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของกระบวนการรับรู้เป็นกระจกเงา ก็น่าจะเป็นเหมือนกับกระจกเงาที่มีลักษณะบิดเบี้ยวหักเหไปตามเงื่อนไขเฉพาะมากกว่า ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่คนสองคนรับรู้ในสิ่งๆ เดียวกัน แต่ด้วยข้อมูลเชิงประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ก็สามารถนำไปสู่ความเชื่อที่ต่างกันได้ (หรือตามแนวคิดแบบมูมมอญนิยม) เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะสามารถมีความแน่ใจในเงื่อนไขเรื่องการสังเกตได้อย่างไร

ข้อโต้แย้งอีกข้อหนึ่ง คือ การกล่าวถึงการพิจารณาความสอดคล้องใน “ระยะยาว” ที่มีความหมายไม่ชัดเจนเพียงพอว่า ระยะยาวดังกล่าว คือ ระยะเวลายาวนานเพียงใด การอธิบายของบองซูร์ว่า ด้วยระยะเวลาการทดสอบดังกล่าวอาจจะทำให้ระบบความเชื่อที่สอดคล้องกันสามารถเข้าใกล้ความจริงได้มากขึ้นเรื่อยๆ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในขณะที่เดียวกันข้ออ้างนี้ก็ไม่มีสิ่งใดสามารถรับประกันได้เช่นกันว่า กระบวนการดังกล่าวจะไม่นำไปสู่ระบบความเชื่อที่เป็นเท็จ ตัวอย่างเช่น การอธิบายถึงเรื่องโครงสร้างของการปฏิวัติในวิทยาศาสตร์ของ ทอมัส เอส. คูห์น (Thomas S. Kuhn) ที่อธิบายว่า ความรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดจากกระบวนทัศน์ (paradigm) ในรูปแบบหนึ่งๆ และการพัฒนาของความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นเพียงกระบวนการพัฒนาแบบพอกพูน (development-by-accumulation) ที่เป็นการเปลี่ยนจากกระบวนทัศน์หนึ่งไปสู่อีกกระบวนทัศน์หนึ่งของชุมชนทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น (paradigm shift) การพัฒนาดังกล่าวจึงไม่ได้มีความหมายว่า เป็นการพัฒนาที่ก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ หรือเป็นการเปลี่ยนผ่านไปสู่ทฤษฎีที่จริงมากกว่า⁷

ข้อเสนอนี้ในเรื่อง CTEX ของบองซูร์ จึงไม่สามารถทำให้ยอมรับว่า สามารถทำให้ความเชื่อที่ถูกหลักการในรูปแบบสหกรณ์นิยมเป็นความเชื่อที่จริง หรือแก้ปัญหาข้อโต้แย้งที่กล่าวถึงได้นอกจากแนวคิดเรื่อง CTEX ของบองซูร์แล้ว ก็ยังมีแนวคิดที่พยายามเชื่อมโยงแก้ปัญหาเรื่องความ

⁷ โปรดดู ทอมัส เอส. คูห์น, โครงสร้างของการปฏิวัติในวิทยาศาสตร์, แปลโดย สิริเพ็ญ พิริยจิตกร กกิจ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2544).

เชื่อที่ถูกหลักการ กับความเชื่อที่จริงให้กับทฤษฎีสหนัยนิยมในรูปแบบอื่น (คือการหาเงื่อนไขเพิ่มเติมเพื่อแก้ปัญหาข้อโต้แย้งเรื่องความโดดเด่นให้กับ ทฤษฎีสหนัยนิยม) ส่วนจะยอมรับได้หรือไม่ก็ต้องพิจารณากันต่อไป สำหรับข้อเสนอของบองซูร์ ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ในการให้หลักการกับความเชื่อแบบสหนัยนิยม และการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในแบบสหนัยนิยมที่พิจารณาอยู่ได้⁸

แนวคิดแบบวิวิธนิสซึม

แนวคิดในอีกรูปแบบหนึ่งที่อาจนำมาใช้แก้ปัญหาในเรื่องนี้ คือ แนวคิดที่เสนอว่าควรแยกความเชื่อที่สามารถเป็นจริงได้ในเชิงกายภาพ กับความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าออกจากกัน โดยถือว่าความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นความจริงในประเภทที่แตกต่างจากความจริงในเชิงข้อเท็จจริง หรือเป็นความจริงในอีกประเภทหนึ่งที่จะต้องใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการให้หลักการที่แตกต่างออกไป ความจริงของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นความจริงที่ไม่ได้มีความหมายเหมือนกับความจริงในเรื่องการมีอยู่ของ โต๊ะเก้าอี้ หรือวัตถุในเชิงกายภาพอื่นๆ แต่ความเชื่อทางศาสนาเป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณค่า ทศนคติ หรือมโนทัศน์ต่างๆ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นเหมือนกับคุณค่าในเรื่องความงามในเชิงศิลปะ หรือคุณค่าในเชิงจริยศาสตร์มากกว่า⁹

⁸ ผู้เขียนเลือกที่จะนำเสนอข้อโต้แย้งของทฤษฎีสหนัยนิยมของบองซูร์ในที่นี้ เนื่องจากมีความเห็นว่า แนวคิดเรื่อง CTEX น่าจะเป็นข้อเสนอในการแก้ปัญหาข้อโต้แย้งเรื่องความโดดเด่นของสหนัยนิยมได้ตรงประเด็น และเป็นแนวคิดที่ได้มีผู้นำเสนอว่าสามารถนำมาใช้ในการปฏิรูปทางญาณวิทยาเพื่อให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาได้.

⁹ เราอาจเข้าใจการอธิบายถึงความจริงในประเภทที่แตกต่างออกไปนี้ได้จากตัวอย่างที่ได้รับความนิยมของ แอนโทนี ฟลูว์ (Anthony flew) คือ เรื่องของนักสำรวจ 2 คน ที่เข้าไปในป่า และได้พบกับสวนที่มีดอกไม้ ต้นไม้ และมีร่องรอยของการดูแล นักสำรวจคนหนึ่งมีความเห็นว่ามีคนสวนที่ทำหน้าที่ดูแลสวนนี้อยู่แน่นอน แต่อีกคนไม่เห็นด้วย เพราะไม่เห็นว่ามีที่พักอยู่ในบริเวณใกล้ๆ พวกเขาจึงหาวิธีพิสูจน์ต่างๆ เช่น ใช้ลวดกับดักที่มีกระแสไฟฟ้าล้อมรอบพื้นที่สวนให้สุนัขดมกลิ่นเฝ้าไว้เพื่อที่จะได้รู้ว่ามีคนสวนอยู่จริงหรือไม่ แต่จากเครื่องมือที่เขาใช้ไม่มีปฏิกิริยาอะไรเกิดขึ้นทั้งสิ้น ถึงกระนั้นนักสำรวจคนแรกก็ยังเชื่อว่า มีคนสวนอยู่จริง เพียงแต่คนสวนคนนี้อาจจะเป็น “มนุษย์ล่องหน” ที่ไม่สามารถมองเห็น หรือมีรูปร่างจับต้องได้ จากตัวอย่างดังกล่าวจะ

การให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า จึงต้องเป็นการพิจารณาตัดสินจากแหล่งที่มาของความเชื่อ หรือเป็นการพิจารณาจากสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความจริง การตัดสินของนักหลักฐานนิยมอาจจะเปรียบเทียบได้กับการนำหลักเกณฑ์ในอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจริงทางศาสนามาตัดสินความเชื่อนี้ ซึ่งไม่สามารถทำได้ และเนื่องจากทฤษฎีสหพันธ์นิยมเป็นทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อโดยพื้นฐานที่มาจากความเชื่อในแต่ละประเภท หากเราพิจารณาการให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในความหมายนี้ ความจริงในการมีอยู่ของพระเจ้าย่อมมีความหมายถึง การมีอยู่จริงของพระเจ้าที่มีความสอดคล้องกับระบบความเชื่อที่มาจากกรอบของมโนทัศน์ในเรื่อง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ในชุมชนชาวอิสราเอลในสมัยก่อนคริสตกาล ดังนั้น การให้หลักการกับความเชื่อนี้จึงต้องพิจารณาจากพื้นฐานที่มาจากความเชื่อนั้นๆ ในการให้หลักการกับความเชื่อ ซึ่งพระเจ้าอาจมีความหมายถึงสัญลักษณ์แสดงแทนสิ่งต่างๆ ที่จะต้องมีการตีความเชื่อมโยงเพื่อทำความเข้าใจ

ท่าทีในการให้ความหมายของพระเจ้าในรูปแบบนี้อาจเรียกว่า แนวคิดแบบ “รีวิชั่นนิสซึม” (Revisionism) ที่มีข้อเสนอว่า ความจริงของความเชื่อทางศาสนาควรมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นการจริงในเชิงมโนทัศน์ (concept) หรือเป็นความเชื่อที่จริงในความหมายที่ต้องมีการตีความเชื่อมโยงกับมิติต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างรอบด้าน มากกว่าความหมายการมีอยู่ของพระเจ้าที่ตรงตามตัวอักษร ความเชื่อทางศาสนาจึงอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าจากพระเจ้าที่เป็นเชิงบุคคล ไปสู่การเป็นพระเจ้าในเชิงมโนทัศน์ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่าเป็นความหมายเบื้องหลังของศาสนา ที่ต้องการจะสื่อสารไปถึงศาสนิกชนอย่างแท้จริงมากกว่า เช่น การเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม เป็นสัญลักษณ์แทนความรัก หรือความสันติสุข หรือตัวอย่างเช่น ข้อเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าให้เหมือนกับศาสนาแบบอเทวนิยม เช่น ลักษณะของหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่ถึงแม้จะไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นพื้นฐานทางอภิปราย แต่ก็สามารถสั่งสอนถึงหลักการทางศีลธรรม และเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตให้กับ ศาสนิกชนได้

พบว่า วิธีการทั้งหมดไม่สามารถพิสูจน์การมีอยู่ของคนสวนคนนี้ได้ ทั้งในแง่ของการยอมรับหรือในแง่ของการปฏิเสธ เช่นเดียวกับการมีอยู่ของพระเจ้าที่เราไม่สามารถพิสูจน์ได้ เนื่องจากเป็นความจริงในประเภทที่แตกต่างออกไปจากความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการที่เราใช้พิสูจน์การมีอยู่ของสิ่งต่างๆ โดยทั่วไป โปรดดู Anthony Flew, R. M. Hare, and Basil Mitchell, “Theology and falsification” in *Philosophy of religion: Anthology*, 3rd ed., eds. Louis P. Pojman, *Ibid.*, pp. 375-376.

ในข้อเสนอของ ไอริช เมอร์ด็อก (Iris Murdoch) ก็มีลักษณะการนำเสนอแนวคิดในเรื่องการมีอยู่และลักษณะของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ตามรูปแบบนี้ ดังที่เธอกล่าวว่า

“บางที (ข้าพเจ้าเชื่อว่า) คริสตศาสนาสามารถดำเนินต่อไปได้โดยปราศจากพระเจ้าในรูปบุคคล หรือการฟื้นคืนชีพของพระคริสต์ และปราศจากความเชื่อในสถานที่หรือการปรากฏของสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น สวรรค์หรือชีวิตหลังความตาย แต่ยังคงเป็นการรักษารูปแบบที่ลึกลับของพระคริสต์ที่มีสถานภาพเทียบเคียงได้กับพระพุทธรูป คือเป็นพระคริสต์ผู้ที่ยังคงสามารถปลอบโยนและช่วยให้รอด แต่เป็นผู้ที่จะสามารถพบได้ภายในวิญญาณของมนุษย์แต่ละคน และไม่ได้อยู่ในสิ่งเหนือธรรมชาติ ณ ที่อื่น”¹⁰

เมอร์ด็อกต้องการที่จะเสนอว่า คริสตศาสนาควรเปลี่ยนไปสู่มนต์ศักดิ์ต่างๆ ที่อยู่ในประสบการณ์โดยทั่วไปของมนุษย์ เธอมีความเห็นว่า หากความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่ต้องการนำทางศาสนิกชนไปสู่ ความดีสูงสุด ความมีศีลธรรมอันดีงามเพื่อให้มนุษย์สามารถรู้จักการใช้ชีวิตที่ดีงาม หรือสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ความจริงของการมีอยู่ของพระเจ้าน่าจะสามารถลดทอนลงมาสู่การเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม หรือเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตให้กับมนุษย์แต่ละคนได้โดยไม่ผิดเป้าหมาย ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นผลดีมากกว่าการปล่อยให้มีความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นเพียงจินตนาการ ความฝันเฟื่อง หรือเรื่องลึกลับอยู่ในแวดวงของการโต้แย้งถกเถียงไม่สามารถนำทางผู้ที่เชื่อไปสู่ความจริงที่เป็นเป้าหมายของศาสนาได้

จากข้อเสนอในลักษณะนี้อาจโต้แย้งได้ว่า พระเจ้าที่คริสตศาสนิกชนได้กล่าวถึงเป็นพระเจ้าในความหมายของผู้ที่สร้างโลก สร้างมนุษย์ เป็นสาเหตุแรก (First cause) เป็นผู้ดูแลเอาใจใส่ให้คุณให้โทษกับมนุษย์ หรือเป็นความหมายของพระเจ้าในเชิงภววิทยา (Ontology) มากกว่าที่จะ

¹⁰ “Perhaps (I believe) Christianity can continue without a personal God or a risen Christ, without belief in supernatural places and happenings, such as heaven and life after death, but retaining the mystical figure of Christ occupying a place analogous to that of Buddha: a Christ who can console and save, but who is to be found as a living force within each human soul and not in some supernatural elsewhere.” Iris Murdoch, “Metaphysics as a Guide to Morals”, in Roger Trigg, *Rationality and religion: Does faith need reason?* (Oxford: Blackwell, 1998), p. 193.

เป็นเพียงพระเจ้าที่หมายถึงมโนทัศน์ต่างๆ ของมนุษย์เท่านั้น อัลสตันได้กล่าวถึงข้อเสนอแนวคิดในการตีความความหมายของพระเจ้าในลักษณะนี้ (เขาถือว่าเป็นการให้หลักการโดยอ้อม หรือ indirect justification) ว่า มีความเป็นไปได้ที่เราจะเข้าใจว่าพระเจ้าเป็นเพียงมโนทัศน์ หรือเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่การให้ความหมายในลักษณะเช่นนี้ก็เหมือนกับเป็นการสรุปไปแล้วในที่ว่าพระเจ้าไม่มีอยู่จริง ทั้งที่หลักฐานในการสนับสนุนการไม่มีอยู่ของพระองค์ยังไม่เพียงพอที่จะตัดสินไปในทางใดทางหนึ่งได้ (พระเจ้ามีอยู่หรือไม่มีอยู่)¹¹

สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญของแนวคิดในรูปแบบนี้อีกข้อหนึ่ง คือ ในระบบความเชื่อของศาสนาคริสต์หรือศาสนาแบบ เทวนิยมโดยทั่วไป มีความแตกต่างจากศาสนาแบบเทวนิยมมาก ความเชื่อต่างๆ เช่น หลักเกณฑ์ทางจริยธรรม หรือความเชื่อที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตต่างๆ ในศาสนาแบบเทวนิยมไม่สามารถแยกขาดออกจากการยืนยันข้อเท็จจริงของการมีอยู่ของพระเจ้าได้ กล่าวได้ว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า เป็นเสมือนเสาหลักที่จะยืนยัน รับประกัน หรือทำหน้าที่ยึดโยงความเชื่อต่างๆ ไว้ด้วยกันภายใต้การมีความเชื่อที่ว่าพระเจ้ามีอยู่จริง หากความเชื่อเกี่ยวกับการมีอยู่ไม่เป็นความจริง ความเชื่ออื่นๆ ในระบบก็พลอยที่จะอ่อนแอพังทลายไปได้ทั้งหมด เหมือนกับคำกล่าวที่ว่า “หากพระเจ้าไม่มีอยู่จริง ทุกสิ่งก็สามารถเป็นไปได้ทั้งสิ้น” หรืออาจมีปัญหามาว่า เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่า มโนทัศน์ของพระเจ้าที่นำมาทดแทน เช่น การให้ความหมายว่า พระเจ้าหมายถึงหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม เป็นสัญลักษณ์แทนความรัก หรือความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ สามารถทดแทนมโนทัศน์ของความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าในระบบความเชื่อของผู้เชื่อแต่ละบุคคลได้อย่างสมบูรณ์

จากแนวคิดที่ว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นสิ่งที่เหนือหรือเกินไปกว่าประสบการณ์การรับรู้ของมนุษย์ การปรับเปลี่ยนแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า ให้เป็นความหมายในเชิงมโนทัศน์ของแนวคิดแบบวิริ ชันนิสซิม ได้ทำให้ความเชื่อดังกล่าวกลับลงมาสู่การมีประสบการณ์การรับรู้ได้ของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ในแง่หนึ่งก็ต้องยอมรับว่า เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งในการใช้ตอบ หรือเพื่อหลีกเลี่ยงคำถามที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าที่ถูกหลักการในรูปแบบสหนัยนิยม กับความจริงในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า หากเราสามารถยอมรับแนวคิดแบบวิริ ชันนิสซิมนี้ ก็อาจจะแก้ปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการในรูปแบบของสหนัยนิยมกับความเชื่อที่จริงได้ โดย

¹¹ โปรดดู William P. Alston, *Perceiving God: The epistemology of religious experience*, *ibid.*, pp. 20-28.

อธิบายว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่ถูกหลักการ และเป็นความเชื่อที่จริงในอีกความหมายหนึ่ง เป็นต้น

4.2 บทสรุป

จากการพิจารณา การให้หลักการกับความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าตามทฤษฎีสหนัยนิยม จะพบได้ว่า ทฤษฎีสหนัยนิยมมีแนวโน้มในการอธิบายถึงรูปแบบการให้หลักการกับความเชื่อได้มีความเหมาะสมมากกว่าทฤษฎีมูลฐานนิยม แต่ปัญหาที่ได้กลายมาเป็นข้อโต้แย้งที่สำคัญในเรื่องการให้หลักการกับการมีอยู่ของพระเจ้าในรูปแบบสหนัยนิยม คือ ปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อที่ถูกหลักการกับความจริง แต่กระนั้น ปัญหาในการให้หลักการกับความเชื่อที่สนใจ คือ คำถามถึงพื้นฐานของสิ่งที่รับรู้ หรือหลักการที่ใช้ในการเชื่อของผู้เชื่อว่าจะเชื่ออะไร หรือไม่เชื่ออะไร และด้วยหลักเกณฑ์อย่างไร และโดยตัวของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อเองก็ไม่ได้เป็นการระบุถึงความเชื่อที่จริง หรือสิ่งที่ เป็นความรู้ เนื่องจากการเป็นความรู้ต้องการมากกว่าการเป็นความเชื่อที่ทำให้ถูกหลักการ ดังนั้นกล่าวได้ว่า สิ่งที่เป็นจุดสนใจในการให้หลักการกับความเชื่อ ไม่ใช่เรื่องของการตัดสินใจเพื่อกำหนดความเชื่อที่จริงหรือเป็นความรู้ แต่เป็นการตอบคำถามว่า เราให้หลักการที่เป็นหลักประกันอย่างไรกับสิ่งที่เรารับรู้ หรือสิ่งที่เราเลือกที่จะเชื่อ มากกว่า

ผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อเสนอของอัลสตันที่เป็นการพิจารณาการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาที่มีขอบเขตอยู่ที่การพิจารณาว่า เราจะสามารถให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาได้หรือไม่ และอย่างไร มากกว่าจะเป็นการพิจารณาเพื่อพิสูจน์ว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่จริง หรือเป็นความรู้หรือไม่ และจากขอบเขตความหมายของทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อเช่นนี้ หากนำมาใช้เป็นขอบเขตในการประเมินการทำหน้าที่ของการให้หลักการกับความเชื่อในแนวทางแบบสหนัยนิยม ก็ต้องถือว่า ทฤษฎีการให้หลักการกับความเชื่อในรูปแบบของทฤษฎีสหนัยนิยมได้ให้คำตอบกับการพิจารณาปัญหาในการให้หลักการกับความเชื่อทางศาสนาให้สามารถเข้าใจและยอมรับได้ รวมถึงทำให้มีความเข้าใจว่า ความเชื่อทางศาสนาไม่ได้เป็นความเชื่อที่มาจาก “การเชื่ออย่างไรเหตุผล” (non-rational believing) หรือเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถทำให้ถูกหลักการ (unjustified belief) ได้

นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคิดของคีร์เกการ์ด์ว่า ความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นความเชื่อที่จริงในความหมายของการเป็นความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับความเป็น

ปัจเจกบุคคลอย่างแยกไม่ออก และเป็นความจริงเชิง อัจฉริยะ มากกว่าความจริงในเชิง ปรัชญา หรือเป็นความจริงสากลเพียงหนึ่งเดียวสำหรับทุกคน ด้วยลักษณะเช่นนี้ ความเชื่อที่จริงจึงน่าจะมี ลักษณะหลากหลาย ไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ไม่สามารถมีหลักเกณฑ์ที่มี ลักษณะครอบคลุม หรือเราอาจจะไม่สามารถมีจุดยืนในแบบ “จุดอาคิมิเดียน” (Archimedean point) ที่เป็นหลักเกณฑ์ในเชิงปรัชญาอยู่นอกแบบของชีวิต นำมาใช้ในการให้หลักการกับ ความเชื่อต่างๆ ได้ทั้งหมด¹² ปัญหาในการตัดสินว่า ความเชื่อหนึ่งๆ เป็นความเชื่อที่ถูกหลักการ หรือเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลหรือไม่ จึงไม่สามารถมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความมีหลักการของ ความเชื่อในทุกกรณี และในท้ายที่สุดนี้ หากจะต้องมีทฤษฎีเพื่อใช้ในการให้หลักการกับความเชื่อ ต่างๆ จริง ลักษณะโดยกว้างๆ ของทฤษฎีดังกล่าว ก็น่าจะมีลักษณะที่มีความสอดคล้องกับ พื้นฐานที่มาของความเชื่อ ซึ่งมีความเคลื่อนไหว (flux and flow) ไม่ตายตัว และแปรเปลี่ยนได้อย่าง เท่าทันกับพื้นฐานที่มาของแต่ละความเชื่อ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า แนวทางโดยหลักของทฤษฎี การให้หลักการกับความเชื่อในแบบสหนิยาม มีความเป็นไปได้กับการให้หลักการกับความเชื่อใน ความหมายนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹² Paul Helm, “Wittgensteinian religion and ‘reformed’ epistemology”, *Wittgenstein and philosophy of religion*, eds. Robert L. Arrington and Mark Addis (Newyork: Routledge, 2001), pp. 101-118.

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กีรติ, บุญเจือ และ มารค ตามไท. หัวใจของศาสนาคริสต์. บทความเสนาอในการประชุมวิชาการ เรื่องหัวใจของศาสนา วันที่ 17-18 ม.ค. 2528 ณ อาคารธรรมสถาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: ธรรมสถาน, 2528.

กีรติ, บุญเจือ. ปรัชญายุคกลาง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2427.

กีรติ, บุญเจือ. สารานุกรมปรัชญา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

คุณท์, ทอมัส เอส. โครงสร้างของการปฏิบัติในวิทยาศาสตร์. แปลโดย สิริเพ็ญ พิริยจิตตรกรกิจ.

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2544.

ฐากูร, รพินทรนาถ. ศาสนา ปรัชยานิพนธ์. แปลโดย ระวี ภาวิไล. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: สนพ.

ศีกษิตสยาม, 2511.

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:

ราชบัณฑิตยสถาน, 2543.

มารค, ตามไท. ความเชื่อกับความเป็นเหตุผล. งานวิจัยที่ทำระหว่างลาเพิ่มพูนความรู้วิชาการ

ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สมาคมพระคริสตธรรมไทย. พระคริสตธรรมคัมภีร์: ภาคพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่.

5th ed. กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2543.

สิริเพ็ญ, พิริยจิตตรกรกิจ. ทฤษฎีการอ้างเหตุผลสนับสนุนความเชื่อ: มุขฐานนิยมหรืออมุขฐานนิยม.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

สุวรรณนา, สถาอานันท์. ศรัทธากับปัญญา: บทสนทนาว่าด้วยศาสนา. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

โสรัจจ์, หงส์ดารมภ์. ขอบฟ้าแห่งปรัชญา: ความรู้ ปรัชญา และสังคมไทย. งานวิจัยทุนอุดหนุน

จากงบประมาณแผ่นดินปีงบประมาณ 2536 ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

พ.ศ. 2536.

ภาษาอังกฤษ

- Adams, Robert Merrihew. "Kierkegaard's argument against objective reasoning in religion" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 424-433. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Alston, William P. "Religious experience and religious belief" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 154-160. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Alston, William P. "The Autonomy of religious experience" in Philosophy of religion 31 (1992): 67-87.
- Alston, William P. Perceiving God: The epistemology of religious experience. Newyork: Cornell University Press, 1991.
- Aquinas, St. Thomas. Summa Theologiae. Trans. Thomas Gilby OP. London: Blackfriars edn., 1966.
- Audi, Robert. "Direct justification, evidential dependence, and theistic belief" in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion. pp. 139-166. eds. Robert Audi and William J. Wainwright. Newyork: Cornell University Press, 1986.
- Audi, Robert. "Foundationalism coherence and epistemological dogmatic" in Philosophical perspective 2 Epistemology (1988): 407-439.
- Audi, Robert. Epistemology: A contemporary introduction to the theory of knowledge. London: Routledge, 1998.
- Augustines, St. Confessions. trans. F.J. Sheed. Indianapolis: Hackett, 1993.
- Bonjour, Lawrence. "The Coherence of empirical knowledge" in Philosophical studies 30 (1976): 281-312.
- Bonjour, Lawrence. The structure of empirical knowledge. Cambridge: Harvard University Press, 1985.
- Bretail, Robert. eds. A Kierkegaard anthology. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1973.

- Chisholm, Roderick. Theory of knowledge. 2nd ed. Englewood Cliffs. N. J.: Prentice-Hall, 1977.
- Clifford, William K. "The ethics of belief" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 399-403. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Comstock, Gary L. "The truth of religious narrative" in Philosophy of religion 34, (1993): 131-150.
- Flew, Anthony, Hare, R. M., and Mitchell Basil. "Theology and falsification" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 375-376. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Fritzman, J. M. "Against coherence" in American philosophy quarterly 29, No. 2 (April, 1992): 183-194.
- Gettier, Edmund L. "Is justified true belief knowledge" in Essay on knowledge and justification. pp. 144-146. eds. A. Phillips Griffiths. London: Oxford University Press, 1973.
- Helm, Paul. "Wittgensteinian religion and 'reformed' epistemology" in Wittgenstein and philosophy of religion. pp. 101-118. eds. Robert L. Arrington and Mark Addis. Newyork: Routledge, 2001.
- James, William. "The will to believe" in Philosophy of religion: Anthology, 3rd ed. pp. 404-412. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Kierkegaard, Soren. "Truth is subjective" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 415-423. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Kierkegaard, Soren. A Kierkegaard anthology. eds. Robert Bretall. Princeton: Princeton University Press, 1973.
- Konyndyk, Kenneth. "Faith and evidentialism" in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion. pp. 82-108. eds. Robert Audi and William J. Wainwright. Newyork: Cornell University Press, 1986.
- Lehrer, Keith. Theory of Knowledge. Boulder: Westview Press, 1990.
- Martin, Michael. "A critique of Fidesm" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 445-449. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.

- Martin, Michael. "A critique of Plantinga's religious epistemology" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 475-483. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Murdoch, Iris. "Metaphysics as a Guide to Morals" in Rationality and religion: Does faith need reason?. Roger Trigg. pp. 175-195. Oxford: Blackwell Publishers, 1998.
- Pascal, Blaise. "The wager?" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 397-399. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Phillips, D.Z. Belief change and from of life. Claremont: Macmillan Press, 1986.
- Phillips, D.Z. Wittgenstein and religion. New York: St. Martin's Press, 1993.
- Plantinga, Alvin. "Coherentism and the evidentialist objection to belief in God" in Rational religious belief, & moral commitment: New essays in the philosophy of religion. pp. 109-138. eds. Robert Audi and William J. Wainwright. Newyork: Cornell University Press, 1986.
- Plantinga, Alvin. "Religious Belief Without Evidence" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 461-475. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Plantinga, Alvin. Warrant and proper function. N.Y.: Oxford University Press, 1993.
- Pojman, Louis P. "Can religious belief be rational?" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 483-492. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Pojman, Louis P. "Faith without belief ?" in Philosophy of religion: Anthology. 3rd ed. pp. 493-505. eds. Louis P. Pojman. Newyork: Wadsworth, 1998.
- Pojman, Louis P. What can we know ?: An introduction to the theory of knowledge. 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth/ Thomson Learning, 2001.
- Pollock, John L. Contemporary theories of knowledge. Totowa, New Jersey: Rowman & Littlefield, 1987.
- Sosa, Earnest. Knowledge in perspective: Selected essays in epistemology. New York: Cambridge Press, 1991.
- Swinburne, Richard. Faith and reason. New York: Oxford University Press, 1983.
- Swinburne, Richard. The coherence of theism. Oxford: Clarendon Press, 1977.
- Trigg, Roger. Rationality and religion: Does faith need reason?. Oxford: Blackwell, 1998.

Wittgenstien, Ludwig. Philosophical investigations. trans. G. E. M. Anscombe. Oxford:
Basil Blackwell, 1968.

Wittgenstien, Ludwig. On certainty. eds. G. E. M. Anscombe and G. H. von Wright. trans.
D. Paul and G. E. M. Anscombe. Oxford: Blackwell, 1969.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายวรเทพ ว่องสรรพการ เกิดเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นชาวกรุงเทพฯ สำเร็จการศึกษาเศรษฐศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อปีการศึกษา 2541 ในปีการศึกษา 2542 ได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย